

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
PIEAUGUŠO PEDAGOĢISKĀS IZGLĪTĪBAS CENTRS

**SKOLĒNU SOCIOKULTŪRAS KOMPETENCES VEIDOŠANA
LATVIEŠU VALODAS STUNDĀS MAZĀKUMTAUTĪBU
IZGLĪTĪBAS PROGRAMMU 9. KLASĒ**

DIPLOMDARBS

Autors: **Sanita Ercika**

Stud.apl.numurs: Skol 040048

Darba vadītāja: profesore Dr. paed . Anna Vulāne

Rīga 2007

Anotācija

Diplomdarba temats: **Skolēnu sociokultūras kompetences veidošana latviešu valodas stundās mazākumtautību izglītības programmu 9. klasē.**

Diplomdarbā risināta problēma, kā sekmīgāk attīstīt mazākumtautību izglītības programmu skolēnu sociokultūras kompetenci, konkrēti, starpkultūru dialoga veidošanas prasmi, latviešu valodas un literatūras stundās izzinot koncepta *laime* nozīmi latviešu un krievu kultūrā.

Pētījuma mērķis: izveidot un aprobēt mācību materiālu par tematu „Koncepts *laime* latviešu valodā” mazākumtautību skolas 9. klases skolēnu sociokultūras prasmju attīstīšanai.

Pētījuma 5 nodaļās raksturota lingvistiski pedagoģiskā, teorētiskā bāze, izstrādāts un aprobēts didaktiskais materiāls, kā arī analizēti darba gaitā gūtie rezultāti.

Pētījuma autore secina: izstrādātais didaktiskais materiāls sekmē skolēnu sociokultūras kompetences veidošanos, jo skolēni attīstīja prasmi iegūt kulturoloģisko informāciju no dažādiem avotiem, izmantot to starpkultūru dialoga un kulturoloģiski marķēta teksta veidošanā.

Annotation

The Theme of this Diploma Paper is **„The Social Cultural Competence’s Generation During the Latvian Language Lessons for Students of the Minority Educational Programs in the 9th Form”** .

The main problem is solved in this work: how to successfully develop the social cultural competence for students of the minority educational programs, specifically to develop skills to generate intercultural dialogue during Latvian language lessons, how to find out the meaning of happiness’ concept in the Latvian and Russian cultures.

The aim of the diploma paper – to create and to test educational material for theme “‘Happiness’ concept in Latvian language”, for developing social cultural skills for students in the 9th form of minority schools.

The work consists of five parts. There is the describing of linguistic-pedagogical base in these parts, the didactic material is worked out and tasted and the main result, what was received during this work, is analyzed. It is – the developing didactic material promote to generate the social cultural competence, students developed skills to receive culture logical information from different sources and to use this information for dialogue and labeled text generation.

Saturs

Ievads.....	5
1. Skolēnu sociokultūras kompetences attīstīšanas nepieciešamība pamatskolas 9. klasē.....	8
1.1. Kompetences jēdziena izpratne didaktikā.....	8
1.2. Sociokultūras kompetences saturs un būtiskākie apguves aspekti.....	9
2. Lingvokulturoloģiskās pieejas izmantošanas iespējas pamatskolā	12
3. 9. klases skolēnu vecumposma īpatnības	17
4. Mācību materiāla atlases teorētiskais pamatojums	20
5. Mācību materiāla aprobācija un rezultātu izvērtējums.....	27
Secinājumi	72
Izmantotā literatūra un avoti	74
Pielikumi	77
1. pielikums. Laimīgu cilvēku portreti	77
2. pielikums. Skolēnu asociatīvie zīmējumi par konceptu <i>laime</i>	79
3. pielikums. Skolēnu radošie darbi – pasakas par laimi.....	85
4. pielikums. Skolēnu radošie darbi – pārspriedumi par konceptu <i>laime</i>	89
5. pielikums. Domraksta rezultātu analīze	94
6. pielikums. Stundu apmeklējums un vērtējums par darbu stundās	95
7. pielikums. Domraksta vērtēšanas kritēriju tabula	96

Ievads

Valoda ir domāšanas un pasaules izziņas līdzeklis. Tai ir svarīga loma personības veidošanā. Apgūstot valodu, skolēns ne tikai izkopj valodas prasmes, bet arī saprot valodu kā tautas kultūras daļu, ietiecas tautas kultūrā, ja mācību saturā akcentētas valodas un kultūras kopsakarības.

1999. gadā apstiprinātajā „Valsts pamatizglītības standartā” kā viens no galvenajiem uzdevumiem valodas jomā ir mācīt skolēnus apzināties valodu kā cilvēces un nacionālās kultūras sastāvdaļu, veidot personisku atbildību par savas valodas kultūru.

Saskaņā ar latviešu valodas un literatūras standartā (skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas) iestrādātajām jaunākajām nostādņēm kā svarīgākais mērķis tiek izvirzīta skolēnu latviešu valodas kā otrās valodas kompetences attīstīšana, lai veicinātu skolēnu integrāciju Latvijas sabiedrībā un veidotu pamatu izglītības apguvei.

Salīdzinot šo mērķi ar latviešu valodas kā dzimtās valodas mācību priekšmeta mērķi, redzam kopīgu ievirzi - attīstīt skolēnu kompetenci latviešu valodā. Latviešu valodas kā dzimtās valodas un krievu valodas kā dzimtās valodas apguves mērķis ir apzināties valodas lomu savas personības izveidē, nacionālās identitātes saglabāšanā un attiecīgi starpkultūru dialoga veidošanā vai tautas kultūras izziņāšanā .

Šis mērķis ir ļoti aktuāls, jo jauniešiem ir svarīgi apzināties, apgūt savas tautas kultūras vērtības, cienīt un ievērot savas tautas tradīcijas un tajā pašā laikā zināt, ka pastāv arī citas kultūras un tradīcijas, kuras tāpat ir ļoti nozīmīgas, saskatīt kopīgo un atšķirīgo un ar cieņu izturēties pret tām.

Kā redzam, valodas standartu kopīga iezīme ir virzība uz komunikācijā, valodā un kultūrā kompetentas un kultūrizglītotas personības veidošanu, starpkultūru izglītību. Minētajos standartos skolēniem tiek piedāvāts apgūt šādas kompetences: komunikatīvo, valodas un sociokultūras kompetenci, kā arī valodas mācīšanās kompetenci. Būtiska novitāte ir sociokultūras kompetences ieviešana, jo tas nozīmē to, ka jāizstrādā jauns mācību saturs, kurā valoda tiktu skatīta ne tikai kā sistēmiska daudzlīmeņu parādība, saziņas līdzeklis, bet arī kā tautas pasaulainas atspoguļotāja.

Veidojot sociokultūras kompetenci, skolēni

- * saskata kopīgo un atšķirīgo latviešu un cittautu kultūrā,
- * saskata latviešu kultūras vērtības, pārliecības un attieksmes daudz kultūru dialogā,
- * lieto valodu atbilstoši sabiedrībā pieņemtajām normām,
- * izprot latviešu valodas nozīmi mūsdienu daudz kultūru sabiedrībā,
- * mācās saprasties daudz kultūru sabiedrībā (17, 8.lpp.).

Izpētot latviešu valodas kā otrās valodas mācību grāmatas, strādājot ar tām, nācās konstatēt, ka galvenā vērība tomēr tiek veltīta skolēnu komunikatīvās un valodas kompetences veidošanai. Mācību procesā vairāk runā par valodas vienībām lingvistiskā aspektā, bet maz iedziļinās vārda jēgā, neatklāj tā vai cita jēdziena kultūrjēgu. Skolotājam vēl netiek piedāvāti tādi mācību līdzekļi, kurus izmantojot, varētu pilnvērtīgi īstenot standarta prasības, it īpaši sociokultūras jomā. Nepieciešamība izstrādāt šādu didaktisko materiālu arī noteica temata „Koncepts *laime* latviešu valodā” izvēli un pētījuma virzienu.

Atbalsta materiālos skolotājiem norādīts: „Jebkuras dažādu kultūru pārstāvju komunikācijas laikā pilnīga izpratne ir atkarīga no tā, vai dalībnieki apzinās lietoto vārdu un izteicienu sociālo un kultūras nozīmi. Lai valoda būtu jēgpilna, tai jābūt specifiskai un saistītai ar noteiktu kultūru.” (3, 11.lpp.).

Lai skolēnu apziņā veidotos šīs kopsakarības, nepieciešams attīstīt starpkultūru izpratni, jo tā ir „viens no izglītības pamatmērķiem mūsdienu pasaulē. Miers un progress cieši līdzās esošo daudzveidīgo elementu pasaulē ir atkarīgs no savstarpējas izpratnes, tolerances un sadarbības. Otrās valodas apguve varētu kļūt par vienu no galvenajiem izglītības komponentiem, kas sekmē starpkultūru izpratni.” (3, 11.lpp.).

Tāpēc pieteiktā temata ietvaros tika konkretizēts pētījuma virziens, galveno vērību veltot 9. klases skolēnu starpkultūru dialoga prasmju attīstīšanai.

Lai mācību procesā varētu risināt starpkultūru dialogu, tika izvēlēts mācību materiāla temats „Koncepts *laime* latviešu valodā” , jo

- 1) laime ir konceptuāli svarīgs jēdziens daudzās kultūrās,
- 2) laime ir jēdziens, kas 9. klases skolēniem ir aktuāls.

Pētījuma mērķis: izveidot un aprobēt mācību materiālu „Koncepts *laime* latviešu valodā” mazākumtautību skolas 9. klases skolēnu sociokultūras prasmju attīstīšanai.

Lai sasniegtu mērķi, tika izvirzīti *uzdevumi:*

- 1) analizēt latviešu valodas un literatūras mazākumtautību izglītības programmu 9. klasē izmantojamajos mācību līdzekļus pētāmās problēmas sakarā;
- 2) studēt teorētisko literatūru;
- 3) noskaidrot pētāmās klases zināšanas un prasmes pētāmās problēmas aspektā;
- 4) izstrādāt un aprobēt didaktisko materiālu par tematu „Koncepts *laime* latviešu valodā”;
- 5) analizēt pētījuma rezultātus un noformēt pētījuma laikā gūtās atziņas diplomdarbā.

Diplomdarba teorētisko pamatu veido M.Gavriļinas, V.Vorobjova, L.Sajahovas, A.Vežbickas u.c. autoru pētījumi lingvokulturoloģijā, I.Tiļļas, D.Laivenieces, Ā.Zaicevas u.c. autoru atziņas lingvodidaktikā, E.Eriksona un Vigotska pētījumi psiholoģijā un H.Gudjona atziņas pedagoģijā.

Pētījuma metodes:

- teorētiskās literatūras analīze;
- pedagoģiskā novērošana;
- datu apstrāde un analīze;
- intervija;
- pieredzes apkopošana.

Pētījuma bāze – Cēsu 2. vidusskolas 9. klase, kurā mācās 22 skolēni.

Izmēģinājumdarbība tika veikta no 2006. gada 9. oktobra līdz 2006. gada 19. oktobrim.

Darbā ir ievads, 5 nodaļas, secinājumi, izmantotā literatūra un avoti, kā arī pielikumi.

1. un 2. nodaļā autore raksturo jēdzienu *kompetence* un *sociokultūras kompetence* būtību, atspoguļo lingvokulturoloģijas un lingvokulturēmas būtību.
3. nodaļā aplūkotas skolēnu vecumposma īpatnības un raksturota izmēģinājumdarbībā iesaistītā klase.
4. nodaļā raksturota mācību materiāla izstrāde.
5. nodaļā autore piedāvā aprobētā mācību materiāla analīzi, mācību norises analīzi un izmēģinājumdarbībā gūtos rezultātus.

1. SKOLĒNU SOCIOKULTŪRAS KOMPETENCES ATTĪSTĪŠANAS NEPIECIEŠAMĪBA PAMATSKOLAS 9. KLASĒ

1.1. Kompetences jēdziena izpratne didaktikā

Mūsdienu didaktikā jēdziena *kompetence* izpratne ir dažāda. Sākotnēji šo jēdzienu lietoja galvenokārt sarunvalodā saistībā ar profesionālo darbību. Tagad par kompetenci galvenokārt runā saistībā ar prasmju teoriju un kvalifikāciju teoriju profesionālajā izglītībā.

Jaunākajās zinātniskajās diskusijās parādās tendence strikti nošķirt kvalifikāciju un kompetenci. Jēdzienu *kvalifikācija* attiecina uz ārēji noteiktu prasību izpildi, bet kompetence tiek saistīta ar subjektu, tā veseluma un pašorganizācijas izpratnes nepieciešamību (29, 28.-29.lpp.).

Latvijas izglītībā šis ir relatīvi jauns jēdziens. Svešvārdu vārdnīcā kompetencei tiek dotas divas nozīmes: 1) iestādes vai amatpersonas pilnvaru loks; 2) zināšanas, pieredze, prasme kādā jomā (26, 385.lpp.).

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca kompetenci definē kā „nepieciešamās zināšanas, profesionālo pieredzi, izpratni kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasmi zināšanas un pieredzi izmantot konkrētā darbībā” (23, 83.lpp.).

L.Ignatjeva kompetenci skaidro kā gatavību darbībai, spēju rīkoties, kas izpaužas kā prasmes (10, 7.lpp.).

Dzimtās valodas (krievu) standarta projektā jēdziena *kompetence* saturā ietvertas zināšanas, pieredze, vērtības, attieksmes, kas skolēnam veidojas mācību procesa laikā un izpaužas prasmēs un spējā izteikt sevi un sazināties dzimtajā valodā. Kompetence ir izkropojama vērtība, kas veidojas mācību procesa laikā un dzīves pieredzes apguves laikā, nozīmīgākais tās struktūrelements ir izpausme darbībā, kas īstenojas kā prasmes un tiek izvirzītas par katra pamatizglītības posma galarezultātu (6, 7.lpp.).

M.Gavriļina un A.Vulāne ar kompetenci saprot zināšanas, pieredzi, vērtības, attieksmes, kas skolēniem veidojas dzimtās valodas mācību procesa laikā un izpaužas prasmēs un spējā veikt runas darbības dzimtajā valodā (8, 11.lpp.).

D.Laiveniece, apkopojot visus kompetences jēdziena definējumus un satura raksturojumus, secina, ka pastāv divpusēja attieksme, traktējot kompetenci. No vienas puses, kompetence ir prasme vai prasmju kopums, bet, no otras puses, tā ir spēja. Ja prasme tiek formulēta kā māka veikt kādu darbību un spēja – kā īpašība vai dotība, kas dod iespēju šo darbību veikt, tad kompetence izsakās kā kvalitāte, kas radusies prasmes un spējas (prasmju un spēju) mijsakarbībā. Abu mijsakarbībā esošo komponentu līmenis nosaka kompetences kvalitātes līmeni. Tādējādi D.Laiveniece jēdzienu *kompetence* definē šādi: „Kompetence ir

kvalitatīvs prasmju izmantojuma līmenis, kas var pilnīgoties bezgalīgi un ko skolēns panāk aktīvā darbībā, mērķtiecīgi, sistemātiski un apzināti vingrinoties, izmantojot savas spējas, zināšanas, pieredzi, vērtīborientāciju, kas iegūta mācību procesā un ārpus tā” (13, 107.lpp.).

Arī Ā.Zaiceva norāda, ka kompetence nav iedzimta, tā ir procesuāli izkopjama (iegūstama) vērtība, taču jāpiebilst, ka mācīties var ne tikai skolā vien, bērns mācās arī no saviem vecākiem, līdzaudžiem, TV pārraidēm u.tml. (31, 264.lpp).

I.Tiļļa secina, ka kompetence ir pieredzes gūšanas iespējās pamatota spēju un pieredzes individuāla kombinācija. Procesuālajā izpratnē tā nepārtraukti pilnīgojas, jo spējas attīstās mūžilgi, pilnveidojas pieredze un rodas arvien jaunas pieredzes gūšanas iespējas. Kompetence kā rezultāts izpaužas konkrētas situācijas darbības kvalitātes līmenī (29, 39.lpp.).

Tātad ar terminu *kompetence* lingvodidaktiskajā literatūrā saprot vispārējo spēju, kuras pamatā ir zināšanas, pieredze, vērtības, attieksme, ko iegūst mācoties.

1.2. Sociokultūras kompetences saturs un būtiskākie apguves aspekti

Lai skolotājs spētu pilnvērtīgi realizēt latviešu valodas un literatūras mazākumtautību izglītības programmās standarta idejas mācību procesā, viņam nepieciešams pašam izglītoties, studēt atbilstošu teorētisko literatūru gan valodniecībā, gan lingvodidaktikā, gan lingvokulturoloģijā, psiholingvistikā utt.

Pirms izstrādāt aprobējamo didaktisko materiālu, autorei nācās apgūt teorētiskos pamatus jomās, kas līdz šim bija mazāk pazīstamas. Ņemot vērā to, ka šis ceļš ejams ikvienam latviešu valodas skolotājam, kurš strādā mūsdienu skolā, ieskicēsim tās teorētiskās atziņas, kas, autoresprāt, jāzina, lai varētu izstrādāt mācību materiālu skolēnu sociokultūras kompetences attīstīšanai.

Pirmkārt, nepieciešams izprast, kas ir kompetence, otrkārt, nepieciešams noskaidrot, kas ietilpst sociokultūras kompetences saturā, lai varētu pilnvērtīgi attīstīt skolēnu sociokultūras prasmes. Treškārt, jāatrod teorētiskā bāze, jāiepazīst nozares speciālistu jaunākās atziņas par iespējām atklāt skolēniem valodu kā kultūras fenomenu, jānoskaidro, kādi ir valodas materiāla atlases pamatprincipi un kādas metodes efektīvākas to vai citu jautājumu apgūvē.

Latviešu valodas (dzimtās) un latviešu valodas un literatūras mazākumtautību izglītības programmās pamatizglītības standartu pamatā likto triju (valodas, komunikatīvās, sociokultūras) kompetenču izvēli noteica valodas apguves mērķis un prasmes, kuras skolēniem jāapgūst. Mūsdienu lingvodidaktikā nozīmīga loma ir kulturoloģiskai pieejai valodas mācīšanā, kas sekmē to, ka valoda tiek uztverta kā nacionālās un pasaules kultūras

izziņas līdzeklis un ar tās palīdzību ir iespēja ne tikai saprasties, bet arī izziņāt mērķkultūras atspoguļojumu valodā, tautas pasaules skatījumu.

M.Gavriļina un A.Vulāne atzīst, ka sociokulturālā kompetence izriet no tā, ka skolēnam tiek veidots priekšstats par runas uzvedības nacionālo un kulturālo savdabību, spēja izmantot sociokulturāla konteksta elementus, radot un uztverot runu (8, 14.lpp.).

M.Gavriļina dzimtās valodas (krievu) standarta metodiskajā pielikumā sociokultūras kompetences apguvi skata kā nepieciešamību, no vienas puses, veidot skolēniem fona zināšanas veidošana skolēniem (kultūrvēsturiskā konteksta apgūšana), kas satur tautas materiālās un garīgās liecības, piem., tradīcijas, nacionālo virtuvi, vēsturiskos notikumus, lietišķo mākslu utt. No otras puses, tā ir dotajā kultūrā pieņemto uzvedības modeļu priekšstatu veidošana skolēniem un viņu prasme izmantot šos modeļus saskarsmes dažādās situācijās. Neverbālie uzvedības modeļi ir žesti, mīmika, uzvedības etiķete. Verbālie uzvedības modeļi ir runas etiķete, frazeoloģija, runas kultūras un valodas normas, vārdu darināšanas un gramatiskie līdzekļi, ar kuru palīdzību pauž tautas attieksmi pret pasauli u.c. (33, 145.lpp.).

Latviešu valodas pamatizglītības standartā sociokultūras kompetences saturā ietverti šādi jautājumi:

- valoda kā tautas kultūras sastāvdaļa un izziņas līdzeklis;
- valodas situācija Latvijā;
- dzimtā valoda, valsts valoda, minoritātes valoda;
- valoda kā personības un nacionālās identitātes saglabāšanas un attīstīšanas līdzeklis;
- runas etiķetes nacionālā un kultūras specifika;
- cieņpilna attieksme pret dzimto valodu un citu etnosu valodām.

LAT 2 standartā sociokultūras kompetence ietver izpratni par kultūras parādībām Latvijā un starpkultūru dialogu, literatūras kā kultūras sastāvdaļas apguvi un sadarbības prasmes.

Dzimtās valodas (krievu) pamatizglītības standartā sociokultūras kompetenci skaidro kā skolēna spēju uztvert valodu kā nacionālās un pasaules kultūras, tautas garīgā mantojuma izziņas līdzekli; spēju izmantot sociokultūras konteksta elementus, radot un uztverot teikumu, tekstu, kā arī sazinoties ar dažādu kultūru pārstāvjiem (6, 8.lpp.).

Tāpat kopumā varam secināt, ka sociokultūras kompetence veidojas, skolēniem mācoties noskaidrot, kāpēc tā vai cita reālija nosaukta attiecīgajā vārdā, mācoties uztvert vārdu kā etnosa pasaulainas atspoguļotāju, apgūstot savas tautas runas uzvedības modeļus u.tml., no vienas puses, un attīstot prasmi veidot dialogu ar citas tautas valodā atspoguļotajiem kultūras faktiem.

Mācību procesa laikā skolēni mācās arī paskatīties uz savai tautai raksturīgo ar citas tautas un kultūras pārstāvja acīm, mācās ieraudzīt pasauli citu acīm, redzēt to globāli, kā arī

saskatīt konkrētai kultūrai un valodai specifisko. Stundās nepieciešams veidot skolēnu izpratni par to, ka ikvienai tautai ir savs pasaules skatījums, savas tradīcijas, ka dažādu tautu kultūrā ir kopīgas un atšķirīgas iezīmes, ka jāizkopj iecietīga attieksme pret citādību.

Prasības obligātā mācību satura apguvei sociokultūras kompetencē 9. klases beigās, apgūstot latviešu valodu un dzimto valodu (krievu), ir ļoti līdzīgas: skolēni apzinās valodu kā kultūras sastāvdaļu un saprot tās nozīmi etniskās identitātes saglabāšanā, saprot valodas situāciju Latvijā, apzinās atbildību dzimtās valodas saglabāšanā, respektē citu cilvēku vērtības, valodu. Citas prasības iezīmējas, apgūstot latviešu valodu kā valsts valodu: mācās saprasties daudz kultūru sabiedrībā, izprot latviešu valodas nozīmi daudz kultūru sabiedrībā, saskata latviešu kultūras vērtības, pārlicēbas un attieksmes daudz kultūru dialogā. Mazākumtautību skolās sociokultūras kompetence izpaužas kā prasme, spēja iepazīt latviešu tautas kultūru ar latviešu valodas palīdzību.

Tāpat sociokultūras kompetences pilnveidošana nav iespējama bez starpkultūru dialoga. Attīstīt prasmi veidot šo dialogu ir viena no būtiskākajām tendencēm mūsdienu lingvodidaktikā. Viens no veidiem, kā to darīt, ir padziļināt mācību saturu, piedāvājot skolēniem iespēju izzināt dažādu tautu pasaules skatījuma, uzvedības, runas etiķetes īpatnības, pētīt dažādus tekstus, salīdzinot šo materiālu ar savas kultūras faktiem, kas atspoguļoti valodā un iemiesoti tautas dzīves pieredzē, ko piedāvā A.Vulāne un M.Gavriļina (28, 98.lpp.).

P.Laķis norāda: „Lai īstenotu sekmīgu starpkultūru komunikāciju (..), ir nepieciešama gan ieinteresēta attieksme pret svešo, gan savas kultūras piederības apzināšanās. Atvērtība pret citu ir iespējama vien tad, ja vienlaikus eksistē pietiekami noturīgs savas etniskās garīgās dimensijas apzināšanās un izjūtas apliecinājums” (14, 72. lpp.).

Mācot latviešu valodu citu tautību skolēniem, varam balstīties uz viņu zināšanām dzimtajā (krievu) valodā un prasmi risināt iekš kultūras dialogu un piedāvāt tādu didaktisko materiālu, ar kuru strādājot, skolēni dziļāk iepazītu latviešu valodu, izzinot valodas vienībās atspoguļoto tautas pasaulainu. Pastarpināti tiktu risināts arī starpkultūru dialogs, jo skolēni, dabiski, salīdzinās jaunās zināšanas, jauno informāciju ar to, kas viņiem zināma par dzimto kultūru. Tiesa, skolotājam jāpatur prātā arī tas, ka krievu tautības skolēni dzīvo diasporā un līdz ar to viņu saskarsme ar savas tautas kultūru nav pietiekama.

Viens no veidiem, kā sekmīgi attīstīt skolēnu sociokultūras kompetenci, ir lingvokulturoloģiskās pieejas izmantošana.

2. LINGVOKULTUROLOĢISKĀS PIEEJAS IZMANTOŠANAS IESPĒJAS PAMATSKOLĀ

Katrs cilvēks pieder noteiktai nacionālajai kultūrai, kas aptver nacionālās tradīcijas, valodu, vēsturi, literatūru. Ekonomiskie, kultūras un zinātniskie valstu un tautu kontakti aktualizē tēmas, kas saistītas ar starpkultūru komunikāciju pētīšanu, valodas un kultūras saistību, valodas personības pētīšanu. Tas, savukārt, rada nepieciešamību jau skolas mācību saturā ietvert jautājumus, kuru apguve palīdzētu veidoties tolerantai sabiedrībai. Valoda ir kā tilts starp dažādām kultūrām.

E.Sepirs rakstīja, ka valoda ir ceļvedis, kas iegūst arvien lielāku nozīmi kā noteicošais sākums kultūras zinātniskajā izpētē (36).

Valodas mācīšanas tradicionālā sistēma skolā ilgu laiku tika veidota, aplūkojot mācību objektu vienpusēji, t.i., valoda pārsvarā tika mācīta sistēmas strukturālajā aspektā, atrauti no cilvēka – valodas lietotāja, sabiedrības, kurā valoda funkcionē, kultūras, kuru tā izpauž un kuras attīstību veicina. Izmantojot tādu pieeju, valodas garīgā un „cilvēku veidojošā” būtība palika ārpus skolotāju un skolēnu redzesloka.

Valodas mācīšanas efektīvo paņēmieni meklējumi noveda pie lingvokulturoloģiskās pieejas izstrādes, pie vajadzības pēc tādas lingvistiskās izglītības, kuras centrā ir savstarpēji saistīta valodas un kultūras pētīšanas ideja. Par valodas mācīšanas pamatu kļūst ne tikai valodas, bet arī komunikatīvi kulturoloģiskā personības kompetence. Mācāmās valodas apguve paredz attiecīgās tautas pasaules ainas apguvi. Valodas apguve vienlaicīgi ir arī kultūras apguve vai iedziļināšanās tajā.

Lingvokulturoloģija kā lingvistisko pētījumu atsevišķa nozare ir veidojusies 20.gs. 70. gados ar mērķi nodrošināt zinātniskos pamatus, pētot apgūstamās valodas valsti un kultūru ar filoloģiskās pasniegšanas metodikas palīdzību.

Lingvokulturoloģijas pirmsākumi meklējami V. fon Humbolta darbā „Par cilvēku valodu uzbūves atšķirību un tās ietekmi uz cilvēku dzimtas garīgo attīstību”. Šajā darbā autors formulējis atziņu par valodas un tautas rakstura savstarpējo mijiedarbību. Plašu popularitāti ieguva apgalvojums, ka pēc savas būtības un pēc savas ietekmes uz izziņas procesu un jūtām dažādas valodas īstenībā ir dažāds pasaules redzējums; valodas īpatnības ietekmē arī nācijas būtību, tāpēc valodas dziļākā izpētē ir jāiesaista viss, ko vēsture un filozofija saista ar cilvēka iekšējo pasauli. Šīs novitātes būtība bija tajā, ka valodas formu dažādībā zinātnieks saskatīja domāšanas veidu un realitātes uztveres atšķirības un secināja, ka valodā īstenojas kultūras savdabība (37).

Lingvokulturoloģijas atziņas ir būtiskas ne tikai valodniekiem, bet arī skolotājiem, jo šie pētījumi atklāj valodas būtību un rada teorētisku pamatu iesaistīt skolēnus valodas apguves laikā attiecīgās tautas mentalitātes, vērtību sistēmas, garīguma izzināšanā.

Lingvokulturoloģija ir saistīta ar filozofiju, nacionālo raksturu, mentalitāti. Tā ir zināšanu kopa par nacionāli kultūrālo specifiku, runas saskarsmes satura organizēšanu. Lingvokulturoloģiskais pētījums atbilst mūsdienu lingvistikas kopīgai tendencei – pāreja no „iekšējās” „imanentās”, strukturālās lingvistikas pie „ārējās” lingvistikas, antropoloģiskās, kas apskata valodas parādības ciešā saistībā ar cilvēku, tā domāšanu, garīgi praktisko darbību (36).

Valodas apguves procesā, sazinoties tajā, nevar iztikt bez kultūras. Lai iemācītu runas saskarsmi, nepieciešams noskaidrot, kā valoda ir saistīta ar kultūru un kā var parādīt šo savstarpējo saikni mācību procesā.

Filozofi un lingvokulturologi uzskata, ka valoda un domāšanas veids ir savstarpēji saistīti. Apgūstot valodu, precīzāk, vārdu nozīmi, valodas lietotājs uztver pasauli savas dzimtās valodas ietekmē un aprod ar pasaules konceptualizāciju, kas raksturīga atbilstošai kultūrai (41, 7.lpp.).

Cilvēka dzimtās valodas ietekme uz domāšanas raksturu ir tik spēcīga, ka viņš pat nedomā par to, tāpat kā par gaisu, kuru elpo (32, 24.lpp.).

Studējot V.Humbolta, A.Vežbickas, E.Sepira u.c. lingvokulturologu darbus, tika gūtas vairākas atziņas, kas ir būtiskas pētījumā pieteiktās problēmas risināšanā un izvirzītā mērķa sasniegšanā:

1. Valoda ir svarīgākā nacionālās kultūras izpausmes un eksistences forma.
2. Valoda ar nozīmes palīdzību iziet pasaulē; nozīme – tas ir tilts, kas saista valodu ar ārpusvalodas realitāti. Valodas parādības satur noteiktu sociokultūras informāciju. Pasaules valodas aina veido pasaules sociokultūras ainu.
3. Konceptijā „valoda un kultūra” saplūst visu zinātņu, kas pēta cilvēku, intereses, tā ir tā pamata ideja, kas grauj robežas starp zinātnēm, kas pēta cilvēku, tāpēc ka nevar pētīt cilvēku, neņemot vērā tā valodu. Saskaņā ar V.Humbolta atziņu, katra valoda iezīmē apkārt tautai, kurai tā pieder, apli, no kura cilvēkam iespējams iziet tikai tad, kad viņš ieiet citas valodas aplī (36).
4. E.Sepirs rakstīja, ka kultūra ir tas, ko noteiktā sabiedrība dara un domā. Valoda ir tas, kā domā. Valoda tādējādi ir kultūras izpausmes realizētā iekšējā forma, kultūras zināšanu akumulācijas līdzeklis (35).
5. Kultūras galvenais uzdevums – kļūt par personības garīgās pilnveidošanas līdzekli. Apgūstot daudzas valodas, kas ir raksturīgas materiālai un garīgai kultūrai, cilvēks iekļaujas „kultūras pasaulē”.

6. Kultūras nacionālais raksturs nosaka dažādu tautu valodu un kultūru mijiedarbību, to savstarpējo pilnveidošanos, nonākot līdz kopīgam pasaules kultūras, visas cilvēces sasniegumam.

Līdz ar valodas izpētes prasmju attīstīšanu tiek veidotas arī skolēnu kognitīvās prasmes, emocionālā, ētiskā pasaule, kas mūsdienās ir ļoti svarīgi. Savukārt, lingvodidaktu pieredze, kas gūta, izmantojot valodas mācībā lingvokulturoloģisko pieeju, lieki noder, lai izstrādātu mācību materiālu.

Lingvokulturoloģija pēta valodas vienību nacionāli kulturālo semantiku ar mērķi izprast to saturu un nianšes, kas maksimāli pietuvināts attiecīgās valodas un kultūras lietotāju uztverei. Izmantojot šādu pieeju, lingvokulturoloģija kļūst par valodniecības aspektu, kas pēta nacionālās kultūras atspoguļojuma problēmu valodā un valodnieciskās darbības starpkultūru komunikācijā.

Pēc L.Sajahovas uzskatiem, kultūras dialogu izprot kā komunikāciju, kas tiek realizēta, pirmkārt, ar valodas palīdzību. Valodas komunikācijas svarīgākais nosacījums ir cilvēka kultūras pastāvēšana un attīstīšanās. Valodas komunikācija nodrošina kultūras procesu vienotību dotās kopības robežās, kultūras vērtību glabāšanu un nodošanu nākamajām paaudzēm. Tādējādi komunikatīvā darbība kļūst par posmu, kurā tiekas un mijiedarbojas valoda kā zīmju sistēma un kultūra, kurā tā pastāv (39).

Runas kultūras, runas reāliju, leksikas, kurai piemīt nacionālās kultūras komponents, salīdzināmā analīze ļauj citai kopībai iekļūt pasaules valodas ainā un apgūt valodas līdzekļu nacionālo kultūras specifiku un cilvēka kultūras vajadzības, kā arī palīdz veidot kognitīvo bāzi – saskarsmei nepieciešamo kultūras zināšanu fondu, kas veicina valodas mācīšanas pilnveidošanu.

Jēdziens „pasaules aina” ir pamatjēdziens, kas atspoguļo cilvēka un pasaules mijiedarbību. Pasaules ainas veidošana nav iespējama bez valodas, tā kā valoda ir izziņas līdzeklis, ar valodas palīdzību tiek fiksēti un nodoti no paaudzes paaudzē cilvēka izziņas darbības rezultāti. Valoda ir cilvēces sociālās atmiņas un zināšanu kopas nesēja. Jēdziens „pasaules valodas aina” korelē ar jēdzienu „valodas apziņa”, kuru Ahmanova saprot kā dotā cilvēku kolektīva kultūras un sabiedriskās dzīves īpatnības, kas nosaka viņa psiholoģisko savdabību un atspoguļojas dotās valodas specifiskajās līnijās (39).

L.Sajahova uzskata, ka savstarpēji saistītā valodas un kultūras mācīšanā parādās šādi aspekti:

1. Runas kultūras un saskarsmes kultūras apguve; valodas, komunikatīvās un kulturoloģiskās kompetences izstrāde, t.i., valodas sistēmas, tās funkcionēšanas un komunikācijas likumu, tai skaitā starpkultūru komunikācijas likumu apguve.

2. Valodas kā kultūras fenomena, kā kultūras vēsturiskās vides, kas ietver vēsturi, kultūru, tautas tradīcijas, izpratne. Valoda kā kultūras dārgums veicina pasaules izzīni, zināšanu saglabāšanu un nodošanu nākamajām paaudzēm. Kultūras zīmes paliek valodas vienību nozīmju nacionālās kultūras komponentā, bet īpaši leksikā, frazeoloģijā, aforistiskā, kulturoloģiski marķētos tekstos. Priekšstats par valodu kā kultūras glabātāju, prasme apzināties un izcelt valodas vienību nacionālo kultūras komponentu nozīmi – tas ir svarīgākais kulturoloģijas aspekts.

3. Valodas kā daiļliteratūras radīšanas līdzekļa estētiskās funkcijas uztvere– vārda māksla, daiļliteratūras tekstu lingvokulturoloģiskā analīze (39).

Šīs un daudzas citas atziņas atklāj valodas un kultūras nesaraujamo saikni un apliecina to, ka skolēnu sociokultūras kompetences attīstīšana ir ļoti svarīga mācību procesa sastāvdaļa.

Lingvokulturoloģiskā pieeja izmantota arī prof. M.Gavriļinas izstrādātajā krievu valodas mācību līdzekļu komplektā (34) un lieti noderēja šī pētījuma veikšanā gan teorētiskā, gan praktiskā ziņā.

Vairāki lingvodidakti savos darbos par lingvokulturoloģiskās pieejas izmantošanu valodas apguvē norāda, ka mācību saturā jāietver darbs ar lingvokulturēmu – vārdu, sintaktisku konstrukciju tekstā, ka tautas vērtību sistēmas izzināšanā būtiska vieta ierādāma darbam ar konceptiem.

Lingvospecifiskie vārdi ataino dzīvesveidu, kas raksturīgs kādai valodas kopībai, un tos var aplūkot kā attiecīgās kultūras īpatnību liecības. Lingvokulturoloģijas pamatvienība ir lingvokulturēma. Tā satur ne tikai valodas, bet arī kultūras segmentus. Vārds, kas ir valodas zīme un kam ir sava nozīme, kā valodas vienība pēc savas struktūras ir lingvokulturēmas (zīme-nozīme-jēdziens-priekšmets) daļa, jo bez formas un nozīmes tas ietver arī kulturoloģisko marķējumu – konkrētam etnosam raksturīgu kultūrinformāciju par attiecīgās reālijas lomu tautas simbolu sistēmā, rituālos, paražās utt.

Potebņa savā darbā „Doma un valoda” izsaka viedokli, ka vārda iekšējā forma satur vārda nacionālo specifiku un ataino kultūras reālijas (36).

Pēc Vežbickas domām, kulturos specifiskie vārdi ir kā jēdzienu rīki, kas ataino iepriekšējo sabiedrības pieredzi, saistītu ar darbību un noteikta veida pārdomām par lietām, un ar to palīdzību notiek šo veidu saglabāšana (32, 20.lpp.).

Lingvokulturēmas struktūra ir sarežģītāka par valodas vienību struktūru: tā akumulē sevī gan valodas priekšstatu („domas formu”), gan ārpusvalodas vidi (situāciju, reāliju). Cilvēks, kas labi zina valodu, vārdam-signālam pievieno „kultūras oreolu”, bez kura nav iespējams iedziļināties tekstā kā kultūras fenomena jēgā (36).

Svešvārdu vārdnīcā vārds *koncepts* tiek skaidrots šādi: 1) vārda vai zīmes jēga; ar šo vārdu apzīmētās parādības jēdziena saturs; 2) priekšstats, uzmetums (26, 389.lpp.).

J.Stepanovs norāda, ka koncepts ir tā paša līmeņa parādība kā jēdziens. Jēdziens mūsdienās ir loģikas un filozofijas termins, koncepts – matemātiskās loģikas, kā arī kulturoloģijas jēdziens. Viņš skaidro konceptu kā kultūras sablīvējumu cilvēka apziņā, to, kādā veidolā kultūra ienāk cilvēka mentālajā pasaulē. No otras puses, koncepts ir tas, ar ko ikviens cilvēks pats ienāk kultūrā un reizēm arī ietekmē to. Koncepts ir kultūras pamatvienība cilvēka mentālajā pasaulē. Tam ir sarežģīta struktūra, kurā ietilpst viss, kas nepieciešams, lai veidotos jēdziens, kā arī tas, kas padara konceptu par kultūras faktu – tā sākotnējā forma (etimoloģija), nozīmes veidošanās vēsture, asociācijas, kas rodas mūsdienās u.tml. (40, 43.lpp.). Koncepts ir vārda jēga.

Piemēram, vārdam *gailis* ir nozīme un jēga. Nozīme – visi putni, kam ir noteikts ārējais veidols (atbilstoši zooloģiskajam raksturojumam): staigājošs vai lidojošs putns, tēviņš, kam ir sarkana sekste un pieši. Tas ir denotāts. Un kāds ir parasta cilvēka priekšstats par to, kas ir *gailis*? Šī vārda jēga ir: a) mājputns; b) vistu tēviņš; 3) putns, kam ir savs īpatnējs dziedāšanas veids un kas dzied noteiktā laikā, tā norādot laiku; kas ar savu dziesmu no rīta modina; d) putns, kas tā nosaukts tā dziesmas dēļ; e) putns, ar kuru saistās daudz mītu, leģendu, paražu, ticējumu (40, 43.lpp.).

Tas priekšstatu, jēdzienu, zināšanu, asociāciju, pārdzīvojumu kopums, kas ir saistīts ar vārdu *gailis*, arī ir koncepts *gailis*. Koncepti ir ne tikai intelekta, bet arī emociju objekts.

Tātad varam secināt, ka 9. klases skolēniem sociokultūras kompetences ietvaros būtu svarīgi apgūt latviešu kultūrai būtisku konceptu izpratni, salīdzinot to saturu ar savu valodu un kultūru.

3. 9. KLASES SKOLĒNU VECUMPOSMA ĪPATNĪBAS

Izvēloties mācīšanas/mācīšanās modeli, mācību metodes un mācību paņēmienus, nepieciešams ievērot skolēna vecumposmam raksturīgās izziņas īpatnības, kā arī personības attīstības pakāpi.

E.Eriksona personības attīstības psihosociālā teorija skaidro personības attīstību visā cilvēka dzīves laikā. E.Eriksons cilvēka dzīvi sadala astoņās stadijās. Katrā no šīm stadijām cilvēkam jāapmierina noteiktas vajadzības. Atkarībā no vajadzību apmierināšanas iespējām var izpausties psihosociālās attīstības krīze, kas ietekmē personības turpmāko attīstību. Pēc E.Eriksona domām, sociālā vide ir galvenais faktors, kas ietekmē personības attīstību (9, 130.lpp.).

Apskatīsim, kā E.Eriksons parāda personības attīstības īpatnības 5. attīstības stadijā – 12-18 gadu vecumā. To sauc par *identitātes meklējumu stadiju*.

Sākoties pusaudžu vecumam, cilvēkam parādās jaunas vajadzības, un viena no vissvarīgākajām - būt pieņemtam vienaudžu grupā. Šajā vecumā ir svarīgi izvēlēties tos iekļaušanas veidus, kas neapdraud pašu un apkārtējos (24, 57.lpp.).

Ne vienmēr pusaudzis spēj sevi atbilstoši novērtēt. Parasti viņš meklē standartus un normas, kurām noteikti būtu jāatbilst (piemēram, attieksmē pret ķermeni, balsi, apģērbu u.tml.). Neatbilstību šīm pusaudža priekšstatos tik svarīgajām normām briedumu nesasnēgušais cilvēks smagi pārdzīvo.

Vēl viena nozīmīga vajadzība pusaudža vecumā ir eksperimentēšana. Tas ir laiks, kad cilvēks aktīvi izziņa sevi un apkārtējo, ikdienas dzīvē meklē atbildes uz jautājumiem *Ko es drīkstu?*, *Kas notiks, ja es...?*

Šis aspekts ir svarīgs, veidojot didaktisko materiālu, ja piedāvāsim skolēniem tādas uzdevumus, kurus veicot, viņš var īstenot šo vajadzību, tad sekmēsīm motivācijas veidu, varēsīm labāk ieinteresēt.

Lai kļūtu par pieaugušo, jauniešiem jāastopas ar tādiem grūti risināmiem uzdevumiem kā karjeras plānošana, nošķiršanās no vecākiem, iekļaušanās vienaudžu vidē, dzīves jēgas meklēšana, dzimumlomas pieņemšana, pāru attiecību uzsākšana. Turklāt pusaudzis vēlas, lai arī apkārtējie zinātu un rēķinātos ar viņa pieaugušā lomas apgūšanu.

Pusaudžu vecumā norisinās identitātes krīze. Meklējot savu identitāti, pusaudzīm jāintegrē sava iepriekšējā pieredze un nākotnes vīzijas. Ne vienmēr identitātes meklējumi norisinās veiksmīgi, īpaši tajos gadījumos, kad apkārtējie nesaskata jēgu savai dzīvei, arī pusaudzīm var rasties grūtības dzīves jēgas meklējumos. Tajos „iestrēgstot”, veidojas t.s. identitātes difūzija (24, 58.lpp.).

Pusaudža gadus (no 11 līdz 14 gadiem) un jaunības gadus (no 15 līdz 18 gadiem) Eriksons nosauca par identitātes meklēšanas posmu. Vēl viens nosaukums – vētrainības un stresa posms. Šis nosaukums radies tāpēc, ka šis laiks saistīts ar daudzām pārmaiņām. Tie ir pubertātes gadi, kad notiek strauja fiziskā attīstība.

Šajā laikā pusaudzīm būtiski pastiprinās hormonu darbība un līdz ar to viņš vai viņa izjūt arī emocionālas pārmaiņas, bieži izkāpinātu jūtīgumu, arī pastiprinātu interesi par seksuāliem jautājumiem. Tomēr katram pusaudzīm šīs pārmaiņas ir atšķirīgas un tiek individuāli uztvertas. Pat augšanas straujums ir atšķirīgs, tāpēc pusaudži arī bieži emocionāli pārdzīvo, ja viņi fiziski attīstās straujāk vai lēnāk nekā citi vienaudži (24, 123.lpp.).

Pubertātes vecumā notiek ne tikai fiziskas pārmaiņas, bet arī strauji mainās domāšanas spējas – no spējām risināt konkrētus piemērus uz spējām risināt abstraktus uzdevumus. Pusaudža gados attīstās spējas prātā manipulēt ar dažādiem jēdzieniem un problēmām (24, 124.lpp.).

Šajā vecumā notiek emocionālās svārstības ideālu un ideoloģiju meklējumu jomā. Reizēm pusaudzīm ir ārkārtīgi svarīgi cīnīties par taisnību un pret netaisnību, vai tā būtu netaisnība ģimenē, skolā vai plašākā sabiedrībā. Citās reizēs pusaudzis kļūst pilnīgi vienaldzīgs, pat cinisks.

Grupās identitāte, ko draugu pulks veido kopīgi, veicina savstarpēju drošības izjūtu. Pusaudzis saņem apstiprinājumu savām domām un uzskatiem. Diemžēl reizēm, lai stiprinātu savu identitāti un celtu pašvērtējumu, pusaudži var kļūt īpaši neiecietīgi pret tiem, kam ir cita identitāte, tiem, kas ģērbjas, izskatās vai uzvedas citādi.

Cēsu 2. vidusskolas 9. klasē mācās 22 skolēni, no tiem 10 meitenes un 12 zēni. Diplomdarba autore ar šo klasi strādā jau 5. gadu, tāpēc netika veikta vecāku anketēšana, dažādu skolotāju aptauja, jo diplomdarba izstrādei nepieciešamā informācija par klasi ir iegūta darba gaitā.

Daudziem skolēniem šajā klasē ir grūti ilgstoši noturēt uzmanību. Jābūt ātram darba tempam un dažādām darba metodēm, citādi atslābst interese, sākas sarunas.

Pēc rakstura lielākā daļa skolēnu ir komunikabli un viegli atrod kontaktu ar skolotājiem. Ļoti aktīvi, patīk radošie uzdevumi. Skolotājiem, strādājot šajā klasē, visu laiku jādomā par disciplīnas noturēšanu. Bet tai pat laikā, kad ir jārāda atklātās stundas, daudzi skolotāji izvēlas tieši šo klasi, jo skolēni nebaidās izteikt atklāti savu viedokli, ļoti cenšas, stundā var daudz izdarīt.

Lai gan klasē reizēm ir problēmas ar disciplīnu, varētu domāt, ka, strādājot grupās, tās būs vēl lielākas. Bet tā nav. Veicot grupu darbu, bērni strādā ar lielu entuziasmu. Viņos ir sacensības gars, tāpēc katra grupa uzdevumu vēlas paveikt vislabāk.

Klase ar lielu interesi piedalās dažādos pasākumos, aktivitātēs.

2 skolēniem klasē grūti kontrolēt savas emocijas, viņi vēlas, lai tikai viņiem pievērstu uzmanību, pastāvīgi grib atbildēt. Bet, ja atbild kāds cits, viņiem nesimpātisks skolēns, var atļauties izteikt aizskarošas piezīmes. Tāpēc skolotājam jāpievērš lielāka vērība tam, kā attīstīt šiem skolēniem klausītāja un runātāja kultūru.

Skolēnu latviešu valodas zināšanas un prasmes ir labas. 75% skolēnu brīvi runā latviešu valodā. 20% skolēnu ļoti labi saprot un runā latviski, bet savā runā pieļauj daudz gramatisku kļūdu. Tikai vienam skolēnam latviešu valodas apguve rada grūtības. Tam ir vairāki iemesli: 1) ļoti vājas sākotnējās zināšanas, 2) nenopietna attieksme pret darbu, 3) trūkst gribas un uzņēmības mācīties.

Lai labāk iepazītu klasi, tika veikta skolēnu aptauja un mutiska intervija ar krievu valodas skolotāju, kurā tika noskaidroti šādi jautājumi: 1) Kuras prasmes skolēniem ir labāk attīstītas, kuras – sliktāk, kāpēc? 2) Kas rada grūtības, mācot krievu valodu? 3) Cik daudz laika skolotāja velta skolēnu sociokultūras kompetences attīstīšanai?

Pētāmā temata sakarā tika iegūta šāda informācija: skolēniem ir labāk attīstītas klausīšanās un runāšanas prasmes gan latviešu, gan dzimtajā valodā, tāpēc vairāk laika jāvelta rakstīšanas un lasīšanas prasmju attīstīšanai. Tas saistīts ar to, ka mūsdienās skolēni ļoti maz lasa, tāpēc vārdu krājums viņiem nav pārāk bagāts. Tika noskaidrots, ka grāmatas lasa tikai 2 skolēni, vēl 2 skolēni lasa žurnālus.

Krievu valodas skolotāja uzsvēra, ka skolēniem ir grūti loģiski paust savas domas krievu valodā, viņi arvien biežāk lieto nepareizas teikumu konstrukcijas. Tas ir tāpēc, ka vairāki mācību priekšmeti – vēsture, bioloģija, sports - tiek mācīti latviešu valodā un sašaurinās dzimtās valodas lietojuma vide.

Skolēniem ir priekšstats par latviešu tautas tradīcijām, jo 6. klasē fakultatīvi tika apgūts tāds mācību priekšmets kā baltā stunda. Tajā lielāka uzmanība tika veltīta gadskārtu svētkiem un senajiem latviešu rakstiem.

Skolēniem ir ļoti pozitīva attieksme pret latviešu valodu, un viņi saprot tās nozīmīgumu savā dzīvē. Parādās negatīva attieksme pret savu dzimto valodu, jo skolēni, dzīvojot Latvijā, neredz tai perspektīvu. Tāpēc latviešu valodas skolotājam jāņem vērā šī problēma un sadarbībā ar dzimtās valodas skolotāju jāstiprina skolēnos pozitīva attieksme gan pret dzimto valodu un kultūru, gan pret latviešu valodu. Tai pašā laikā paturams prātā, ka starpkultūru dialoga ietvaros skolēniem var rasties grūtības saistīt mācību materiālu ar savas kultūras faktiem, jo viņu pieredzē var nebūt šo faktu. Tas, savukārt, nozīmē rūpīgi pārdomāt, kāds didaktiskais materiāls nepieciešams, lai skolēni varētu veidot kvalitatīvu starpkultūru dialogu.

4. MĀCĪBU MATERIĀLA ATLASES TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

Kā jau noskaidrojām, skolēnu sociokultūras kompetences veidošana ir viens no svarīgākajiem darba virzieniem, mācot latviešu valodu mazākumtautību programmā, jo tādējādi mēs attīstām ne tikai skolēnu valodas prasmi, bet arī palīdzam viņiem ietiekties latviešu kultūrā, iepazīt valodā atspoguļoto latviešu pasaules skatījumu, labāk izprast citas tautas struktūru. Būtisks sociokultūras satura komponents ir starpkultūru dialogs, kas risināms mācību procesā. Tā laikā skolēns mācās sevi apzināties kā savas kultūras pārstāvi, iepazīst citu tautu kultūru, saskatīt tās vērtības un ar cieņu izturēties pret tām. „Kultūras vērtības vieno cilvēkus (tautas), nevis šķeļ – tas ir viens no izglītības politikas stūrakmeņiem, kas visnotaļ nepieciešams skolu jaunatnes kultūrintegrācijā” (7, 62. lpp.).

Viena no jomām, kas mums sniedz priekšstatu par kādas tautas pasaules uztveri, ir tās vērtību sistēma, kas atspoguļota valodā. Katram cilvēkam ir vajadzība pēc draudzības, mīlestības, ģimenes, prieka utt. Viena no konceptuāli svarīgām parādībām daudzu tautu pasaules skatījumā ir laime. No vienas puses, mums katram ir sava izpratne par to, kas ir laime, no otras puses, laika gaitā tautas kultūrā izkristalizējas vispārīgi priekšstati par to, kas ir laime. Tie tad arī veido to vienas vai otras tautas pasaulainas daļu, kas atklājama, izziņājama mācību procesā, pētot un salīdzinot ne tikai vārda *laime* semantisko struktūru latviešu un krievu valodā, bet arī iepazīstot plašāk folklorā, daiļliteratūrā, mākslā atspoguļoto attieksmi pret laimi. Lai skolēniem veidotos pilnvērtīgāka izpratne par šī koncepta saturu, nepieciešams izmantot arī citu valodu dotumus.

Latviešu valodniecībā koncepts *laime* nav pētīts, līdz ar to skolotājs nevar piedāvāt pilnvērtīgu, zinātniski pierādītu materiālu. Balstoties uz A.Vežbickas, V.Vorobjova u.c. autoru pētījumiem, izmantojot viņu metodiku, autore mēģināja veidot mācību materiālu, kura apguves laikā skolēniem rastos priekšstats par šo konceptu latviešu valodā.

Lai attīstītu 9. klases skolēnu sociokultūras kompetenci, tika izstrādāts mācību materiāls, kura mērķi ir šādi:

- 1) veidot starpkultūru dialoga prasmes, iepazīstot koncepta *laime* nozīmi latviešu kultūrā sastatījumā ar tā nozīmi krievu kultūrā;
- 2) rosināt skolēnus apzināties valodas lomu savas personības izveidē, kultūridentitātes saglabāšanā un starpkultūru dialoga veidošanā;
- 3) padziļināt interesi par latviešu literatūru un kultūru citu tautu kultūru kontekstā.

Lai sasniegtu mērķus, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) pilnīgot prasmi noskaidrot vārdu, frazeoloģismu lingvistisko un kulturoloģisko nozīmi, izmantojot savu pieredzi, vārdnīcas un citus uzziņu avotus;

- 2) attīstīt prasmi atrast tekstā faktus, kuros ietverta informācija par koncepta *laimes* nozīmi latviešu un krievu vērtību sistēmā, analizēt un sistematizēt iegūto informāciju;
- 3) pilnveidot prasmi saskatīt gan kopīgo, gan atšķirīgo dažādu tautu pasaules skatījumā;
- 4) sekmēt prasmi darboties pāri un grupā, respektējot citu vērtības, dzīves pieredzi;
- 5) pilnveidot prasmi formulēt un argumentēt savu viedokli;
- 6) attīstīt prasmi izmantot iegūto informāciju savā pieredzē, veidot tekstu un uzstāties ar to klasesbiedru auditorijā.

Lai izstrādātu mācību materiālu, izvēlētos darba metodes, paņēmienus un formas, kas būtu piemērotas paredzamo uzdevumu veikšanai, nepieciešams noteikt skolēnu zināšanu un prasmju līmeni un konstatēt problēmas pētāmā jautājuma kontekstā. Pazīstot pētāmās klases skolēnus, zinot viņu valodas prasmes līmeni un to, kā viņi uztver dažādus kulturoloģiskus jēdzienus, tika veidots mācību materiāls un, lai konkretizētu, precizētu vairākus jautājumus, tika izstrādāts diagnosticējošais darbs, lai noskaidrotu,

- kas skolēnu izpratnē ir laime,
- vai skolēni zina un izprot frazeoloģismus, sakāmvārdus par laimi;
- vai saskata atšķirības jēdziena *laime* izpratnē dažādu tautu kultūrā;
- kā skolēni pārzina valodas līdzekļus, ar kuriem tiek raksturota laimes izjūta.

Analizējot diagnosticējošā darba gūtos rezultātus, mācību materiālā būtiskas izmaiņas nebija jāveic. Tika paredzēts, ka, veicot mācību uzdevumus, skolēniem tiks attīstītas šādas prasmes:

- prasme saskatīt tekstā kulturoloģisku informāciju. Lai attīstītu šo prasmi, skolēniem tiek piedāvāti teksti – darba lapas ar sakāmvārdiem, aforismiem, frazeoloģismiem, kur meklēt šo informāciju, kā arī klausīšanās uzdevumi - fragmenti no latviešu autoru darbiem;
- prasme atrast lingvistisko informāciju un strādāt ar uzziņu literatūru. Lai to attīstītu, skolēni strādās ar dažādām vārdnīcām, meklējot nepieciešamo informāciju.
- prasme analizēt informāciju. Lai to attīstītu, skolēniem tiek piedāvāti dažādi uzdevumi, piem., strādājot grupās, analizēt iegūto informāciju no sakāmvārdiem un aforismiem;
- prasmi apkopot un sistematizēt informāciju. Šo prasmi skolēni attīstīs stundās, kurās strādās ar sakāmvārdiem un aforismiem, kā arī rakstot konstatējošo darbu – domrakstu;
- prasme izmantot šo informāciju savā pieredzē. Šo prasmi skolēni attīstīs, rakstot pasaku par laimi un domrakstu.

- prasme radīt minitekstus, tekstus mutvārdu un rakstu formā par konkrētu tematu, kas tiks pilnveidota, mutvārdos sagatavojot grupas atbildi par to, kas kopīgs un kas atšķirīgs skolēnu un vecāku/vecvecāku uzskatos par laimi, kā arī lasot fragmentus no latviešu autoru darbiem un meklējot atbildi, kāpēc cilvēki jūtas laimīgi. Rakstveidā skolēni varēs šo prasmi attīstīt, gan individuāli rakstot pasaku vai domrakstu par laimi, gan grupu darbā, radot situācijas, kuras varētu raksturot ar konkrētu frazeoloģismu, un interpretējot šo situāciju, pamatojot savu izvēli.

Līdz ar to, akcentējot mācību procesā sociokultūras kompetences attīstīšanai nepieciešamo darbu, vienlaicīgi tiks pilnveidota arī skolēnu valodas, komunikatīvā un mācīšanās kompetence.

Kā jau minēts, pagaidām nav atbilstošu mācību līdzekļu, lai varētu īstenot standarta prasības. Cēsu 2. vidusskolas skolotāju rīcībā ir vecās mācību grāmatas: B.Kubuliņas, S.Mežatučas „Latviešu literatūra 9. klasei cittautu mācībvalodas skolā” un 1997. gadā Zvaigznes ABC izdotā „Latviešu valoda cittautu mācībvalodas skolas 9. klasei”. Diemžēl dažādu apstākļu dēļ nav iegādāti jaunākie mācību līdzekļi, tāpēc skolotājam nākas regulāri veidot mācību materiālu stundām. Mācību materiāls „Koncepts *laime* latviešu valodā” būtu apgūstams valodas kontekstā „Es un mana dzimta”, kā arī „Dažāds pasaules skatījums literatūrā un dzīvē”, kas paredzēts mācību satura apgūvē 9. klasē.

Veidojot šo mācību materiālu, tika domāts par to, lai mācību saturs atbilstu skolēnu kognitīvajām spējām un interesēm. Jēdziens *laime* ir aktuāls un izraisa interesi jebkura vecuma un dzimuma cilvēkā. Par to visiem ir ko teikt. Arī literatūras stundās skolēni ar šo jēdzienu ir saskārušies visai bieži, jo katrā daiļdarbā atklājas liriskā varoņa vai galvenā tēla attieksme pret dzīvi, laimes izpratne. Šajā mācību gadā skolēni iepazinās ar J.Jaunsudrabiņa romāna „Kapri” fragmentiem, kurā galvenā varone savā grūtajā dzīvē nonāca pie atziņas, ka „pasaulē ir tā, ka vajag redzēt citu cilvēku laimi, lai ieraudzītu savu nelaيمي” (12, 16.lpp.). Analizējot E.Zālītes dzejoļus, skolēni secināja, ka autorei laimes nesēja, būtiskākais laimes izjūtas noteicējfaktors ir mīlestība. Arī iepriekšējos mācību gados skolēni ir iepazinušies ar latviešu autoru darbiem, kuros atklājas varoņu priekšstats par to, kas ir laime. Ar jēdzienu *laime* skolēni ir saskārušies tāpat ētikas un krievu literatūras stundās, kurās ir veidojies priekšstats par krievu kultūrā raksturīgo koncepta *laime* saturu, piem., lasot Ļermontova poēmu „Mcirī”, kurā varonim laime nozīmē brīvību, vai dzejoli „Trīs palmas”, kurā laime ir mirt, lai darītu laimīgus citus. Protams, tās ir tikai dažas koncepta *laime* nozīmes.

Lai rosinātu skolēnus domāt par laimi, skolotājs klasi ir noformējis ar attiecīgu vizuālo materiālu: pie sienām ir laimīgu cilvēku portreti (skat. 1.piel.). Laimīgu cilvēku var pamanīt uzreiz. Viņš ir tik gaišs un starojošs, tik saulains. Laimi izstāro viss: acis, lūpas, stāja, kustība.

Tā kā skolēniem reizēm ir kauns izteikties visu priekšā, vairākās stundās ir plānots grupu vai pāru darbs. Sadarbojoties grupās un pāros, skolēni veido prasmi argumentēt savu viedokli un ar cieņu izturēties pret citu uzskatiem. Darbs grupās arī pilnveido skolēnu prasmi ievērot saziņā klausītāja un runātāja kultūru, pārzināt runas uzvedību, etiķeti. Sadarbības rosināšanai, kā arī sociokultūras kompetences veidošanai izmantotas šādas mācību metodes: jaunrades darba uzrakstīšana, informācijas sistematizēšana, domu kartes veidošana, situācijas izspēle, valodas un kultūras saiknes izpēte, „kultūras ķekars”, saruna, teksta lasīšana, pētīšana, analīze u.c.

Skolēniem tiek piedāvāts tikai ieskatam mācību materiāls, jo, lai varētu veidot pilnvērtīgu izpratni par konceptu *laime* dažādu tautu kultūrās, vajadzētu to izskatīt visos līmeņos: vārda līmenī, folkloras līmenī, gan klasiskajā literatūrā, gan mākslā, kā arī mūsdienu cilvēku priekšstatus. Šis nav uzdevums, kas veicams mācību procesā. Tajā ir svarīgi parādīt veidu, kā var salīdzināt dažādu tautu pasaules skatījumu, noskaidrot būtiskākos pamataspektus, veidot priekšstatus par konceptu *laime*. Tā kā materiāls ir nepilnvērtīgs, ierobežots, nedrīkst veikt arī tālejošus secinājumus. Skolēni tiek mācīti zinātniski korekti vērtēt dažādu valodas materiālu un apzināties, ka dziļākiem secinājumiem nepieciešami plaši zinātniski pētījumi.

Mācību materiāls ir veidots tā, lai skolēni pamazām sasniegtu izvirzītos mērķus. Pirmajās divās stundās, veicot dažādus uzdevumus, skolēni noskaidro, ko viņiem nozīmē *laime*, kad viņi jūtas laimīgs. Zīmējot zīmējumu, skolēni attīsta asociatīvo domāšanu, mācās izteikt sevi jaunrades darbībā, kā arī novērtēt savu darbu un pastāstīt par to. Pasakas rakstīšana attīsta skolēnu iztēli, fantāziju.

Trešajā stundā skolēni jau salīdzina savu pieredzi ar vecāku un vecvecāku pieredzi. Šī stunda veltīta arī vārda *laime* iekšējā tēla noskaidrošanai, nozīmes izpratnei, tāpēc ir plānots darbs ar vārdnīcām: K.Karuļa „Latviešu etimoloģijas vārdnīcu”, „Latviešu literārās valodas vārdnīcu” un B.Metuzāles-Kangeres „Latviešu valodas atvasinājumu vārdnīcu”. Vārdnīcu materiāls netiek adaptēts, lai skolēni prastu strādāt ar vārdnīcām arī vēlāk, patstāvīgi tās izmantojot. Skolēni mācās noteikt vārda un vārdu savienojumu nozīmi, tās nianšes, mācās uztvert vārdu kā etnosa pasaulainas atspoguļotāju, pilnveido prasmi darbā ar vārdnīcu, nosakot vārda *laime* etimoloģiju, bagātina savu vārdu krājumu. Vēl skolēni attīsta prasmi iegūt lingvistisko informāciju no dažādām vārdnīcām, salīdzināt, atrast kopīgo un atšķirīgo, vispārināt. Šajā stundā skolēni iegūs plašāku informāciju par to, kā sakne *laim-* funkcionē latviešu valodas vārddarināšanas sistēmā, kā veidojas šīs atvasinājumu un salikteņu nozīme. Mājās skolēniem tiks uzdots sameklēt krievu vārda *laime* etimoloģiju un papildināt informāciju.

Ceturtajā un piektajā stundā skolēni, strādājot ar sakāmvārdiem un frazeoloģismiem, jau skaidro, kā latvieši izprot jēdzienu *laime*, salīdzinot šo informāciju ar to, ko iegūst, pētot krievu valodas sakāmvārdus un frazeoloģismus. Frazeoloģismu un sakāmvārdu zināšana liecina par ļoti labu valodas apguves līmeni. Salīdzinot latviešu un krievu sakāmvārdus par laimi, skolēni secina, kas kopīgs, un kas – atšķirīgs abu tautu izpratnē par laimi. Skolēni mācās saskatīt dažādām kultūrām kopīgo un atšķirīgo informāciju nominācijas līmenī. Sakāmvārdos arī atklājas uzvedības normas – kas jādara un ko nedrīkst darīt, lai būtu laimīgs un lai nekļūtu nelaimīgs.

Sestajā stundā paredzēts darbs ar dažādu tautu aforismiem par laimi. Skolēni tajos saskata dažādu tautu pārstāvju priekšstatu par laimi, noskaidro, ka cilvēki dažādu iemeslu dēļ jūtas laimīgi. Aforismi pierāda, ka katrai tautai ir savs pasaules skatījums, attieksme pret vērtībām. Skolotāja uzdevums ir palīdzēt skolēniem virzīt domāšanu atbilstošā gultnē, nepieciešamības gadījumā palīdzot noteikt koncepta *laime* nacionāli kulturoloģisko semantiku.

Te, protams, jāpatur prātā, ka, strādājot ar ierobežotu materiālu, nedrīkst izteikt tālejošus secinājumus, plašus vispārinājumus. Klasīku atziņas lielākoties balstītas savas tautas vērtību sistēmā un atspoguļo tās raksturu, bet nedrīkst secināt, ka tas ir tautai raksturīgs. Svarīgi, lai skolēniem veidotos izpratne, ka šāds materiāls ļauj tikai ieskicēt atsevišķus faktus, ka pilnvērtīgai analīzei un vispārinājumam nepieciešams apzināt ļoti plašu valodas materiālu. Tas ir svarīgi, lai skolēniem, no vienas puses, neveidotos pavirša, virspusēja attieksme pret veicamo darbu, lai viņi saprastu, ka no pāris piemēriem nedrīkst radīt vispārīgus secinājumus, no otras puses, lai rastos priekšstats par zinātniskā darba pamatprincipiem. Tāpēc stundai netika izvirzīts uzdevums veidot dziļus, plašus vispārinājumus.

Tā skolēni pamazām, vispirms uzzinot, ko viņiem laime nozīmē, viņu ģimenei, pēc tam noskaidro laimes nozīmi latviešu tautas skatījumā, salīdzina jauno informāciju ar iepriekš gūto un tādējādi veido daudz kultūru dialogu, kura rezultāts ir atziņa par kopīgo un atšķirīgo dažādu tautu cilvēku vērtību sistēmā, un visbeidzot atklāj laimi kā vispārcilvēcisku vērtību.

Lai skolotājs noskaidrotu, kā ikviens skolēns sapratis jēdziena *laime* nozīmi, ir jāuzraksta domraksts, kurā viņš atklāj koncepta *laime* nozīmi vispirms individuālā, tad vispārcilvēciskā un visbeidzot specifiskā – nacionālā plāksnē.

Lai skolēniem veidotos nepieciešamās sociokultūras prasmes, svarīgi, lai mācību procesā tiktu veikti arī produktīvie uzdevumi, radošie darbi, kuros skolēns parāda, kā viņš apguvis mācību materiālu, kāda ir viņa attieksme pret jaunajām zināšanām, kāda ir viņa paša vērtību sistēma.

Mācību materiālā netika izmantotas tautasdziesmas, jo laime dainās netiek atklāta kā dvēseles stāvoklis. Lielākajā daļā dainu parādās senlatviešu dievība Laima kā sērdieņu un nabagu aizstāve, sargātāja, kura lemj cilvēku likteņus un ir klāt svarīgākajos dzīves notikumos. Viena no būtiskākajām folkloras iezīmēm attieksmē pret likteni ir samierināšanās ar nolemto dzīves gājumu. Arī reliģiskais pasaules skatījums ir ietekmējis vērtību sistēmu veidošanos, kurā laimīgam būt nozīmē pieticību un samierināšanos ar Dieva gribu.

Mācību materiāls ir veidots tā, lai varētu arī attīstīt skolēnu runāšanas, klausīšanās, lasīšanas un rakstīšanas prasmes. Arī attīstot sociokultūras kompetenci, skolēniem nepieciešams runāt – prast argumentēti izteikt savu viedokli, iegūt informāciju, jautājot; klausīties – prast uztvert informāciju; rakstīt – prast izteikt savas domas, viedokli.

Klausīšanās ir viena no svarīgākajām un sarežģītākajām valodas prasmēm, jo sarunvaloda nav tik labi organizēta kā rakstu valoda, turklāt bieži vien traucē fona trokšņi.

Klausīšanās prasmju attīstība veido pamatu pārējo valodas iemaņu attīstībai (15, 39.lpp.). Svarīgākais klausīšanās apguves procesā ir attīstīt spēju klausīties ar izlasi, mērķtiecīgi, saprast pašu galveno, tāpēc klausīšanās ir arī domāšanas procesa sastāvdaļa.

Mācību materiālā ir iekļauts tikai viens klausīšanās uzdevums, kas paredz uzmanīgu klausīšanos, lai uztvertu un apstrādātu dzirdēto informāciju un ātri sniegtu atbildi. Tas ir uzdevums, kurā skolotājs lasa situāciju piemērus, un skolēniem ir jāmin šai situācijai atbilstošais frazeoloģisms.

Tāpat skolēni klausīšanās prasmes attīsta, strādājot grupās un pāros, klausoties savu klasesbiedru uzstāšanos un skolotāja sniegto informāciju. Tas attīsta prasmi uztvert dzirdētā teksta autora komunikatīvo nolūku. Strādājot grupās, jāievēro arī runātāja un klausītāja kultūra: nepārtraukt runātāju, uzmanīgi klausīties, neverbāli izrādīt interesi. G.Līčs formulē šādus pieklājības principus: 1) ievēro otra intereses, 2) neapgrūtinā citus, 3) nerāj citus, 4) novērs no sevis uzslavas, 5) izvairies no iebildumiem, 6) izsaki labvēlību (31, 268.lpp.).

D.Laiveniece uzsver, ka „runāšana ir mijiedarbīgs process – komunikācija, kurā notiek domu, informācijas, viedokļu apmaiņa divu vai vairāku saziņas procesā iesaistīto personu starpā” (13, 305.lpp.). No tā izriet, ka runāšana nav tikai, piem., izlasītā teksta atstāstīšana. Tāpēc arī vairākās stundās izvēlējies grupu darbu, lai ikviens skolēns pēc iespējas vairāk un biežāk varētu izteikt savu viedokli. Apmainoties viedokļiem, skolēni bagātinās pieredzē, paplašina savu vārdu krājumu, mācās kopīgi vienoties par atbildi. Runāšanas prasmes tiks pilnveidotas, arī uzklusot skolēnu ieteikumus, priekšlikumus par stundas gaitu un pārrunājot ar skolēniem to.

Viens no mācību materiāla uzdevumiem paredz situāciju izspēli. Šāds uzdevums palīdz sagatavot pusaudžus dažādām situācijām dzīvē. Situāciju izspēle māca veidot sarunu,

iejusties tajā, iesaistīties dialogā vai veidot to, izmantojot situācijai atbilstīgus valodas līdzekļus, līdz ar to tiek pilnveidota spēja orientēties dažādās saziņas situācijās. Šādi uzdevumi skolēniem parasti ļoti patīk un padara mācību procesu interesantāku.

Lasīšana ir sarežģīts, ar domāšanu saistīts process, jo teksts jālasa ar izpratni, lai uztvertu tā galveno domu un vienlaicīgi veidotu savu attieksmi pret izlasīto. Viens no nozīmīgākajiem resursiem, veidojot sociokultūras kompetenci, ir teksts, kurā atklāta kulturoloģisko nozīmīga informācija. Pirms teksta lasīšanas skolēnam noteikti ir jāzina, ar kādu mērķi viņš šo tekstu lasa. Šajās stundās skolēniem būs jāizmanto lasīšana kā informācijas ieguves veids. Veicot lasīšanas uzdevumus, skolēni attīsta prasmi atrast, apkopot, analizēt un sistematizēt informāciju, saskatīt tekstā kulturoloģiskus faktus. Svarīgi ir pilnīgi prasmi strādāt ar vārdnīcām, skaidrojot vārdu nozīmi.

Rakstīšana ir ļoti sarežģīta valodas prasme. Rakstīšanas procesā skolēnam jāprot izteikt savas domas, viedoklis par noteiktu tematu, kā arī jāzina pareizrakstības likumi. Vislabāk savu rakstītprasmi skolēni varēs parādīt, rakstot pasaku un domrakstu, kā arī veidojot situāciju, kurai atbilst kāds noteikts frazeoloģisms, jo, pildot šos uzdevumus, skolēnam jāprot izteikties literāri pareizā, bagātā latviešu valodā. „Rakstīšana ir arī sociālo prasmju pilnveides līdzeklis, kas kalpo komunikācijai, interakcijai un sadarbībai starp sadarbības partneriem, respektējot viedokļu daudzveidību multikulturālā vidē.”(30, 28.lpp.).

Jāpiebilst, ka visas valodas prasmes ir cieši saistītas savā starpā un viena otru papildina.

Viens no svarīgiem mācību procesa komponentiem ir vērtēšana. Tā kā mācību materiālā uzdevumi ir apjomā nelieli vai izpildāmi pāros vai grupās, neviens konkrēts uzdevums netiek paredzēts vērtēšanai. Skolotājs uzmanīgi vēro skolēnu darbu visu 6 stundu laikā un izliek vienu atzīmi, ņemot vērā gan skolēna zināšanas, gan uzstāšanās biežumu un kvalitāti, gan prasmes un, protams, attieksmes. Bet tā kā mācību procesa novērošanā iegūtie dati nav pietiekami precīzi, dažās stundās skolēni veic pašvērtējumu vai viņus novērtē grupas biedri par ieguldīto darbu. Arī šo vērtējumu skolotājs ņem vērā, izliekot atzīmi par visu stundu darbu. Ar atzīmi tiks novērtēts mājas darbs - pasaka, ņemot vērā: 1) žanra raksturīgās pazīmes, 2) fantāziju, metaforiskumu, 3) vai pasakā atklājas latviešu vai krievu kultūrai raksturīga laimes jēdziena izpratne, 4) vai parādās filozofiskais aspekts. Un, protams, ar atzīmi tiks novērtēts arī domraksts (vērtēšanas kritēriju tabulu skat.7. piel.), kurā skolēns izmantos visu stundu laikā iegūtās zināšanas un prasmes, atklājot jēdziena *laime* nozīmi.

5. MĀCĪBU MATERIĀLA APROBĀCIJA UN REZULTĀTU IZVĒRTĒJUMS

Izmēģinājumsdarba laikā notika sešas stundas, kurās piedalījās divdesmit divi 9. klases skolēni.

Aprobācijas **mērķis** ir noskaidrot, cik lielā mērā piedāvātais materiāls veicina skolēnu sociokultūras prasmju pilnveidošanu.

Aprobācijas **uzdevumi**:

- 1) aprobēt sešu mācību stundu didaktisko materiālu;
- 2) izanalizēt un apkopot skolēnu sasniegumus sociokultūras kompetences jomā;
- 3) apkopot pētījuma rezultātus, analizēt un secināt.

Skolēnu sasniegumu **vērtēšanas aspekti**:

- 1) runas modeļi, kurus skolēni izmanto savā runā un kas liecina par lingvokulturēmas uztveršanu kā kulturoloģiskas informācijas avotu;
- 2) prasme atrast vārdā un tekstā kulturoloģisku informāciju, analizēt to, papildināt, izmantojot citus informācijas avotus;
- 3) apkopot (shēmās, tekstā) kulturoloģisku informāciju, uzstāties auditorijas priekšā;
- 4) prasme izmantot kulturoloģisku informāciju savā pieredzē, savā tekstā.

1. stundā galvenais akcents tika likts uz skolēnu priekšstatu aktualizēšanu, intereses radīšanu par konceptu *laime*, kā arī asociatīvo domāšanu.

Lai noteiktu skolēnu reālo zināšanu un prasmju līmeni, skolēni veica diagnosticējošo darbu.

1. uzdevumā skolēni rakstīja vārdus, kuros ir sakne *laim-*, un vārdu savienojumus, kuros parasti lieto vārdu *laime*. Šis uzdevums skolēniem nesagādāja grūtības. Gandrīz visi skolēni bija uzrakstījuši šādus vārdus: *nelaime, laimīgs, nelaimīgs, laimēt*. Patīkami pārsteidza tas, ka vairāki skolēni bez iepriekš minētiem vārdiem ir zinājuši arī tādus vārdus kā *laimests, palaimēties, laimīgais, aplaimot, laimētava*. Divi skolēni zināja pat *laimes nosaukumu* – vārdu *laimība*. Vārdu savienojumus bija minējuši 9 skolēni no 19. Vārdu savienojumus rakstot, skolēni izmantoja ne tikai vārdu *laime*, bet arī sekundāros vārdus ar sakni *laim-*. Tāpēc bija uzrakstīti šādi vārdu savienojumi: *nelaimes gadījums, laimes ceļš, laimēt loterijā, laimīgais skaitlis, laimīgais pāris, laimīgā stunda, laimīgā biļete, dzīvot laimībā, laimes spēle, laimes devējs, laimes rats, laimes nesējs, Laimas konfektes*. Tikai viens skolēns nav uzrakstījis nevienu vārdu. Iemesls varētu būt uzdevuma neizpratne, nevis valodas nezināšana. 2 skolēni bija minējuši arī frazeoloģismus.

Vislielākās grūtības sagādāja 2. uzdevums, kurā vajadzēja minēt frazeoloģismus vai sakāmvārdus par laimi un paskaidrot to nozīmi. 50% skolēnu šo uzdevumu nav veikuši, 3 skolēni ir paskaidrojuši tikai piemērā minēto sakāmvārdu. Tikai 7 skolēni mēģinājuši kaut ko rakstīt. 2 skolēni frazeoloģismus *cūkas laime* un *dzimis laimes kreklīnā* bija minējuši 1. uzdevumā, turpretī viens skolēns pie frazeoloģismiem uzrakstīja vārdu savienojumu *laimes luteklis*. Tas norāda uz to, ka skolēni nezina, kas ir frazeoloģisms. Pārējie 5 skolēni mēģinājuši rakstīt kaut ko līdzīgu sakāmvārdiem, kas ir tulkoti no krievu valodas, piem., *Laimi kabatā neieliksi, Laime un nelaime vienmēr blakus staigā, Laime nav naudā, Uz cita nelaiemes savu laimi neiegūsi* vai atcerējušies kādu spārnotu teicienu, piem., *Vajag redzēt citu laimi, lai ieraudzītu savu nelaimi*. To skolēns bija atcerējies no nesen latviešu valodas stundās lasītā J.Jaunsudrabiņa romāna fragmenta „Kapri”.

Visi skolēni atbildēja uz jautājumu – Vai dažādu tautu cilvēki vienādi izprot jēdzienu *laime*? Interesanti ir tas, ka puse ir atbildējusi – jā, un puse – nē. Tie, kas atbildēja – nē, pamato to šādi: pat katram cilvēkam izpratne par laimi ir dažāda, kur nu vēl tautai. Tie, kas atbildēja – jā, pierāda to šādi: laime nozīmē kaut ko labu, tā visus padara laimīgus vienādi. Skolēni nav padomājuši par tautu kopumā, bet par katru tautas pārstāvi individuāli.

4. uzdevumā skolēni rakstīja savu laimes definīciju. Tās bija ļoti dažādas:

- 1) Laime ir jūtas, kuras ir jānopelna;
- 2) Laime ir veselība, draugi, ģimene; mazumiņš, kas liek justies labi;
- 3) Cilvēka stāvoklis, kad viss ir kārtībā;
- 4) Viss, kas dara mūs priecīgus;
- 5) Laimīgs cilvēks otram nekad nedarīs sliktu;
- 6) Laime ir tam, kas nepazīst dzīves ciešanas;
- 7) Gaisma, kas nāk no cilvēka; baltā enerģija, ko visi var sajust utt.

Uz jautājumu – Vai tu esi laimīgs? – 15 skolēni atbildēja apstiprinoši. 8 skolēni jūtas laimīgi tāpēc, ka viņiem ir ģimene, draugi. Citus laimīgus dara vēl sports, skola, veselība. Skolotāju patīkami pārsteidza šādas atbildes: citiem ir daudz ļaunāk, tāpēc lielai daļai jābūt laimīgiem; esmu laimīga, jo elpoju, staigāju, redzu; dzīvot var tikai laimīgie, nelaimīgie – eksistē. 2 skolēni jūtas pa pusei laimīgi, pilnīgai laimei traucē mācības. Viens skolēns nav pilnībā laimīgs, jo dzīvē vēl daudz kas jāsasniedz. Un tikai 1 skolēns uzrakstīja, ka nejūtas laimīgs; tāds varbūt būs, kad būs darbs, sava ģimene un bērni.

Analizējot skolēnu atbildes, jāuzsver problēmas:

- 1) skolēniem sagādāja grūtības uztvert vārdu kā tautas kultūras sastāvdaļu;
- 2) vairākums skolēnu nezina, kas ir frazeoloģisms, un nezina latviešu tautas sakāmvārdus.

Stundas otrajā daļā skolēni zīmēja, ar ko viņiem asociējas laime, un pamatoja, kāpēc tieši ar šo priekšmetu, dzīvu būtnei vai parādību tā asociējas (skat. 2. piel.).

Lielākai daļai zēnu laime asociējas ar materiālām vērtībām: māju, naudu, mašīnu. Diviem zēniem laime ir sports, panākumi tajā. Turpretī lielākajai daļai meiteņu laime asociējas ar ģimeni, mīlestību un draugiem. 2 meitenes uz šo lietu paraudzījušās filozofiskāk (skat. 5.1. viz.mat.).

Mājās tika uzdots uzrakstīt pasaku par vienu no dotiem tematiem: 1) Kas ir laime? 2) Kā radās laime? 3) Mana laime.

Esmu apmierināta ar stundas gaitu, skolēnu darbību un rezultātiem. Arī skolēni stundas beigās par stundas gaitu izteicās pozitīvi, izteica priekšlikumu, ka tādas stundas varētu būt biežāk.

Veicot mājas darbu, vairāk nekā puse skolēnu, t.i. 13, bija izvēlējušies rakstīt pasaku – *Kā radās laime?* 4 skolēni rakstīja pasaku *Kas ir laime?* Divi skolēni rakstīja *Mana laime*, bet pasakas saturs neatbilda tematam. Vēl divi skolēni paši bija izvēlējušies virsrakstu savai pasakai – *Pasaka par laimi* un viens skolēns – *Necerētā laime*.

Esmu apmierināta ar paveikto, jo visas pasakas bija interesantas, katrs skolēns bija izdomājis ko savu, oriģinālu, tāpēc novērtēt bija diezgan grūti (skat.3.piel.). Gramatiskās kļūdas vērtējumā netika ņemtas vērā. Tika vērtēts pēc šādiem kritērijiem: vai skolēna darbs atbilst pasakas žanram un pasakas pazīmēm, vai saturs atbilst izvēlētam tematam, oriģinalitāte, metaforiskums, vai atklāta krievu vai latviešu kultūrai raksturīgā laimes jēdziena izpratne.

Tātad, varam secināt, ka

1) daudzi skolēni jēdzienu *laime* saprot ļoti individuāli un uztver to tikai saistībā ar sevi, savām izjūtām;

2) skolēni nezina frazeoloģismus un sakāmvārdus par laimi;

3) daļa skolēnu pasakā atklāja latviešu vai krievu kultūrai raksturīgo laimes jēdziena izpratni;

4) prognozējot šādus rezultātus, sagatavoju mācību materiālu.

1.stundas temats: Kas ir laime?

Stundas mērķis: aktualizēt skolēnu priekšstatu sistēmā konceptu *laime*.

Stundas uzdevumi:

- 1) radīt skolēnos interesi par kultūrā konceptuāli svarīgu jēdzienu *laime*;
- 2) rosināt skolēnu asociatīvo domāšanu;
- 3) palīdzēt pilnīgot prasmi formulēt un argumentēt savu viedokli.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:

diagnosticējošais darbs, zīmējuma zīmēšana, pasakas rakstīšana, brīvais raksts.

Izmantotie palīg līdzekļi: baltas lapas (A 4 formāts), izdales materiāls – diagnosticējošais darbs.

Stundas norise

<i>Skolotāja plānotā darbība</i>	<i>Skolēnu paredzamā darbība</i>
1. (1 min.) Sasveicināšanās. Skolotājs formulē stundas tematu un mērķus, iepazīstina ar stundas gaitu.	Sasveicināšanās. Skolēni klausās un veido savu viedokli par stundas mērķiem un gaitu.
2. (14 min.) Skolotājs skolēniem piedāvā izpildīt diagnosticējošo darbu (5.1.izd.mat.). <i>Šī darba mērķis ir noskaidrot, ko jūs zināt par jēdzienu laime.</i> <i>Darbs netiks vērtēts ar atzīmi. Svarīgi, lai jūs atklātu savas domas, izjūtas, izteiktu visu, ko domājat un zināt par laimi.</i>	Skolēni raksta diagnosticējošo darbu.
3. (8 min.) Skolotājs iedod katram skolēnam baltu lapu (A 4 formāts) un lūdz to pārlocīt uz pusēm. <i>Lūdzu, uzzīmējiet lapas vienā pusē, ar ko jums asociējas laime. Laiks – 7 min.</i>	Skolēni pārloka lapu un ar krāsainiem zīmuļiem vai flomāsteriem zīmē.
4. (13 min.) <i>Lapas otrā pusē uzrakstiet, kāpēc tieši ar šo priekšmetu, parādību, dzīvu būtni vai krāsām jums asociējas laime.</i> Skolotājs vēro, vai kādam nav nepieciešama palīdzība, atgādina, cik daudz laika atlicis līdz darba beigām.	Skolēni raksta savu viedokli.

<p>Skolotājs lūdz skolēniem (kas vēlas) parādīt savu zīmējumu un pamatot, kāpēc tieši to uzzīmējis.</p>	<p>Skolēni izsaka savu viedokli, argumentēti pamato savus uzskatus.</p>
<p>Skolotājs katru atbildi uzņem ar pateicību un uzmundrinājumu.</p>	
<p>5. (3 min.) Skolotājs aicina skolēnus pierakstīt mājās uzdoto.</p>	<p>Skolēni pieraksta mājas darbu un uzdod jautājumus.</p>
<p><i>Uzraksti pasaku – Kas ir laime?</i> <i>Kā radās laime?</i> <i>Mana laime.</i></p>	
<p>Skolotājs atgādina par iepriekšējā gadā lasīto latviešu tautas pasaku „Nabaga vīra Laima”.</p>	<p>Skolēni atceras pasakas sižetu un to pastāsta.</p>
<p>Skolotājs atbild uz skolēnu jautājumiem.</p>	
<p>6. (1 min.) Skolotājs aicina skolēnus izteikties par to, kas patika/nepatika stundā, pateicas bērniem par darbu un to mutiski novērtē.</p>	<p>Skolēni kopā ar skolotāju vērtē stundas gaitu.</p>

5.1. Izdales materiāls

(datums)

(vārds, uzvārds)

Diagnosticējošais darbs

1. Uzraksti, lūdzu, vārdus, kuros ir sakne *laim-*, un vārdu savienojumus, kuros parasti lieto vārdu *laime* (piem., *laimes pakavs*).

2. Mini frazeoloģismus, sakāmvārdus par laimi (piem., *Nemeklē laimi citur – laime ir pie tevis pašā*). Paskaidro to nozīmi.

3. Kā Tu domā, vai dažādu tautu cilvēki vienādi izprot jēdzienu *laime*? Pamato, lūdzu, savu viedokli.

4. Uzraksti savu laimes definīciju (Kas, tavuprāt, ir laime?).

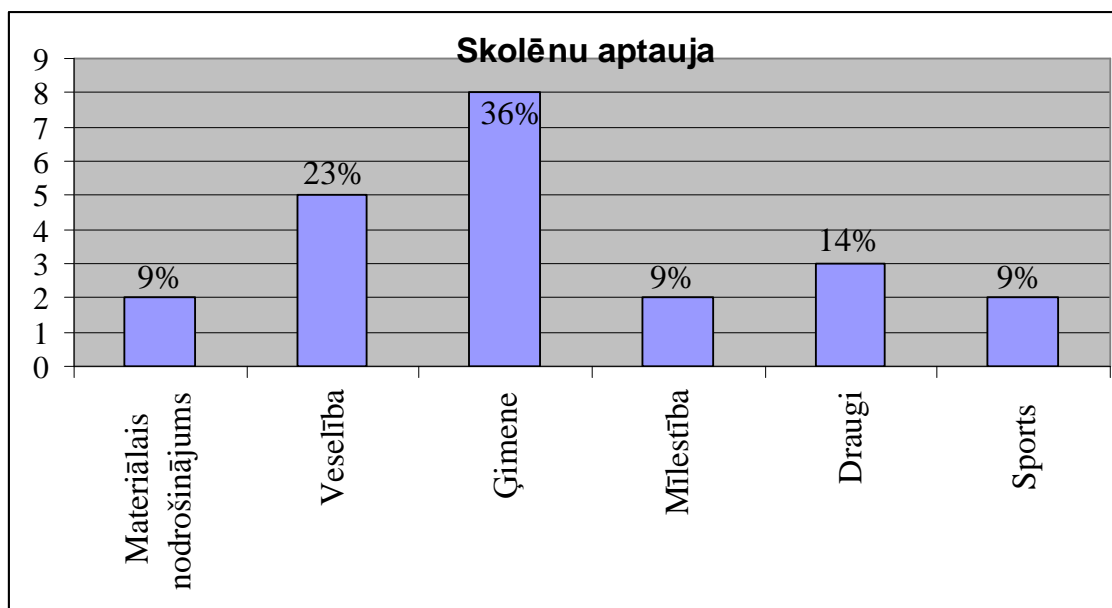
5. Vai Tu esi laimīgs? Jā/nē. Kāpēc?

Paldies par darbu!

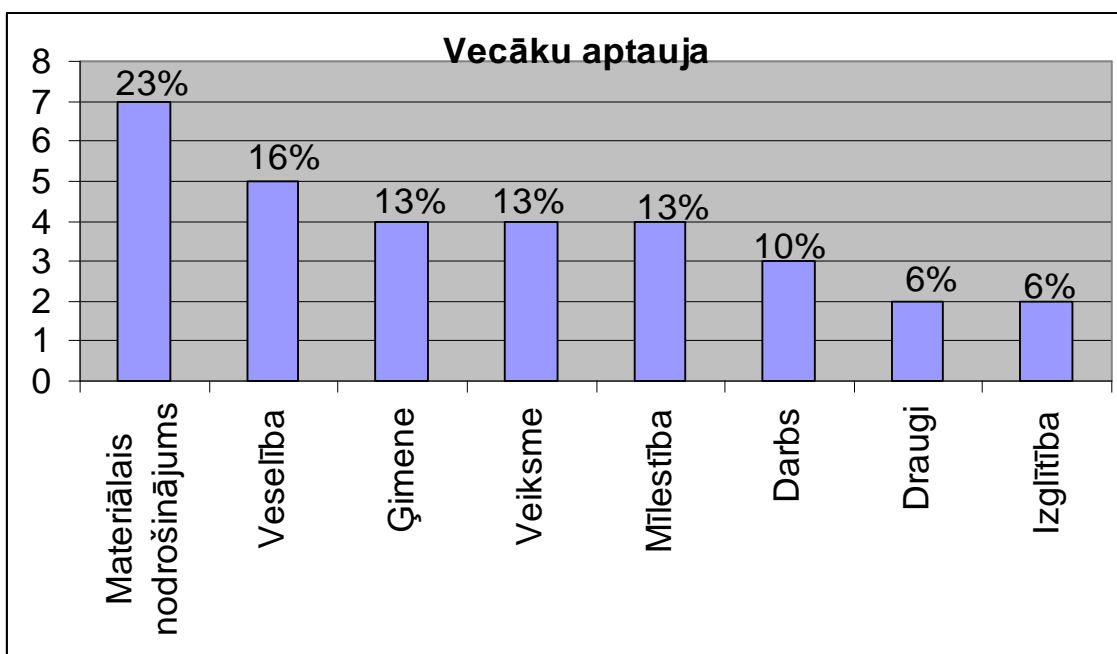
2. stundas temats: Laime manā vērtību sistēmā.

Stundas sākumā skolēni tika iepazīstināti ar stundas gaitu un izklāstīja diagnosticējošā darba rezultātus, izsakot savu vērtējumu, viedokli par tiem. Šīs stundas mērķis bija noskaidrot, ko skolēni uzskata par svarīgāko savā dzīvē. Lai rosinātu skolēnus domāt par attiecīgo jautājumu, skolotājs citēja Ā.Elksnes dzejoli „Burve”, kurā autore neizvēlas būt ne gudra, ne skaista, ne bagāta, bet vēlas kļūt laimīga. Skolēni atbildēja uz jautājumu, ko viņi lūgtu burvei, ja satiktu to. Sarunas gaitā skolēni secina, ka katram ir sava laime un nepareizu atbilžu nav.

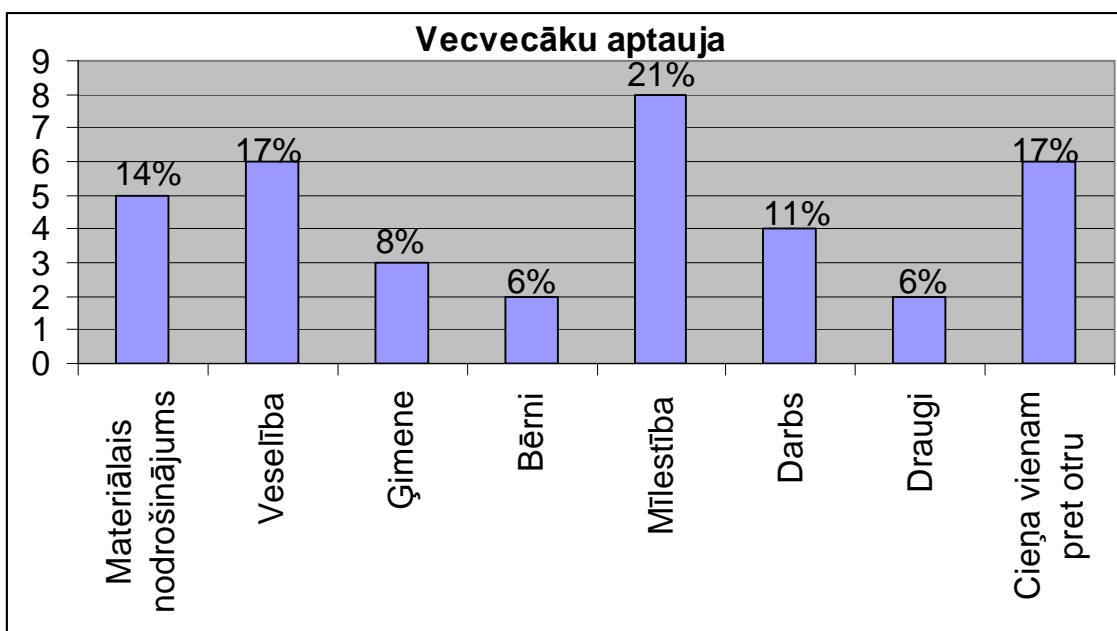
Jau diagnosticējošā darbā tika konstatēts, ka laime nav kaut kas viens, tāpēc skolēniem tiek piedāvāts uzdevums, kur svarīguma kārtībā jāieraksta, kas nepieciešams, lai justos laimīgs. Kā svarīgāko skolēni atkal minēja ģimeni un draugus. Interesanti bija tas, ka parādās vēl viena būtiska lieta – veselība. Daži minēja arī izglītību. Divi zēni, kuri nodarbojas ar sportu, par dzīves jēgu un laimi uzskata panākumus sportā. Vēl divi zēni, kas aug labi nodrošinātā ģimenē, par vērtīgāko dzīvē uzskata naudu. Bērni, kas bieži slimo, kā svarīgāko bija minējuši veselību. Šajā vecumā bieži parādās pirmās mīlestības jūtas, tāpēc divas meitenes mīlestību uzskata par lielāko laimi (skat. 5.1.diagr.). Šo pašu uzdevumu skolotājs arī uzdeva mājās veikt vecākiem un vecvecākiem. Atbildes bija līdzīgas. Lai gan tika prognozēts, ka vecāki un vecvecāki par svarīgāko dzīvē uzskatīs veselību, atbildes rādīja ko citu (skat. 5.2., 5.3. diagr.)

5.1. diagramma

5.2. diagramma

5.3. diagramma

Nākamo uzdevumu pildot, skolēniem bija jānoskaidro šķēršļi, kas traucē būt laimīgam, un ko viņi var darīt, lai tos pārvarētu. Visbiežāk skolēni minēja laika trūkumu, veselību, rīcības ierobežojumu, kā arī savu raksturu, citus cilvēkus, mācības. Laikā, kad skolēni stāstīja, pārrunāja uzrakstīto, viņi pauda savu attieksmi, aizstāvēja savu viedokli,

paplašināja savu redzesloku. Sarunas gaitā skolēni noskaidroja, ka laime ir ļoti plašs jēdziens, katrs to izprot citādi un katrs var kaut ko darīt savā labā, lai justos laimīgāks.

Diviem skolēniem papildus tika uzdots noskaidrot vārda *laime* etimoloģiju krievu valodā, lai nākamajā stundā varētu salīdzināt ar vārda etimoloģiju latviešu valodā.

Uzskatu, ka stundas uzdevumi bija izpildīti, mērķis sasniegts, jo skolēni noskaidroja, kas ir nepieciešams, lai justos laimīgs, un pilnveidojuši prasmi argumentēti paust savu viedokli.

2. stundas temats: Laime manā vērtību sistēmā.

Stundas mērķis: noskaidrot laimes nozīmi indivīda (skolēna) vērtību sistēmā.

Stundas uzdevumi:

1) noskaidrot, kas skolēniem nepieciešams, lai viņi justos laimīgi;

2) pilnveidot prasmi argumentēti paust savus uzskatus, vienlaicīgi respektējot citu dzīves pieredzi, vērtības.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:

saruna, dzejoļa klausīšanās, „kāpņu” aizpildīšana.

Izmantotie palīglīdzekļi: darba lapas (skat. 5.2. izd.mat.), vizuālais materiāls – uz lielas lapas izrakstīti citāti no skolēnu atbildēm „Kas, tavuprāt, ir laime?” (skat. 5.1.viz.mat.)

Stundas norise

<i>Skolotāja plānotā darbība</i>	<i>Skolēnu paredzamā darbība</i>
1. (2 min.) Sasveicināšanās. Skolotājs lūdz nodot mājas darbu – pasaku un iepazīstina skolēnus ar stundas darba gaitu.	Sasveicināšanās. Skolēni nodod mājas darbu un klausās skolotāja stāstījumā.
2. (4 min.) Skolotājs izklāsta diagnosticējošā darba rezultātus, izsaka savu vērtējumu, viedokli par atbildēm.	Skolēni klausās, uzdod jautājumus.
3.(3 min.) <i>Ja satiktu burvi, ko jūs viņai lūgtu, ar noteikumu, ka tas ir pats svarīgākais?</i> Skolotājs pieraksta atbildes uz tāfeles. Skolotājs norunā no galvas Ā.Elksnes dzejoli „Burve”. <i>Reiz ieradās burve pie manis</i> <i>Un teica: - Nāc, izvēlies,</i> <i>Vai gribi būt skaista vai gudra;</i> <i>Kā teiksi, tā notiksies!</i> - <i>Ak, burve, būt skaistai ir jauki,</i>	Skolēni min svarīgāko savā dzīvē. Skolēni klausās un atbild uz jautājumu.

<p><i>Un jauki ir gudrai būt.</i></p> <p><i>Es tomēr ne skaista, ne gudra,</i></p> <p><i>Bet laimīga vēlētos kļūt!</i></p> <p><i>Kā jūs domājat, kāpēc dzejniece neizvēlējās būt skaista, gudra vai bagāta?</i></p> <p>4. (2 min.) <i>Un tagad es jums parādīšu jūsu atbildes uz jautājumu „Kas ir laime?”.</i></p> <p>Skolotājs rāda uz lielas lapas skolēnu atbildes uz šo jautājumu. (skat. 5.1.viz.mat.)</p> <p><i>Seciniet, kas tad ir laime.</i></p> <p>5. (5 min.) Skolotājs izdala 1. darba lapas ar „kāpnēm”. (5.2.izd.mat.)</p> <p><i>Uz „kāpnēm” svarīguma kārtībā ieraksti, kas tev nepieciešams, lai tu justos laimīgs. Augšā raksti vissvarīgāko. Laiks – 2 min.</i></p> <p>Skolotājs aicina nolasīt uzrakstīto, mudinot visus iesaistīties darbā, uzdodot jautājumus, papildinot, salīdzinot.</p> <p>6. (7 min.) Skolotājs izdala 2. darba lapas ar „kāpnēm” (5.2.izd.mat.)</p> <p><i>Kreisajā pusē ierakstiet šķēršļus, kas jūs kavē būt laimīgiem, labajā – ko jūs varat darīt, lai šos šķēršļus pārvarētu.</i></p> <p>7. (15 min.) Skolotājs piedāvā jautājumus sarunai:</p> <p><i>Kas atkarīgs tieši no tevis, lai tu kļūtu laimīgs?</i></p> <p><i>Ko tieši tu varētu veidot, mainīt?</i></p> <p><i>Bez kā cilvēks varētu iztikt un tomēr būt laimīgs?</i></p> <p><i>Kādu laimi atnes materiālās bagātības, kādu – garīgās?</i></p> <p><i>Kādas ir tavas „mazās laimītes”?</i></p> <p><i>Kā jūs domājat – ja es šos jautājumus uzdotu latviešu bērniem, atbildes būtu līdzīgas vai atšķirīgas? Kāpēc?</i></p>	<p>Skolēni klusām lasa.</p> <p>Skolēni secina, ka laime katram ir cita un nepareizu atbilžu nav.</p> <p>Skolēni pilda uzdevumu.</p> <p>Skolēni lasa, salīdzina, pārrunā.</p> <p>Skolēni pilda uzdevumu.</p> <p>Skolēni pauž viedokli par diskutējamo jautājumu, argumentēti aizstāv savus uzskatus un ieklausās arī citu viedokļos.</p> <p>Skolēni izsaka savu viedokli.</p>
--	--

<p>8. (2 min.) Skolotājs izdala lapiņas ar „kāpnēm” un lūdz skolēniem aicināt vecākus un vecvecākus aizpildīt tās.</p> <p>Skolotājs aicina skolēnus izteikt viedokli par to, kas likās interesants/neinteresants stundā, un pateicas bērniem par darbu.</p>	<p>Skolēni klausās un pieraksta mājas darbu.</p> <p>Skolēni vērtē stundas gaitu.</p>
---	--

5.1. Vizuālais materiāls

Skolēnu izteikumi par laimi

Laime nav zvārguļu skaņas, laime ir patiesa drauga sirds.

Laime ir tas mazumiņš, kas liek justies labi.

Laimīgs cilvēks vienmēr smaida, un viņš nekad nedarīs neko sliktu.

Laime – tas ir viss, kas ar mums notiek, viss, ko mēs darām un kas dara mūs priecīgus, laimīgus.

Laime ir tad, kad cilvēkam ir viss: veselība, draugi, nauda, ģimene. Laimei vairs neko nevajag.

Laime ir tad, kad viss ir kārtībā ģimenē, skolā vai darbā. Ja mēs esam laimīgi, tad to redz visi, kas atrodas mums blakus. Laime ir gaisma, kura nāk no cilvēka un kuru visi var sajust.

Laime ir mīloša ģimene, labi draugi, saprotoši vecāki, uzticīgi draugi un mīlestība.

5.2. Izdales materiāls

1.Darba lapa

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

2.Darba lapa

5.	
4.	
3.	
2.	
1.	

3. stundas uzdevums bija noskaidrot vārda *laime* semantiku un etimoloģiju. Stundas sākumā skolēni izteica savu viedokli par to, kas vecākiem un vecvecākiem ir svarīgākais dzīvē. (skat. 5.2. un 5.3. diagr.) Viņi saskatīja kopīgo un atšķirīgo uzskatos, secināja.

Skolēniem tika piedāvāts uzdevums asociatīvās domāšanas attīstīšanai - uzrakstīt lietvārdus, īpašības vārdus un darbības vārdus, kas nāk prātā, dzirdot vārdu *laime*. Lai veicinātu asociatīvo domāšanu, klasē uz sienas bija attēli ar laimīgu cilvēku sejām. Šis uzdevums nesagādāja nekādas grūtības. Pie lietvārdiem minēja jau iepriekš rakstītos vārdus, kas viņiem asociējas ar laimi. Visvairāk minētie īpašības vārdi bija laimīgs, priecīgs, vesels, bagāts, jautrs, smaidīgs, mīļš. Visvairāk minētie darbības vārdi bija smaidīt, priecāties, mīlēt, dzīvot, strādāt.

Skolēni prognozēja vārda *laime* etimoloģiju. Šo uzdevumu skolēni nespēja veikt, kas ir saprotams, jo, dzirdot šo vārdu, neveidojas nekādas asociācijas. Daži prognozēja, ka vārds radies no dievības Laima.

Skolēnu uzdevums bija strādāt pāros ar vārdnīcām un noskaidrot vārda sākotnējo tēlu, veidojot domu karti. Domu kartes veidošana veicina tēmas izpratni, attīsta sistematizācijas prasmes, loģisko domāšanu, kā arī prasmi saskatīt būtisko, plānot. Arī šis uzdevums radīja grūtības. Kā vēlāk noskaidrojās, skolēni šādu uzdevumu nebija veikuši arī dzimtās valodas stundās, lai gan šīs prasmes ir attīstāmas tieši tajās, tāpēc nesaprata saīsinājumu nozīmes, sākumā apjuka, bet, iedziļinoties darbā, spēja to veiksmīgi veikt. Jāņem vērā, ka šis aspekts ir jānoskaidro. Veicot novērošanu, skolotājs konstatēja, ka dažus skolēnus iepriecināja fakts, ka viena no laimes sākotnējām nozīmēm ir bagātība, jo iepriekšējā stundā izraisījās diskusija, vai bagātībai ir tik būtiska nozīme dzīvē. Šis uzdevums attīstīja prasmi strādāt ar vārdnīcu. Kā liecina novērojumi, šāds darbs ir nepieciešams, jo rada skolēnos interesi un gandarījumu par paveikto.

Diviem skolēniem bija uzdots noskaidrot vārda *laime* etimoloģiju krievu valodā. Tad skolēni salīdzināja, secināja, ka sākotnējā vārda *laime* nozīme krievu un latviešu valodā nav līdzīga. Uzdevuma izpilde prasīja nedaudz vairāk laika, nekā bija paredzēts.

Veicot nākamo uzdevumu, laika taupīšanas nolūkā uz tāfeles bija uzrakstīti visi atvasinājumi un vārdu savienojumi, izmantojot sakni *laim-*, kurus skolēni bija minējuši diagnosticējošajā darbā. Tā kā tur nebija minēti visi iespējamie vārdi, skolēni, strādājot ar B.Metuzāles-Kangeres „Latviešu valodas atvasinājumu vārdnīcu” un „Latviešu literārās valodas vārdnīcu”, meklēja salikteņus un vārdu savienojumus. Par frazeoloģismiem šajā stundā nerunājām, jo ar tiem strādās nākamajā stundā. Skolēni lasīja un skaidroja vārdu savienojumu un sekundāro vārdu nozīmi, domāja, kādā kontekstā tos lieto. Tikai salikteņa *lieglaime* un vārdu savienojuma *laimes klēpis* nozīmi skolēni nespēja paskaidrot. Skolotājs to

nozīmi nepateica priekšā, bet visi kopīgi izdomāja, kur var atrast vajadzīgo informāciju. Vārdu savienojuma *laimes klēpis* nozīmi var atrast „Latviešu literārās valodas vārdnīcā”, bet salikteņa nozīmi - „Skaidrojošā vārdnīcā”. Šī uzdevuma izpilde parāda, ka skolēni labi zina latviešu valodu un spēj iegūt lingvistisku informāciju. Šis uzdevums attīstīja prasmi salīdzināt un apkopot informāciju, atrast kopīgo un atšķirīgo, vispārināt un formulēt, kā arī skolēni padziļināja savu priekšstatu par šo lingvokulturēmu. Skolēni secināja, ka jēdziens *laime* latviešiem ir pietiekami nozīmīgs, jo to izmanto plaši dažādos kontekstos.

Mājās tika uzdots sameklēt kalendārā personvārdus ar sakni *laim-* un individuāli diviem skolēniem tika piedāvāts iepazīties ar O.Buša rakstu „Divcelmu personvārdi 20. gadsimtā” .

3. stundas temats: Vārda *laime* semantiskā struktūra (leksiskā, etimoloģiskā, derivatīvā aspektā).

Stundas mērķis: noskaidrot vārda *laime* etimoloģiju un semantiku.

Stundas uzdevumi:

1) attīstīt prasmi atklāt vārda iekšējo tēlu un skaidrot vārdu nozīmi, izmantojot savu pieredzi un vārdnīcas;

2) attīstīt prasmi iegūt lingvistisko un lingvokulturoloģisko informāciju;

3) veidot prasmi sistematizēt nepieciešamo informāciju, saskatīt tajā kopīgo un atšķirīgo.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni:

darbs ar etimoloģijas vārdnīcu, domu kartes veidošana, asociatīva uzdevuma izpilde, metode „grafiti”, etimoloģiskā prognozēšana.

Izmantotie palīglīdzekļi: B.Metuzāle-Kangare „Latviešu valodas atvasinājumu vārdnīca”, K.Karulis „Latviešu etimoloģijas vārdnīca”, „LLVV”, 4.sēj., darba lapas.

Stundas norise

<i>Skolotāja plānotā darbība</i>	<i>Skolēnu paredzamā darbība</i>
<p>1. (1 min.) Sasveicināšanās. Skolotājs iepazīstina ar stundas mērķi un gaitu.</p>	<p>Sasveicināšanās. Skolēni klausās.</p>
<p>2. (4 min.) <i>Iepazīsimies ar mājas darbu. Kā jums šķiet – vai jūsu vecāki, vecvecāki ar vārdu laime saprot to pašu, ko jūs? Pamatojiet, lūdzu, savu viedokli.</i> <i>Sauciet, lūdzu, ko uz „kāpnēm” pašā augšā ir uzrakstījuši vecāki, vecvecāki.</i> Skolotāja pieraksta uz tāfeles. <i>Kas ir kopīgs un kas – atšķirīgs jūsu uzskatos? Kāpēc?</i></p>	<p>Skolēni izsaka savu viedokli. Skolēni lasa. Skolēni saskata kopīgo un atšķirīgo, izdara secinājumus.</p>
<p>3. (5 min.) Skolotājs izdala darba lapas.(5.3. izd.mat.) <i>Uzrakstiet, lūdzu, vārdus, kas jums nāk prātā, dzirdot vai lasot vārdu laime?</i> Skolotājs aicina nolasīt uzrakstīto.</p>	<p>Skolēni raksta vārdus un pēc tam lasa.</p>
<p>4. (13 min.) <i>Kā jūs domājat, ko nozīmē vārds laime, kāda ir tā etimoloģija?(piem., pienene ir nosaukta tā tāpēc, ka viņai sula ir baltā krāsā)</i> Skolotājs arī pieraksta savu versiju. Skolotājs aicina atbildēt, pirmais atbildot pats. Skolotājs piedāvā publicēto etimoloģijas vārdnīcā informāciju un lūdz to izlasīt (5.4. izd.mat.). <i>Apkopojiet un sistematizējiet šo informāciju, veidojot domu karti. Strādājiet pāros.</i> Skolotājs aicina skolēnus (pēc izvēles) izlasīt un parādīt savu darbu pārējiem.</p>	<p>Skolēni domā un izsaka savu versiju par vārda <i>laime</i> etimoloģiju. Skolēni lasa un pāros veido domu karti. Skolēni dalās pieredzē.</p>
<p>5. (13 min.) <i>Veidojiet atvasinājumus un vārdu savienojumus, izmantojot sakni laim-, padomājiet par to nozīmi.</i> Skolotājs lūdz lasīt atvasinājumus un salikteņus un</p>	<p>Skolēni pilda uzdevumu. Skolēni skaidro vārdu un vārdu</p>

<p>skaidrot to nozīmi.</p> <p>Skolotājs piedāvā skaidrot to atvasinājumu un vārdu savienojumu nozīmi, kurus skolēni nav nosaukuši, uzrakstot tos uz tāfeles, izdalot arī „LLVV” ievietoto materiālu par laimi (5.5. izd.mat.).</p> <p>Ko mēs varam secināt par jēdziena laime nozīmi latviešu vērtību sistēmā?</p> <p>6. (1 min.) Skolotājs paskaidro mājas darbu. <i>Sameklējiet kalendārā personvārdus ar sakni laim-, atrodiēt krievu valodā vārda laime etimoloģiju.</i></p> <p>Diviem skolēniem tiek uzdots iepazīties ar O.Buša rakstu „Tautmīlis, Saulnesis un Žubīte jeb Reti lietotie personvārdi”.</p> <p>7. (4 min.) Skolotājs piedāvā divas lapas: uz vienas ir uzrakstīts – <i>Stunda patika, jo...</i>, uz otras – <i>Stunda nepatika, jo...</i> un lūdz pabeigt teikumu (atbildi var rakstīt pēc izvēles uz vienas vai uz abām lapām).</p> <p>Skolotājs nolasa atbildes.</p>	<p>savienojumu jēgu, to simbolisko un pārnesto nozīmi.</p> <p>Skolēni secina, ka vārds ir plaši izmantots un ka šis jēdziens ir pietiekami nozīmīgs.</p> <p>Skolēni pieraksta mājās uzdoto.</p> <p>Skolēni atbildi raksta uz lapas, aizloka to tā, lai nākamais nevar redzēt uzrakstīto, un padod uz priekšu.</p>
---	---

5.3. Izdales materiāls

Lietvārdi: _____

Īpašības vārdi: _____

Darbības vārdi: _____

laime	491	laipa
<p>kr. <i>nozōda</i> 'meteoroloģiskais laiks': bsl., skr. <i>zodъ</i> 'ilgums, pulksteņa laiks', kr. <i>zod</i> 'gads'; p. <i>czas</i> 'время, погода'; lat. <i>tempestās</i> 'laika periods; negaiss'. Arī lib. <i>āiga</i> 'время, погода'; tā kā atbilstošie vārdi citās Baltijas somu valodās (s. <i>aika</i>, ig. <i>aeg</i>) apzīmē tikai ilgumu (pulksteņa laiku), jādomā, ka liebiešu vārda polisēmija ir latviešu valodas ietekmē.</p> <p>Narevas (jātvingu ?) izloksnē <i>lajcha</i> [laika?] 'gaisma' nozīme varbūt izveidojusies, mīloties vārdiem <i>laiks</i> un <i>gaiss</i>, resp. attiecīgajām šās izloksnes formām.</p> <p>Atv. <i>laicigs</i> (vairākos senajos tekstos arī <i>laikigs</i>) pretstatā apzīmējumam <i>mūžigs</i> darināts pēc v. <i>zeitlich</i> (resp. pēc attiecīgā viduslejasvācu vai latīņu valodas vārda) parauga. To latviešu valodā ieviesuši pirmie kristīgo tekstus tulkojāji.</p> <p>Sk. arī: <i>laikam</i>, <i>laikmets</i>, <i>laikraksts</i>, <i>nelaikis</i>. (K) B II 387, Bl 6 204 un 206, Buck 70 un 953, EF 2 331, HF II 99, KK 29 195, M II 44, Mag XX₃ 135, M-E II 405, Pok 669, T 155, Zinkevičus I 8 un 14, 2 68 un 75, Гам-Ив 3 180</p> <p>laime [laime]; lš. <i>laimē</i> 'l. p.', pr. <i>laeims</i> [laims] 'bagāts', <i>laimiskan</i> (ak.) 'bagātīgu'. Atv. no verba <i>laist</i> (sk.) saknes: *<i>laid-mē</i> > <i>laime</i> (Endzelins, Blese). Vārdam <i>laist</i> ir arī nozīme 'dot, piešķirt' («laist par pusēnu»). No šās nozīmes <i>laime</i> (apv. <i>laima</i>) sākumā varēja būt 'dotais, piešķirtais', kas varēja būt kā pozitīvs, tā negatīvs, tātad atbilstot jēdzieniem 'gadījums', 'liktenis'. Piem., G. Mancelis, runājot par to, ka cilvēki senāk nav sekojuši praviešu mācībām, piebilst: «Tāda laime Pestītājam vēl šodien» (Manc I 79). Arī vairākās tautasdziesmās <i>laime</i> lietota ar noz. 'liktenis', piem.: «Raud uz laimes, tautu meit(a), Uz mani(m) tu neraud(i): Es ja(u) tevis neieņemtu, Kaut [ja] laimite nevēlētu» (Palcm 191), «Bēdzin bēdze tautu meita, Dzirdēj' mani runājot: Bēdz, meitiņ, laimes savas, Nebēdz manu augumiņ!» (Palcm 192).</p> <p>A. J. Stenders, rakstīdams par to, ka latvieši kūtri perk grāmatas, ieminas: «Bet vai tad man ar savu grāmatu labāka laime būs?» (St A I 127). Savienojums <i>laba laime</i> (kas vēl mūsdienu valodā) norāda, ka bijusi iespējama arī slikta laime, resp. nelabvēlīgs liktenis. Sal. tdz.: «Divi laimes mūžiņā, Viena laba, otra ļauna. Abas divi jādzīvo, I labā, i ļaunā» (LD 9174 var.). No nozīmes 'liktenis, piešķirums' → 'labs liktenis, labs piešķirums' (bez apzīmētāja minēšanas). Par šādu nozīmes attīstību sal. lat. <i>fortūna</i> 'gadījums, liktenis' → 'laime, nelaime' → 'laime'.</p> <p>Verba <i>laist</i> nozīme 'radīt' («Še viss kā laists, lai varētu labi izpeldēties», E-H I 714) līdz ar nozīmi 'piešķirt' atspoguļojas mitoloģiskajā <i>Laimē</i> (<i>Laimā</i>). Šis vārds tautasdziesmās tieši saistīts ar verbu <i>laist</i> un tā atv.-iem: «Paldies devu Laimiņai, Ka lustīgu mani laide» (LD 5288), «Ai Laimiņ, laidējiņ» (LD 4961, 1), «Kādu grību, tādu loku Savu sīku valodiņū; Augumiņū</p>	<p>nevarēju Par Laimiņas laidumiņū» (par <i>laidumiņū</i> 'laidumiņa dēļ'; LD 331, 1).</p> <p>Pēc cita uzskata (Mažulis) vārda <i>laime</i> pamatā ide. *<i>lēi-</i> 'liet, tecēt, pilēt', no kā <i>laime</i> ar sākotnējo noz. 'bagātība, pārpilnība'. Vēl pēc cita uzskata (A. Greims, pievienojas V. Toporovs) <i>laime</i> — atvasinājums no vārda <i>lemt</i> saknes, jo Laime ir liktens lēmēja. Fonētiski tomēr grūti abus vārdus saistīt.</p> <p>Pr. <i>laeims</i> [laims] 'bagāts' nozīmes pārnesuma ziņā salīdzināms ar lat. <i>beātus</i> 'laimīgs; bagāts, pārticis'.</p> <p>Sk. arī: <i>laimēt</i>.</p> <p>Bl 6 230, Buck 1097, D. Bula — Vēstis 1986 10 84—88, E IV₂ 249, EF 2 333, H-S 3 133, Maziulis 6 291, M-E II 407, Pok 665, W-H I 534, To 22 548</p> <p>laimēt [laimēt]. Atv. no subst. <i>laime</i> (sk.). Seno apv. <i>laimēt</i> (Lj 132) daīlīliteratūrā 20. gs. 20. gados ieviesis J. Janševskis (E-H I 713). Folklorā <i>laimēt</i> 'iegūt (labumu)': «Neņem mani kūmiņāse, Nabadzīņu dēvēdami. Būt' mani ņēmuši, būt' laimējuši: Es būt' metis pādīteje Dižas naudas gabaliņū» (LD 1603, 1).</p> <p>J. Endzelins ieteica vārdu <i>laimēt</i> liter. valodā aizg. <i>vinnēt</i> (< vlv. <i>winnen</i> 'l. p.') vietā. Viņš ieteica arī tās pašas cilmes subst. <i>laimests</i>, kas darināts pēc aizg. <i>vinnests</i> (< vlv. <i>winst</i>) parauga un aizstājis to liter. valodā (Ozoliņš I 94, R-Dr 4 44).</p> <p>G. Elgeram 17. gs. <i>laimit</i> 'gūt panākumus, sekmes; iegūt, sasniegt' (I 596). G. F. Stenderam 18. gs. <i>laimēties</i> 'dzīvot laimē, būt laimīgam': «Pats laimejas Iekš savas mūž'gas pilnības» (St 4 255).</p> <p>E-H I 713, KJ 256, M-E II 409, Zēv 2 158</p> <p>laipa [lāipa]; lš. <i>lāipsnis</i> 'pakāpe', <i>lāiptas</i> 'pakāpiens', <i>lāipta</i> 'pakāpiens, laipa', apv. <i>lāipa</i> 'pakāpiens, pakāpe'. Tās pašas cilmes kā <i>lipt</i> (sk.); pamatā ide. *<i>leip-</i> 'notaukot, lipināt'; skaņumijā *<i>loip-</i> > b. *<i>lāip-</i>, no kā la. <i>laipa</i>. (Skaņumija ei : i : ai varēja noīkt arī baltu valodās.)</p> <p>La. <i>lipt</i> ar divējādu nozīmi: blakus liter. nozīmei 'piekerties, cieši piekļauties' («siens lip pie drēbem») izveidojusies arī apv. nozīme 'kāpt, rāpties' (piem., kursenieku izloksnē, K-P 48; arī folklorā, piem., «līpa ozolā», L-P VI 28). Par šādu nozīmju sakaru sal. sav. <i>klīban</i> 'lipt, piekerties': ssk. <i>klīfa</i> 'rāpties'. Nevēlamās homonimijas novēršanai latviešu valodā verbu <i>lipt</i> šajā nozīmē aizstājis <i>kāpt</i>.</p> <p>Verba <i>lipt</i> noz. 'kāpt' atspoguļojas arī vārdā <i>laipa</i> — senāk <i>laipa</i> bija slīpi likts balķis, dēlis, redeles u.tml., pa kuru kāpa kokā vai ēkas augšienē, piem., kūtsaugšā. Tālākajā nozīmes attīstībā par <i>laipu</i> sauca kārtis vai dēļus pār dūkstainām vietām un strauēm, pat izveidotu kājceļiņu (Lg II 167) un tačuņas lapu segumu: «Liepu lapu laipu liku». No šejienes verbs <i>laipot</i> [lāipuot] 'iet pa laipu' → 'iet pa sausām vietām, apejot peļķes, dūkstis, dubļus'. Arh. <i>laipājas</i> 'neizbraucamas vietas, kur jāiet</p>	

laime

574

tojuma, labi nezino; kā pagadās. Laimes rats — grozāma cilindrveida ierīce, kurā sajauc un no kuras ņem numurus izlozē; laimessrats. Laimes aka — loterija, kurā laimestus velk it kā no akas. Laimes spēle — a. Spēle, kuras rezultāts atkarīgs galvenokārt no nejaušības; laimesspēle (1), azartspēle. b. Pasākums, notikums, kurā veiksmē atkarīga tikai vai galvenokārt no nejaušības; laimesspēle (2). □ «Redz nu, kāda tev laime: pirmais noķēri zivi...» Valdis 1, 37. «Kāda laime, ka es tevi šovakar satiku.» Eriks klusi priecājās. Sakse 7, 134. ...daudzdienu velobraucienos uzvaras priekšnoteikumi ir ne tikai fiziskā un taktiskā sagatavotība, bet arī laime. Sports 62, 63, 2. Kaut tikai nesāktu rīēt suni! Pagaidām, par laimi, tā nekur nemānija. Dribe 2, 82. Daži šāvieni tika izšauti uz labu laimi, nezino, ne ienaidnieka attālumā, ne virziena. Paegle 3, 396. Mārtiņš..., grāmatu tāpat uz labu laimi atvēris, izlikās lasām... Vācemiņš 4, 97. Griežas laimes rats. Sauc numurus. Amfiteātris aiztur elpu... Ziedonis 9, 51. Plosījās sīvas kaujas... Veselam izklūt no tādas pekles — tirā laimes spēle... Zv 75, 7, 14. ◇ Izmēģināt laimi (arī roku) — pārbaudīt savu veiksmi, arī spējas. □ Piesēst galda malā un izmēģina laimi, lai gan par [kāršu] spēles būtību viņam tikai miglaina sajēga. Upīts VIII, 142. ◇ Cūkas laime sar. — saka, ja kas paveicas necerēti viegli, labi. // modāla vārda nozīmē. Lieto, lai izteiktu apmierinājumu par kādu faktu, kas ir vai nav noticis. □ Edvarts: Laime, ka ugunsgrēks atgadījās dienā. Blaumanis 6, 381. «Laime, ka nepalikām uz lieveņa,» pieliecies Ritai, viņš klusi čukstēja. «Te pagaidām mūs redzēt nevar...» Skujiņš 5, 114. Laime, ka visi [pilsētā] ir sveši: nenākas nevienam paskaidrot, uz kurieni dodos... Saulietis VIII, 209.

3. Zilēšanā (parasti Jaungada naktī) — nejaušas formas veidojums, kas rodas, ja ielej izkausētu metālu (parasti svinu, alvu) ūdenī. Jaungada 1. □ Pēc vakariņām norunāja liet laimes, un visi pārgāja uz virtuvi. Ilzite jau tālredzīgi bija apgādājusies ar svinu... Dorbe 3, 135. Laimi ielika izstieptajā labajā rokā. Bīrziņš-Upīts 6, 83. pār. ...Un pirmā lakstīgala klusi, klusi Mums laimi lies no skurbās ievu alvas. Gāliņš 3, 36.

4. Ceriņu zieds, kam ir vairāk nekā četras vainaglapas, āboliņa lapa, kam ir vairāk nekā trīs lapiņas un kas — pēc tautas ticējumiem — to atradējam nes veiksmi. □ «Tad tik ilgi biju slims, ka jau ceriņi noziedēja?...» — «Jā, Es atradu vienu laimes ziedu — astoņas lapas!» Valdis 1, 58. ...Nāk jaunieši jūnija naktī Un ceriņos meklē laimi... Kaldupe 2, 18. Viņas iet tuvu garām lielam, samtaini mējam ceriņkrūmam... Ieva apstājas, acīm ātri pārskrej dažus ziedu zarus. «Trīspadsmīt!» viņa iesaucas. Līvija pienāk un palīdz pārskaitīt. «Tik daudz laimju! Tādas es atradu tikai jaunībā.» Zigmonte 2, 192.

○ Vēlēt laimes — vēlēt (jubilejās, svētkos u. tml.) laimi, veiksmi, panākumus. Daudz

laimes! — saka, novēlot (jubilejās, svētkos u. tml.) laimi, veiksmi, panākumus. □ Noliņš: Es jau jaunajiem saimniekiem novēlu daudz laimes! Blaumanis 6, 363. Bormanis... Daudz laimes, ka savu mērķi esat sasnieguši. Aspazija 3, 281. Augstas laimes! arī Augstu laimi! sar. — saka, uzsaucot tostu, novēlot laimi. □ Pie ēšanas viesi šai pirmajā runu karstumā tiek reti, jo... jāklausa, kam tiek... uzsauktas augstas laimes. J Kalniņš 3, 152. Kuplas laimes! novec. — daudz laimes (vēlējumā). □ Lejiņš spieda tai [jubilārei] roku un vēlēja kuplas laimes. Austrīņš 2, 189. Uzdert laimes (arī uz laimi) — uzsaucot tostu, novēlēt laimi, veiksmi, panākumus. □ Atnācēji sveic līgavu un līgavaini, uzder tiem laimes... Liesma 77, 2, 18. Laimes palēcīte — ziemciešu dzimtas mūžzaļš augs. □ Laimes palēcīte... ir mūžzaļš puskrūms ar garu, zarainu sakni. Lapas tai ir iegareni olveida, smailas, malās sīki zāgzobainas... Birkmane 1, 27. Laimes puķe — laimespuķe. □ Jāniši, laimes puķes... sevišķi ieteicami griešanai. Zied agri un ilgi (no jūnija līdz septembrim). Dindonis 1, 110. ◇ Laimes bērns — laimīgs cilvēks. □ Viņa [Agnese] taču laikam bija laimes bērns: arvien visgrūtākajos brīžos kāds pasniedza roku, atradās kāds draugs, domu biedrs vai līdzjutējs... Sakse 6, 379. Stāsta, ka dzīve cilvēkus šķirojo laimes bērnos un neveiksmīniekos. Liesma 66, 10, 13. ◇ Laimes luteklis — cilvēks, kam viss vienmēr veicas, arī vienmēr laimējas. □ «Man liekas, ka jūs esat īsts laimes luteklis,» viņa iebilst. «Tā daudzi domā,» Jurga seja it kā nomācas, «Bet visu, ko esmu panācis, tas, lūk, ar šīm rokām sastrādāts.» Preiļis 1, 55. ◇ Dzimis laimes kreklīnā — saka par cilvēku, kam viss vienmēr veicas, arī vienmēr laimējas. □ «Lai mīlētu laimes kreklīnā dzimušu veiksmīnieku, mīlestība nemaz nav nepieciešama, pietiek ar godkāri un egoismu.» Skujiņš 6, 144. ◇ Laime (uz)smaida (arī stāv klāt) — saka, ja veicas, laimējas. □ ...Plaudis [vīrietis] neuztraucās, jo viņam līdz šim aizvien bija laime smaidījusī. Rozītis 3, 79. Spēlē čarlestonu, un beidzot arī man uzsmaida laime. Mani uzaicina Uldis... Brodele 17, 20. Pēc pāris dienām uzzinājām, ka uz ceļa tiešām vietām bijušas paslēptas prettanku mīnas, bet laime mums bija stāvējusī klāt arī šoreiz. Grīva 8, 103. ◇ Nest laimi — darīt laimīgu. □ Šovakar būsiets mans viesis... Varbūt jūs nesīsiets laimi... [Saka jauniete.] Lukjanskis 1, 86. ◇ Laimes klēpis — laimīga, veiksmīga situācija, apstākļi. □ «Jā, nu es esmu iesēdusies laimes klēpī. Es nu būšu desmit un piecpadsmītreiz bagātāka par Vanadzeni.» Blaumanis 2, 79. ◇ Dieva laime sar. — saka, izsaucas, paužot prieku, apmierinājumu par kādu faktu, kas ir vai nav noticis. □ ...[pazaudētais] sainītis dus pie kādas snaudulīgas mājas palievena. Ak tu laime, lielā dieva laime. Brigadere 2, 517.

laimespuķes, -ķu, vsk. laimespuķe, -es, s. Jāniši.

te mituši dažādi amatnieki, kas apkalpojuši lauku iedzīvotājus.. Zv 67, 2, 4. Dziesmu ģimenē nav dzērāju, kopš laika gala nav.. Zigmonte 2, 123. ◇ No mūža laika novec. — *no ļoti seniem laikiem*. □ Pret kaķu sugu pelēm jau no mūža laika iedzimtas bailes. Birznieks-Upītis IV, 90. ◇ Uz visiem (arī mūžīgiem) laikiem, arī uz laiku laikiem — *uz ļoti ilgu laiku; arī neatgriezeniski*. □ ..savu spalvu uz visiem laikiem nolīcis amerikāņu rakstnieks Marks Tvens. Lit M 60, 16, 4. Daudzas no šīm dziesmām paliks tautas mīnā uz mūžīgiem laikiem.. Bērns 47, 7, 25. ..dažu labu [bērēs] neielūgto viegli varēja apvainot un tā iegūt ienaidnieku uz laiku laikiem. Upīts 4, 226. ◇ Kur tas laiks — *sen, ļoti sen*. □ Kur tas laiks, kopš neejam vairs blakus, Bet arvien vēl saucu tavu vārdu. Lasmanis 1, 41. ◇ Laika jautājums — *saka, ja kam nenovēršami jānotiek pēc kāda laika*. □ ..viņš kā ārsts gan zināja, ka šī slimība reti ārstējama.. Viss ir laika jautājums. Birze 5, 19. Ja ienaidnieka midzenis bija atklāts, tad steigai vairs nebija nozīmes. Tā iznīcināšana bija tikai laika jautājums. A Grigulis 13, 413. ◇ Atgriezti laika (arī vēstures) ratu atpakaļ — *panākti, ka atkal ieviešas, izveidojas, iestājas*. □ ..atgriezt laika ratu atpakaļ ir veļtas pūles.. A Deglavs 1, 277. ◇ Gaišā dienas laikā — *klaji, atklāti, neslēpjoties*. □ «..gaišā dienas laikā visiem taisni acu priekšā kokā un šķīn [ķiršus].» Ezera 1, 331. ◇ Laika zobs — *novecošanās cēloņu kopums, kas saistīts ar, parasti ilgu, laikposmu*. □ Laika zobs grauz divstāvu koka nameli. Pad J 59, 82, 3. ..raktuves, atdotas laika zobam, pamazām sabruka un aizbira. Grīva 2, 38. ◇ Ziedu laiki (arī laiks) — *laiks, kad (kas) strauji attīstās, izplatās, gūst ievēribu*. □ Ziedu laikus un arī norietu islama māksla piedzīvoja Spānijā.. Freimanis 1, 84. ◇ Zelta laiki (arī laiks) — *laiks, kad ir patīkami, bezrūpīgi dzīves apstākļi; laiks, kad dzīve ir laimīga*. □ Zelta laiki mums, puikām, bija pavasari un vasaras, kad nevajadzēja daudz lauzīt galvu par apģērbu. J Plotnieks 4, 17.

laiks², -a, v. *Nepārtraukti mainīgs atmosfēras stāvoklis, kas veidojas zemes virsas tuvumā un kam attiecīgajā vietā un laikposmā raksturīgs noteiktu atmosfēras īpašību kopums*. Saulains 1. Skaidrs 1. Lietains 1. Jauks 1. Slikts 1. Rāms 1. Slapjš 1. Auksts 1. Mainīgs 1. Laika mainas. Laika ziņas. Laika prognozes. Gaidāmais 1. Laika apstākļi — *laika izraisīto apstākļu kopums kādā vietā, laikposmā; laikapstākļi*. Laidens laiks — *atkusnis*. Bargs laiks sar. — *pērkona negaiss*. □ Bij iestājies labs laiks — *sauss, kluss un silts*. Kadīkis-Groznijs 1, 289. Pēc.. puteņa visi gaidīja atkusni vai vismaz mīkstāku laiku. Bet sals kļuva vēl niknāks. Rozītis 2, 177. ..ja priedes tā šūpojas, tad ir vētra, ciets laiks, kā saka tēvs.. Lācis 1, 357. ..laika apstākļu nestabilitāte ir Baltijas klimata neatņemama īpašība. Čīna 79, 16, 2. ◇ Suņa laiks sar. — *slikts, parasti vētrains, auksts, laiks ar no-*

krišņiem. □ Bija.. suņa laiks, sniegpuenis un slapjdraņķis.. A Deglavs 1, 957.

laiksprīdis, -ža, v. *Laika sprīdis*. □ Sadali savu dienu noteiktos laiksprīžos, tad atliks laiks — ir darbam, ir mācībām. Sakse 7, 257.

laiktelpa, -as, s.; parasti vsk.; fiz. *Laiks un telpa kā vienots veselums*. □ Laiktelpa un gravitācija savā starpā ir tieši saistītas. Zin T 67, 8, 14.

laiku. Sk. l a i k u s.

laikumis, apst.; reti. *Palaiķam, reizumis*. □ Laikumis komanda demonstrēja savu labāko spēles stilu, bet laikumis pēkšņi kļuva nepazīstama — nervoza, nepietiekami koncentrēta.. Rīgas B 75, 218, 5.

laikus, retāk **laiku**, apst. 1. *Mazliet pirms laika*. □ Lauku cilvēki pieraduši visu darīt ar apdomu, laikus, tāpēc pie stacijas Daugulis bija krietnu pusstundu pirms vilciena pienākšanas. Liesma 58, 2, 6. Jo laikus tikuši pietātnē, ieņemam vagonā vietas pie loga. Sēlis 4, 120. Laiku, laiku ceļu griezu Lepnam tēva dēļinam.. DV 328.

2. *Savlaicīgi; istā laikā, istā brīdī*. □ Tikai pēc laba brītiņa viņš dzirdēja ieburkšķamies tiltu: kāds brauca no otras puses pāri. Lapsa jau ātrāk bija dzirdējusi dunonu un laikus iesprukusi alā. Birznieks-Upītis IV, 184. Liela nozīme ir kartupeļu lapgraužu perēkļu atklāšanai laikus. Pad J 62, 130, 2. Skaļi kauc bremzes, dzirkstis šķīst zem riteniem un slieidēm, bet vilciens tomēr tiek laikus apturēts. Rihters 1, 468.

3. *Iepriekš*. □ Tā vien likās, ka viņš savu sakāmo jau laikus bija izdomājis. Dripe 2, 10. Puķu veikalā viņš jau laikus aizrunāja septiņas rozes. Birze 4, 115.

laime, -es, dsk. ģen. -mju, s. 1. parasti vsk. *Psihisks (emocionāls) stāvoklis, ko izraisa satraukšana starp cilvēka vēlēšanos, mērķiem, darbību un īstenību, darbības rezultātu. Vēlēt laimi. Apreibt no laimes*. □ Vai tā nebija laime, ka Zenta varēja mierīgi iet skolā, ka viņai radās plašas un gaišas nākotnes iespējas? Grīva 4, 7. Viņš pacēla Anitu uz rokām un skaļi iesmējās, skurbdams no laimes un sava spēka apziņas. Ezera 2, 24. Aktrise bija kā spārnos un, laimē starodama, stājās pie darba. Dzene 3, 14. // ģen.: laimes, adj. nozīmē. *Tāds, kas ir saistīts ar šādu stāvokli; tāds, kas izraisa šādu stāvokli*. □ ..Acis paceļiet uz laimes zemi, Padomes kur uzplaukst zelta ziediem. Sudrabkalns 1, 17. Pārdod man vienu skaistu krūzi. Varbūt varēšu pasmelt laimes dzērienu. Kaldupe 8, 27. ..un gribu atarast laimes sakni, kas spētu augt zem smaga akmens... Avotiņa 1, 16.

2. parasti vsk. *Ļoti labvēlīgu apstākļu kopums, kuri parasti sagādās nejauši; arī veiksmē*. Paļauties uz laimi. Akla 1. Laime nelaimē — *saka, ja nav noticis visnevēlamākais (kādā negadījumā, neveiksmē)*. Par laimi — *saka, lai izteiktu apmierinājumu, atvieglojumu sakarā ar kādu faktu, kas ir vai nav noticis*. Uz labu laimi — *bez noteikta pama-*

4. stundas temats: Attieksme pret laimi latviešu frazeoloģismos

Šīs stundas plānotais mērķis un uzdevumi tika sasniegti.

Stundas sākumā skolotājs pārbaudīja, kā skolēni izpildījuši mājas darbu. Vispirms skolēni salīdzināja vārda *laime* etimoloģiju latviešu un krievu valodā, secinot, ka tā ir nedaudz līdzīga, jo krieviem vārds sākotnēji nozīmēja 'laba daļa/tiesa', bet latviešiem – 'bagāts', 'dotais, piešķirtais', tad skolēni nosauca atrastos personvārdus ar sakni *laim-*, kurus skolotājs pierakstīja uz tāfeles. Viens skolēns bija atradis arī senos personvārdus ar sakni *laim-*, „Vārdadienu kalendārā 2000.-2003.” Skolēni skaidroja to nozīmi un mēģināja izdomāt, kāpēc vecāki izvēlējušies šādu vārdu, kā arī pēc skolotāja lūguma atsauca atmiņā vārda došanas tradīcijas. Divi skolēni, kuriem bija individuāls mājas darbs, iepazīstināja ar trim galvenajām atziņām no O.Buša raksta.

Nākamais uzdevums bija vērsts uz to, lai attīstītu prasmi interpretēt lingvistisko informāciju un izmantot to savā pieredzē. Skolēni strādāja grupās, skaidroja viena frazeoloģisma nozīmi un pēc tam izdomāja situāciju, kuru varētu raksturot ar attiecīgo frazeoloģismu. Četras grupas veiksmīgi tika galā ar abiem uzdevumiem. Piektā grupa, kurai bija frazeoloģisms *Dieva laime*, neprata to paskaidrot, jo nebija saskārušies ar šādu frazeoloģismu. Arī citi skolēni nevarēja paskaidrot. Kad tika izskaidrota frazeoloģisma nozīme, skolēni spēja izdomāt situāciju, kura atbilstu šim frazeoloģismam. Situācijas izspēle palīdzēja iegūt kultūrspecifisku pieredzi.

Klausīšanās prasmju attīstīšanai bija piedāvāts šāds uzdevums: skolotājs lasīja situāciju piemērus no latviešu autoru darbiem un skolēni minēja piemērotu frazeoloģismu, pamatojot, kāpēc. Šie uzdevumi palīdzēja izpētīt valodas un kultūras saikni, jo frazeoloģismi sniedz valodas lietošanas piemērus, kas atspoguļo kultūru un tās ietekmi uz cilvēka dzīvi.

Skolēni raiti strādāja grupās, brīvājās vietās ierakstot piemērotu frazeoloģismu. Arī šajā uzdevumā grūtības sagādāja frazeoloģisms *Dieva laime*, kuru sajauc ar *cūkas laimi*.

Skolēni šajā stundā strādāja ar lielu interesi un aizrautību.

Mājās skolotājs uzdeva sameklēt krievu frazeoloģismus par laimi, salīdzināt tos ar latviešu frazeoloģismiem, atrast tajos kopīgo un atšķirīgo.

4. stundas temats: Attieksme pret laimi latviešu frazeoloģismos.

Stundas mērķis: izzināt vārda *laime* kulturoloģisko marķējumu latviešu valodā.

Stundas uzdevumi:

- 1) pilnveidot skolēnu prasmi atrast folkloras un citos materiālos kulturoloģisku informāciju;
- 2) mācīt izzināt frazeoloģismu nozīmi, izmantojot savu pieredzi;
- 3) attīstīt prasmi interpretēt lingvokulturoloģisko informāciju un izmantot savā pieredzē.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: stāstījums, radošs uzdevums – situācijas izdomāšana, valodas un kultūras saiknes izpēte, klausīšanās uzdevums, situācijas inscenēšana, darbs ar tekstu.

Izmantotie palīglīdzekļi: A.Laua, A.Ezeriņa, S.Veinberga „Latviešu frazeoloģijas vārdnīca”, fragmenti no literāriem darbiem, skolotāja pašgatavoti uzdevumi.

Stundas norise

<i>Skolotāja plānotā darbība</i>	<i>Skolēnu paredzamā darbība</i>	<i>Piezīmes</i>
<p>1. (1 min.) Sasveicināšanās.</p> <p>Skolotājs formulē stundas tematu un iepazīstina skolēnus ar stundas mērķi un gaitu.</p>	<p>Sasveicināšanās.</p> <p>Skolēni klausās.</p>	<p>Skolēni pirms stundas izveido</p>
<p>2. (4 min.) Skolotājs aicina pastāstīt atziņas no O.Buša raksta, tad minēt personvārdus, ko mājās sameklējuši kalendārā, un pieraksta uz tāfeles.</p> <p><i>Paskaidrojiet šo personvārdu nozīmi.</i></p> <p>Skolotājs lasa vārdu skaidrojumu no vārdnīcas.</p> <p><i>Kādēļ vecāki izvēlējušies šādus vārdus?</i></p> <p>Skolotājs lūdz nolasīt otro mājas dabu – vārda <i>laime</i> etimoloģiju krievu valodā un salīdzināt, secināt.</p>	<p>Skolēni sauc personvārdus:</p> <p><i>Laimiņš, Laimnesis, Laimdota, Laimdots, Laima, Laimis, Laimonis, Laimrota</i></p> <p>Skolēni skaidro vārdu nozīmi.</p> <p>Skolēni izsaka savas domas.</p> <p>Skolēni pilda uzdevumu: salīdzina ar latviešu vārda <i>laime</i> etimoloģiju, secina.</p>	<p>piecas grupas (3-6 skolēni katrā grupā)</p>
<p>3. (3 min.) Skolotājs aicina skolēnus atcerēties, kas ir frazeoloģisms, minēt piemērus un paskaidrot.</p> <p>Skolotājs nolasa frazeoloģisma definīciju:</p> <p><i>Tradicionāli nostiprinājušies vārdu savienojumi, kuru nozīme uztverama tikai no visa vārdu savienojuma kopumā.</i></p>	<p>Skolēni formulē, kas ir frazeoloģisms, min piemērus, tos paskaidrojot.</p>	
<p>4. (15 min.) Skolotājs katrai grupai piedāvā lapiņu ar vienu frazeoloģismu:</p>	<p>Skolēni no katras grupas izvēlas vienu lapiņu ar</p>	

<p>* <i>Cūkas laime</i> * <i>Dieva laime</i> * <i>Dzimis laimes kreklīnā</i> * <i>Laime uzsmaida</i> * <i>Uz labu laimi</i></p> <p><i>Paskaidrojiet saviem vārdiem, kā saprotat šo frazeoloģismu.</i> <i>Izdomājiet situāciju, kuru varētu raksturot ar attiecīgo frazeoloģismu. Pēc tam nolasi vai inscenējiet.</i></p> <p>5. (5 min.) Skolotājs lasa situāciju piemērus (5.6. izd.mat.), pēc kuriem skolēniem ir jāmin piemērots frazeoloģisms. <i>Pamatojiet savu izvēli.</i></p> <p>6. (6 min.) Skolotājs katrai grupai iedod vienu darba lapu. (5.7. izd.mat.) <i>Brīvajās vietās ierakstiet piemērotu frazeoloģismu.</i> Skolotājs aicina lasīt pēc kārtas katrai grupai pa vienam piemēram. (5.8. izd.mat.)</p> <p>6. (3 min.) Skolotājs paskaidro mājas darbu. <i>Atrodiet krievu frazeoloģismus par laimi, salīdziniet ar latviešu frazeoloģismiem, atrodiet kopīgo un atšķirīgo.</i></p> <p>7. (3 min.) Skolotājs individuāli pēc izvēles skolēniem uzdod jautājumus: - Ko tu jaunu uzzināji šajā stundā? - Kas tev likās interesants? - Kā tu novērtē savu darbu šajā stundā?</p>	<p>frazeoloģismu.</p> <p>Skolēni grupās apspriežas un viens no grupas atbild.</p> <p>Skolēni domā situāciju, kuru pēc tam nolasa vai inscenē.</p> <p>Skolēni klausās situācijas, min piemērotu frazeoloģismu, pamatojot, kāpēc tieši šis frazeoloģisms ir piemērots.</p> <p>Skolēni grupās pilda uzdevumu un pēc tam viens no katras grupas lasa piemērus pa vienam.</p> <p>Skolēni pieraksta mājas darbu, uzdod jautājumus.</p> <p>Skolēni atbild uz skolotāja jautājumiem.</p>	
--	--	--

5.6. Izdales materiāls skolotājam

Situāciju piemēri:

1) Saimnieks .. sāka laupītājiem dzīties pakaļ. .. Pēdīgi laupītāji taču izrāpās grāvja otrā malā laukā un aizšmauca projām..

„Bet raugies, ko tad viņi te pametuši? Svārkus – un gluži nodarvotus.”

Saimnieks ar nūju svārkus bija pacēlis uz augšu un nosvieda tos atkal grāvmalā. Krītot .. kaut kas ieskanējās.

„Tur jau tā kā nauda noskanēja,” saimnieks runāja, pieliecās un izvilka no svārku kules smagu maku. Saimnieks attaisīja maku un atrada, ka tas bija pilns ar zelta naudu.

(laime uzsmaidīja)

(R.Blaumanis)

Situāciju piemēri:

2) Kad Ansis piegāja pie apsvīdušā spoguļa, lai paskatītos savās sarkanajās acīs, viņš piepeši ieraudzīja uz spoguļa malas zaļu vara vērdiņu.

„Mana māte arvien teica: kas labāks par uti, to paņem līdz,” pirtnieks nodomāja un iebāza vērdiņu kabatā.

„Lai maza, bet laime,” pirtnieks, uz māju iedams, domāja un aptaustīja vērdiņu kulē.

(cūkas laime)

(K.Skalbe „Pasaka par vērdiņu”)

Situāciju piemēri:

3) Viņš gāja ātri un smagi, atstādams zemē dziļas pēdas. Nabaga milzis bija gluži apjucis.. Viņš gāja un nezināja, kur soli spert..

(uz labu laimi)

(K.Skalbe)

Situāciju piemēri:

4) Ar nūju pataustījis, atradu veselu gubu tādu cietu gabalu. Noliecies aptaustīju. Jā, - te bija samests sakapāts ledus. Un aiz tā droši vien vaļējs ūdens... Sveloša šalka pārskrēja man no pakauša līdz pat pirkstu galiem. Vēl pāra soļu, un es būtu ūdenī un zem ledus un nekad mana māte nedabūtu zināt, kur es palicis...

(dzimis laimes krekliņā)

(A.Upīts „Pa Lauča pēdām”)

Situāciju piemēri:

5) Piektās dienas rītā pret brokasta laiku Grīntāls tālu ziemeļos domājās ieraudzījis dūmus. Ar lielāko uzmanību visi skatījās uz apzīmēto vietu. Garenais mākonītis kļuva skaidrāks, un beigās vairs nebija ko šaubīties, ka tas cēlās no kāda garāmbraucoša tvaikoņa. (..)

Dūmu mākonis auga, un zvejnieku bālie ģīmji atdzīvojās, viņu acis zibēja. (..)

Bet tad viņu skati metās arvien stīvāki, arvien šausmīgāki. Mākonītis sāka dilt! Tvaikonis netuvojās viņiem (..) Tas viņiem aizbrauca garām!

Kā nakts ēna nolaidās uz visu ģīmjiem. (..)

Piepeši Janis iekliedzās.

„Laiva! Laiva!” viņš sauca.

(Dieva laime)

(R.Blaumanis „Nāves ēnā”)

5.7. Izdales materiāls

4. Darba lapa

Uzdevums: *Brīvajās vietās ieraksti piemērotu frazeoloģismu.*

- 1) Ja īsti nezinām, kurš ir nodevējs, tad _____ šaut nevar.
- 2) Kādai mājai Rīgas ielā norauts jumts un nosviests uz ielas. Un tak - _____
_____ - tai brīdī nevienam nav gadījies būt tur uz ielas.
- 3) Jums nu gan ir _____: pirmā zivs un tik liela!
- 4) Kā viņš palicis dzīvs? _____, vai gan citādi.
- 5) Man ir nācies būt arī lidmašīnas avārijā. Apmetām kūleni.. pilots un mehāniķis dabūja ieskrabājumus, es nekā. Man jau aizvien tāda _____ .
- 6) Beidzot ap vakara laiku tiem _____ un viņi atrada to pašu stabu, uz kura jaunākais brālis nakti bija pavadījis.
- 7) - Es dažreiz varu būt arī rūgta kā kafija.
- Neesmu redzējis.
- _____. Citādi jūs man te līdzī nenāktu.
- 8) Varbūt arī viņš ir _____ - ūdenī neslīkst un ugunī nedeg?
- 9) Man likās, ka viņš ar savām bungu vālēm un platiem misiņa šķīvjiem rīkojās vairāk _____ nekā pēc stingriem noteikumiem.
- 10) Mums _____, jo visi mūsu paziņas jau gadiem meklēja aukles un nevarēja sameklēt (bet mēs atradām)..

5.8. Izdales materiāls skolotājam.

Pareizās atbildes: 1) uz labu laimi, 2) Dieva laime, 3) cūkas laime, 4) dzimis laimes kreklīnā, 5) cūkas laime, 6) laime uzsmaidīja, 7) Dieva laime, 8) dzimis laimes kreklīnā, 9) uz labu laimi, 10) uzsmaidīja laime.

5. stundas sākumā skolēni tika iepazīstināti ar stundas gaitu.

Skolēni grupās apsprieda mājās paveikto. Izrādījās, ka neviens skolēns nebija pareizi izpildījis mājas darbu. Frazeoloģismu vietā viņi bija sameklējuši sakāmvārdus par laimi. Tas vēlreiz norāda uz to, ka skolēni nezina, kas ir frazeoloģismi, un neatpazīst tos pat savā dzimtajā valodā. Uzdodot šādu mājas darbu, vajadzēja vēlreiz atkārtot, ar ko frazeoloģisms atšķiras no sakāmvārda un minēt dažus frazeoloģismus krievu valodā.

Uzdevums, kurā bija jāatmin mīkla – jāatrod sakāmvārds, bija izpildīts ātri un 100% pareizi. Skolēni arī pareizi paskaidroja šī sakāmvārda jēgu.

Nākamais uzdevums prasīja zināmu piepūli. Skolēniem vajadzēja 8-10 latviešu tautas sakāmvārdiem piemeklēt pēc nozīmes līdzīgus krievu tautas sakāmvārdus, atrast tajos kopīgo un atšķirīgo jēdzienā *laime*. Vieglāk bija sameklēt tos pārus, kas skan ļoti līdzīgi vai pat vienādi abās valodās, piem., Katrs pats savas laimes kalējs – *Всяк человек своего счастья кузнец*; Laime iet tur, kur to negaida – *Счастье там, где его не ждут*; Ne mūžam saule, ne mūžam laime – *Счастье не вечно*. Grūtāk bija ar to sakāmvārdu pāru meklēšanu, kuriem ir vienāda nozīme, bet citāds skanējums, piem., Laime nav vērsis – aiz ragiem nenoturēsi – *Счастье – вольная пташка: где захотело, там и село*; Laime nav ar pliku roku ņemama – *Счастье не конь, хомута не наденешь*. Skolēni lasīja sakāmvārdu pārus, minēja kopīgo un atšķirīgo. Skolotāju pārsteidza tas, ka skolēni secināja, ka viņiem krievu sakāmvārdus bija uztvert daudz grūtāk nekā latviešu sakāmvārdus un daudzu krievu sakāmvārdu nozīme viņiem nebija skaidra. Viens no iemesliem tam varētu būt tas, ka daudzos sakāmvārdos ir senie krievu vārdi, kurus mūsdienās vairs nelieto, un tāpēc to nozīmi skolēni neizprot, tāpat vēl tas, ka šos sakāmvārdus nelieto mūsdienās, tie nav dzirdēti, tāpēc nav arī saprotama to nozīme kopumā. Vairākums skolēnu uztvēra abu tautu izpratni par laimi, apstiprināja skolotāja teikto, ka sakāmvārdos atspoguļojas tautas pasaules skatījums un dzīves pieredze.

Pēc tam skolēni grupēja latviešu tautas sakāmvārdus, piem., 1) „*Laime ātri zūd*” * *Laime ir ritenis, kas ātri apgriežas*. * *Laime aizlido spārniem, nelaime – kruķiem*. * *Laime drīz otru pusi rāda* utt.

Izmantojot arī iepriekšējās stundās iegūtās zināšanas, skolēni secināja, ko latviešiem nozīmē jēdziens *laime*: 1) laime nelaimei ir cieši blakus; 2) laime nav ilgstoša; 3) laimi nevajag meklēt, tā pati atnāk; 4) ja gribi būt laimīgs, pašam ir kaut kas jādara; 5) drošam laime smaida; 6) katram ir sava laime; 7) lielākā laime ir spēks un veselība.

5.stundas temats: Laime kā vērtība latviešu un krievu sakāmvārdos.

Stundas mērķis: attīstīt skolēnu prasmi veidot starpkultūru dialogu.

Stundas uzdevumi:

1) pilnveidot skolēnu prasmi atrast tekstā latviešu un krievu kultūrai raksturīgu informāciju;

2) mācīt izzināt latviešu un krievu sakāmvārdu nozīmi;

3) attīstīt prasmi interpretēt lingvokulturoloģisku informāciju sastatāmā aspektā un izmantot savā pieredzē.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: burtu mīklas minēšana, valodas un kultūras saiknes izpēte, dažādu uzdevumu izpilde.

Izmantotie palīg līdzekļi: „Latviešu tautas mīklas, sakāmvārdi un parunas”, „Русские народные загадки, пословицы, поговорки”, darba lapa, līmlapiņas.

Stundas norise

<i>Skolotāja plānotā darbība</i>	<i>Skolēnu paredzamā darbība</i>
1. (1 min.) Sasveicināšanās. Skolotājs iepazīstina ar stundas gaitu.	Sasveicināšanās. Skolēni klausās un veido priekšstatu par stundas tematu.
2. (10 min.) Skolotājs aicina grupās apspriesties par mājās paveikto, apkopot informāciju un izdarīt secinājumus. <i>Viens no grupas izklāstīs secinājumus, citi drīkst papildināt vai labot.</i>	Skolēni veic uzdevumu grupās un pēc tam viens no grupas lasa secinājumus. Citas grupas papildina, labo.
3. (3 min.) Skolotājs izdala darba lapas un aicina atminēt mīklu „Vārda medības” (5.9. izd.mat.). <i>Izskaidrojiet, kā saprotat šo sakāmvārdu.</i>	Skolēni atrod sakāmvārdu „Katrs pats savas laimes kalējs” un skaidro tā nozīmi.
4. (15 min.) Skolotājs izdala katrai grupai divas lapas: uz vienas ir latviešu tautas sakāmvārdi par laimi (5.10. izd.mat.), uz otras – krievu tautas sakāmvārdi par laimi (5.11.izd.mat.). <i>Sameklējiet vismaz 10 latviešu tautas sakāmvārdiem atbilstošus krievu tautas sakāmvārdus. Padomājiet, kas tiem kopīgs, kas – atšķirīgs. Laiks – 7 min.</i> Skolotājs aicina nolasīt sakāmvārdu pārus un secināt.	Skolēni meklē sakāmvārdu pārus, kurus pēc tam nolasa. Skolēni min kopīgo un atšķirīgo un secina.
5. (10 min.) <i>Mēģiniet sagrupēt latviešu tautas</i>	Skolēni veic uzdevumu.

<p><i>sakāmvārdus. Piem. 1) „Laime ātri zūd” * Laime ir ritenis, kas ātri apgriežas. * Laime aizlido spārniem, nelaime – kruķiem. * Laime drīz otru pusi rāda utt.</i></p> <p>Skolotājs aicina no katras grupas pēc kārtas saukt vienu sakāmvārdu grupu.</p> <p>6. (1 min.) Skolotājs izsaka savu vērtējumu par skolēnu darbu un lūdz, izejot no klases, pielīmēt vienu līmlapiņu zem viena no uzrakstiem uz tāfeles: 1) Stunda patika, 2) Gribētos tā strādāt biežāk, 3) Stunda likās garlaicīga.</p>	<p>Katra grupa pēc kārtas sauc vienu sakāmvārdu grupu.</p> <p>Skolēni klausās skolotāja vērtējumu un, ejot ārā no klases, pielīmē līmlapiņu zem viena no uzrakstiem.</p>
--	--

5.9. Izdales materiāls

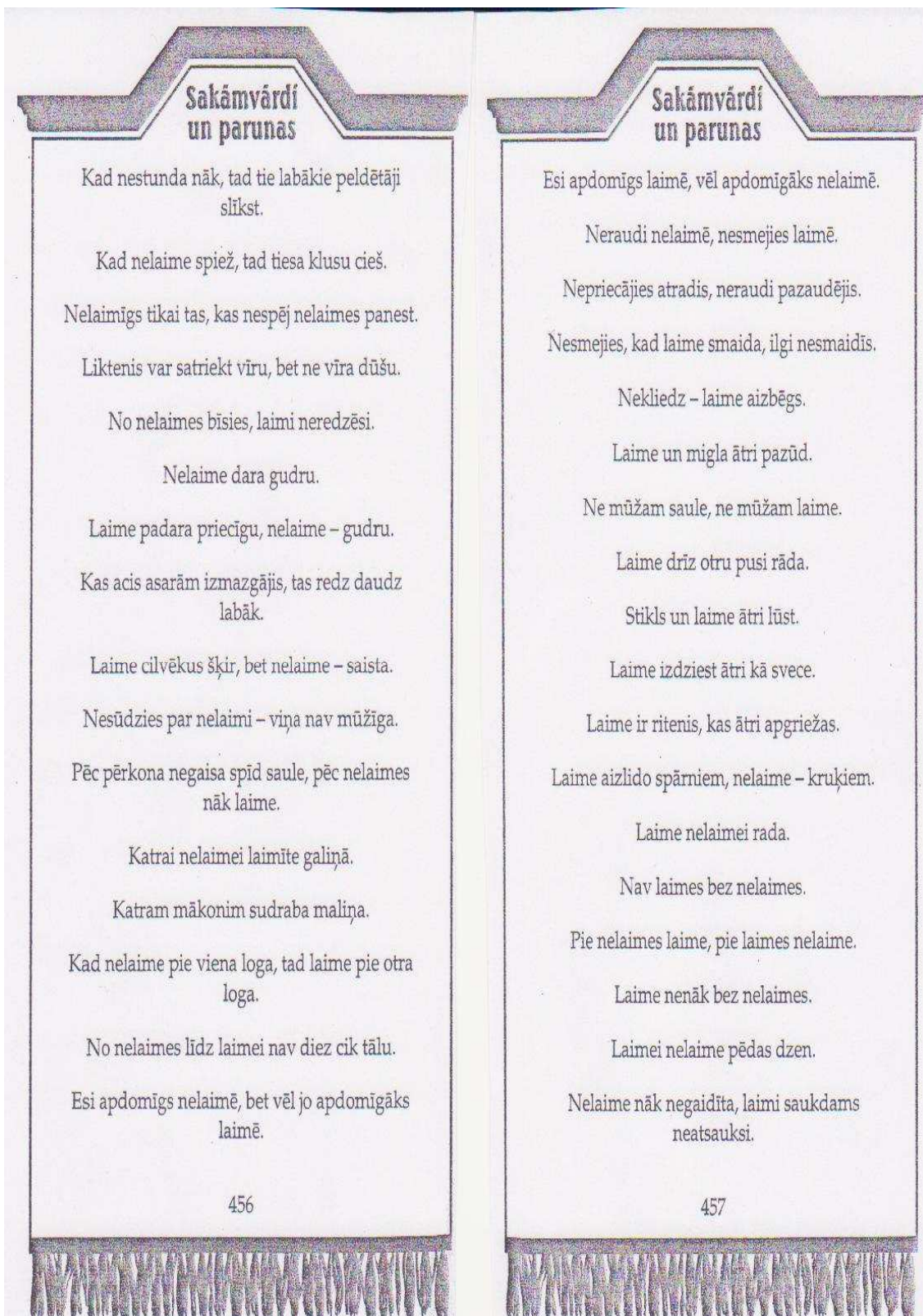
5. Darba lapa

Atmini mīklu „Vārdu medības”!

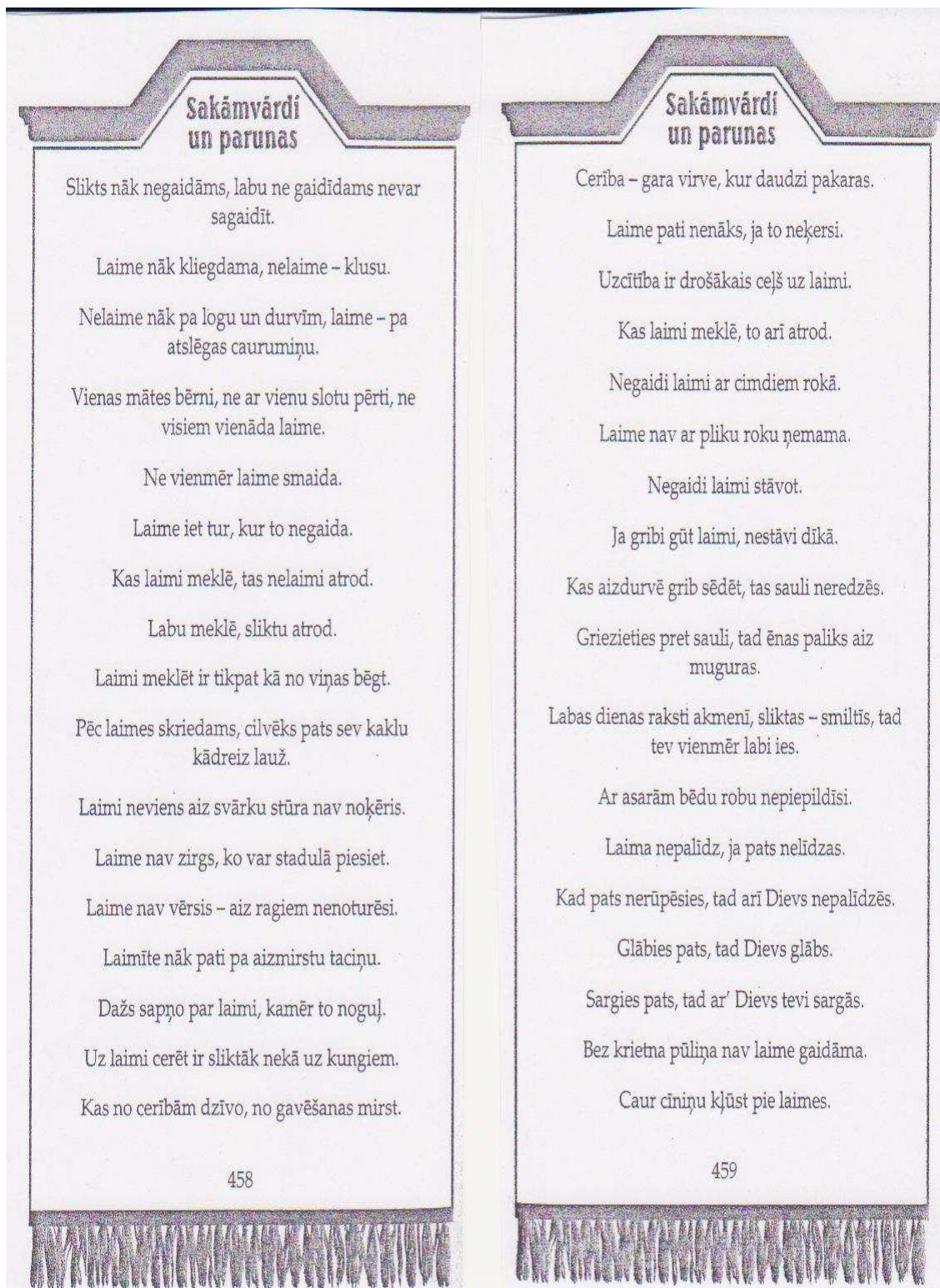
K	A	V	S	A	V	A	S	T
A	T	S	B	C	A	N	D	O
T	O	T	L	A	I	M	E	S
R	Z	A	U	P	K	L	M	N
S	V	P	K	A	L	Ē	J	S

Atbilde: „Katrs pats savas laimes kalējs.”

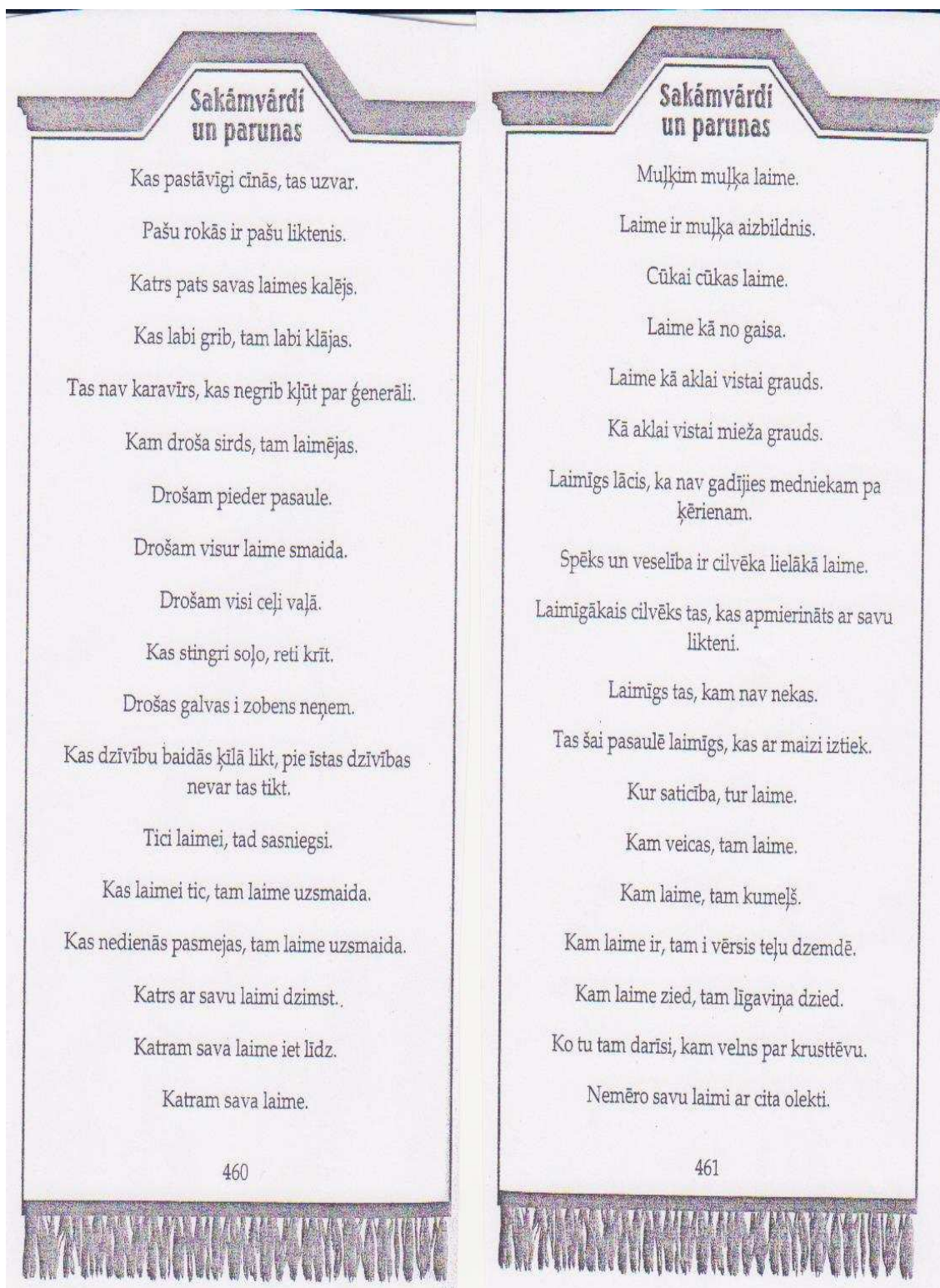
5.10. Izdales materiāls

5.10. Izdales materiāls

5.10. Izdales materiāls

5.11. Izdales materiāls

Счастье, горе

- Беспечальному сон сладок.
- Было бы счастье, а дни впереди.
- В руках было, да меж пальцев сплыло.
- В сорочке родился.
- В чужое счастье не мухой пасть.
- В хорошем житье кудри вьются.
- Веселье делу не помеха.
- Выигрыш с проигрышем на одних санях ездят.
- Где радость, тут и горе, где горе, тут и радость.
- Горе старит, радость молодит.
- Для счастья ума не надо.
- Желаящего судьба ведет, нежелающего – тащит.
- За счастьем человек бежит, а оно у его ног лежит.
- И в радости слезы бывают.
- Иному счастье мать, иному – мачеха.
- Карась сорвется – щука навернется.
- Кого жизнь ласкает, тот и горя не знает.
- Кому повезет, у того и петух несется.
- Кому счастье служит, тот ни о чем не тужит.
- Кто в радости живет, того и кручина неймет.
- На счастье нет закона.
- Наше счастье – дождь да ненастье.
- Не бывать бы счастьем, да несчастье помогло.
- Не было ни гроша, да вдруг алтын.
- Не родись красивым, а родись счастливым.
- Ни печали без радости, ни радости без печали.
- Ни радости вечной, ни печали бесконечной.
- Одинаково солнце светит, да не всех греет.
- От своей судьбы не уйдешь.
- После грозы ведро, после горя радость.
- Сегодня в цветах, а завтра в слезах.
- Сегодня пан, а завтра пропал.
- Случай надо ловить за волосы: ускользнет – не поймаешь.

- Со счастьем на клад набредешь, без счастья и гриба не найдешь.
- Судьбу на кривой не объедешь.
- Судьбу не обманешь.
- Счастливое дитя и без сорочки счастливо.
- Счастливому везде счастье.
- Счастливый и в огне не сгорит, и в воде не потонет.
- Счастье без ума – дырявая сума.
- Счастье в оглобли не впряжешь.
- Счастье – вольная пташка: где захотело, там и село.
- Счастье всегда на стороне отважных.
- Счастье лучше богатства
- Счастье наше собаки съели.
- Счастье не конь – не взнуздаешь.
- Счастье пытать – все потерять.
- Счастье – что волк, обманет – и в лес уйдет.
- Счастье – что солнышко, улыбнется и скроется.
- Счастье ума прибавляет, а несчастье – последний отнимает.
- Счастье придет и на печи найдет.
- Счастье пытать – все потерять.
- Счастье с несчастьем – что ведро с ненастьем: живет переменчиво.
- Счастье – что солнышко, улыбнется и скроется.
- Счастью не верь, а беды не пугайся.
- Талан талану рознь.
- У кого счастье, тому и лето теплое.
- У кого хлебушко, у того и счастье.
- У счастья – короткие ноги, у горя – каждый шаг семимильный.
- Удачливый в гору ползет, а неудачливый и под гору не катится.
- Упасть – не беда, беда – не подняться.
- Час в добре поживешь – все горе забудешь.
- Чему быть, того не миновать.

6. stundas temats: Laime kā vispārcilvēciska vērtība.

Stundas sākumā, lai rosinātu skolēnus domāt par stundas tematu, viens skolēns no tāfeles nolasīja angļu filozofa Spensera aforismu „*Laimes jēdziens ir neierobežoti daudzveidīgs. Visos laikos visām tautām un visām šķirām bijusi dažāda laimes izpratne.*”. Stundas beigās būs jāpierāda tā pareizība vai jāatspēko tas.

Skolēni grupās strādāja ar vienas tautības ievērojamu cilvēku izteicieniem par laimi. Viņu uzdevums bija atrast tajos kulturoloģisku informāciju, veidot domu karti un prezentēt savu darbu. Tad skolēni rādīja un lasīja paveikto, pievēršot arī uzmanību tam, ar kādiem vārdiem tiek raksturota laime. Stāstījums grūtības nesagādāja; tas nozīmē, ka viņi izprata dotās lingvokulturēmas nozīmi.

Kad katra grupa bija uzstājusies, skolēni domāja, kas ir kopīgs dažādu tautu priekšstatos par laimi un kas – atšķirīgs. Izmantojot stundā dzirdēto informāciju un balstoties uz savu pieredzi, skolēni secināja, ka daudz kas ir līdzīgs šīm tautām laimes izpratnē, piem., uzskats, ka laime nav ilgstoša, ka tā ir jānopelna vai jāatrod, bet tomēr katrai tautai laimes izpratne ir dažāda, piem., franči uzskata, ka laimīgs ir tas, kuru mīl, angļiem ir svarīgi dzīvot savam temperamentam atbilstošos apstākļos, savukārt vācieši domā, ka laimīgi ir tie, kas var dot. Ar frontāliem jautājumiem skolotājs palīdzēja skolēniem veidot priekšstatu par tautu kultūrām. Tāpat skolēni secināja, ka latviešu tautai vislīdzīgāk laimi izprot krievi, jo gan vieni, gan otriem laime ir darīt labu, palīdzēt otram; laime ir darbā. Sarunas gaitā tika noskaidrots, ka viens no galvenajiem faktoriem, lai latvieši justos laimīgi, ir brīvība, jo daudzu gadsimtu garumā latvieši ir bijuši apspiesti, bet katrs cilvēks grib dzīt saknes savā tautā un brīvā zemē. Tāpat latviešus vienmēr ir uzskatījuši par darba tautu, tāpēc ciešanas un nelaimi spēj pārvarēt vienīgi darbs. Kā vēl vienu svarīgu laimes pamatnosacījumu latviešiem skolēni atzīmēja būt noderīgam citiem cilvēkiem, respektīvi, palīdzēt citiem, strādāt citu labā.

Šis uzdevums veicināja skolēnu zināšanu papildināšanu ar jaunu kulturoloģisku informāciju. Skolēni pilnveidoja prasmi saskatīt kopīgo un atšķirīgo tautu kultūrā. Viņi izteica savu viedokli, paplašināja savu redzesloku.

Vēl viens uzdevums, kas paplašināja skolēnu zināšanas par laimes izpratni -skolotājs lasīja fragmentus no latviešu autoru darbiem, skolēni secināja, kāpēc cilvēki jūtas laimīgi.

Mājās skolēniem, izmantojot zināmo un jauniegūto informāciju, bija jāuzraksta domraksts „Kas ir laime”.

Stundas noslēgumā, turpinot skolotāja iesāktos teikumus, skolēni uz līmlapiņām izteica savu viedokli par visām stundām. Kā interesantākos darba veidus skolēni bija minējuši situāciju izspēli un zīmējuma zīmēšanu. Grūts likās darbs ar vārdnīcām un līdzīgas nozīmes

latviešu un krievu sakāmvārdu pāru meklēšana. Skolotājam bija novēlējumi biežāk veidot šādas stundas.

6. stundas temats: Laime kā vispārcilvēciska vērtība.

Stundas mērķis: radīt skolēnos izpratni par laimi kā vispārcilvēcisku vērtību.

Stundas uzdevumi:

- 1) veidot priekšstatu par laimi kā konceptuāli svarīgu jēdzienu dažādās kultūrās;
- 2) attīstīt prasmi izmantot dažādus avotus kulturoloģiskās informācijas ieguvei;
- 3) pilnveidot skolēnu prasmi radīt kulturoloģiski marķētu tekstu, izmantojot jauno un zināmo informāciju.

Mācību metodes un metodiskie paņēmieni: domu kartes („zirnekļa”) veidošana, saruna, „kultūras ņekars”, sava viedokļa izteikšana, sadarbība nelielās grupās dažādu uzdevumu veikšanā.

Izmantotie palīglīdzekļi: „Domu zibšņi”, „Domu gaudi”, „Vārda spēks un domu lidojums”, līmlapiņas.

Stundas norise

<i>Skolotāja plānotā darbība</i>	<i>Skolēnu paredzamā darbība</i>
<p>1. (1 min.) Sasveicināšanās. Skolotājs iepazīstina skolēnus ar stundas gaitu.</p>	<p>(Skolēni jau starpbrīdī ir izveidojuši 5 grupas) Sasveicināšanās. Skolēni klausās.</p>
<p>2. (1 min.) Uz tāfeles ir uzrakstīts angļu filozofa Spensera aforisms „ <i>Laimes jēdziens ir neierobežoti daudzveidīgs. Visos laikos visām tautām un visām šķirām bijusi dažāda laimes izpratne.</i>”(Spensers) Skolotājs lūdz vienu skolēnu nolasīt aforismu. <i>Stundas gaitā mēģināsim pierādīt šī aforisma pareizību vai atspēkosim to.</i></p>	<p>Viens skolēns nolasa aforismu, pārējie klausās.</p>
<p>3. (12 min.) Katra grupa saņem vienas tautības ievērojamu cilvēku izteicienus par laimi (latviešu, krievu, angļu, franču, vācu) (5.12. izd.mat.). <i>Veidojiet domu karti („zirnekli”), kā šīs tautības cilvēki izprot vārdu laime.</i> Skolotājs aicina rādīt un lasīt paveikto. Pēc katras</p>	<p>Skolēni noklausās uzdevumu, uzdod jautājumus un veic uzdevumu.</p> <p>Katra grupa pēc kārtas uzstājas.</p>

<p>grupas uzstāšanās paveikto piestiprina redzamā vietā.</p> <p>4. (5 min.) <i>Tagad veidosim domu karti, kas kopīgs visu šo tautu pārstāvjiem laimes vērtējumā.</i> Skolotājs pieraksta uz tāfeles skolēnu atbildes.</p> <p>5. (10 min.) Skolotājs piedāvā fragmentus no literāriem darbiem. (5.13. izd.mat.) <i>Izlasiet fragmentus un seciniet, kāpēc cilvēki jūtas laimīgi.</i></p> <p>6. (4 min.) <i>Izmantojot iepriekšējās stundās iegūtās zināšanas, seciniet, ko latviešiem nozīmē jēdziens laime.</i></p> <p>7. (3 min.) Skolotājs uzdod mājas darbu. <i>Uzrakstiet domrakstu "Kas ir laime.". Domrakstā jums ir jāatklāj, ko jums, jūsu ģimenei un dažādām kultūrām nozīmē laime .</i> Skolotājs atbild uz skolēnu jautājumiem.</p> <p>8. (4 min.) Skolotājs uz nelielām papīra loksņēm ir uzrakstījis nepabeigtus teikumus un izvieto tās telpā. Katram skolēnam iedod 2-3 līmlapiņas. <i>Lūdzu, pabeidziet teikumu, izsakot savu viedokli par visām stundām kopumā, kurās mēs runājām par laimi. Varēsiet arī papildināt vai komentēt rakstiski citu viedokli.</i> Teikumi uz lapām: <ul style="list-style-type: none"> · Uzzināju jaunu... · Bija viegli... · Bija grūti... · Interesantākais darba veids... · Savu darbu novērtēju... · Mans novēlējums (kam?) ... (kāds?)... </p>	<p>Skolēni pa vienam sauc vārdus, kas kopīgs laimes vērtējumā visām tautām.</p> <p>Skolēni lasa fragmentus no latviešu autoru darbiem. Strādājot grupās, izdara secinājumus, kurus viens no grupas nolasa.</p> <p>Skolēni, cits citu papildinot, atklāj, ko latvietim nozīmē laime.</p> <p>Skolēni pieraksta mājas darbu un uzdod jautājumus.</p> <p>Skolēni uz līmlapiņām uzraksta savu viedokli un pielīmē uz attiecīgās loksnes (sarunāties nedrīkst).</p>
---	---

5.12. Izdales materiāls

Aforismi par laimi

Krievu

Cilvēks nevar sev dzīvi iedomāties, nevēloties sev labklājību. Dzīvot katram cilvēkam nozīmē to pašu, ko vēlēties un gūt laimi; vēlēties un gūt laimi – tas nozīmē to pašu, ko dzīvot.

Ļ.Tolstojs

Lai būtu laimīgs, vajag ticēt laimes iespējamībai.

Ļ.Tolstojs

Ar laimi tāpat kā ar veselību: ja to nemana, tas nozīmē, ka tā ir.

I.Turgeņevs

Laime nav viegli atrodama. Tā jāmeklē kā sēne, jāliec mugura pēc tās ne reizi vien. Un, ja esi to atradis, tad paskaties, vai neesi ielicis grozā „suņu sēni”.

M.Gorkijs

Bauda darīt labu ir vienīgā īstā dzīves laime.

Ļ.Tolstojs

Nevis tas ir laimīgs, kam nekas neatgadās, bet gan tas, kam atgadās viss, bet laimīgi beidzas.

V.Ovečkins

Laime dodas rokā tikai gudriem cilvēkiem. Jo vairāk cilvēks zina, jo skaidrāk un asāk viņš saskata pasaules skaistumu tur, kur to nekad nepamana cilvēks ar trūcīgām zināšanām.

K.Paustovskis

Laime ir nevis - vienmēr darīt to, ko gribi, bet gan – vienmēr gribēt to, ko dari.

Ļ.Tolstojs

Laimei nav rītdienas, tai nav arī vakardienas; tā neatceras to, kas pagājis, un nedomā par to, kas nāks; tai ir tikai tagadne – un tā nav diena, bet acumirklis.

I.Turgeņevs

Laime – kad nejautā „kādēļ”?

L.Ginsburga

Pats pareizākais un, iespējams, arī vienīgais veids, kā kļūt laimīgam – sevi tādu jau iztēloties.

V.Ķļučevskis

Franču

Pati lielākā laime dzīvē ir pārlicība, ka tevi mīl.

V.Igo

Laime ir kaut kas tāds, kā nekad nav, bet kā pēkšņi kādu dienu pietrūkst.

A.Barbiss

Laime? – Neuzskatīt parastas nelaimes par katastrofu.

A.Moruā

Nelaime ierodas jāšus, bet aiziet kājām.

Franču sakāmvārds

Ja celtu laimes ēku, vislielāko istabu tajā vajadzētu paredzēt izgaidāmajai telpai.

Ž.Renārs

Tikai tad mēs būsim laimīgi, kad apzināsimies savu lomu, kaut necilāko.

A. de Sent-

Ekziperī

Lai būtu pilnīgi laimīgs, nepietiek laimi iegūt – to vajag nopelnīt.

V.Igo

Laimīgs cilvēks ir mīkla, kuras atminējumu var uzrakstīt tikai uz kapakmens.

P.Buasts

Mēs būtu daudz laimīgāki, ja mazāk par to rūpētos.

P.Buasts

Laime – visīsākais no visiem iespajdiem.

Ž.Renārs

Laimīgs tas, kas prot būt mierā ar visu.

Ž.Sjuards

Vācu

Tik tas ir laimīgs, kas var dot.

J.V.Gēte

Pietiekami laimīgs ir tas, kam nav laika būt nelaimīgam.

Vācu sakāmvārds

Laime nevienam nepalīdz, kas nepalīdz pats sev.

Vācu sakāmvārds

Laime ir visnenoteiktākā lieta pasaulē, ar visaugstāko cenu.

Ē.M.Remarks

Cik laimīgi dzīvotu daži, ja viņi tikpat maz rūpētos par citu cilvēku darīšanām, kā rūpējas par savām.

G.K.Lihtenbergs

Laimīgajam, kam ir omulīga dzīve, labi runāt; bet viņš sakaunētos, ja zinātu, cik viņš ir nepanesams cietējam.

J.V.Gēte

Kur iegriežas laime, tur pieklauvē arī nenovīdība.

Vācu sakāmvārds

Laiques noslēpums rodams spējā iziet ārpus sava „es”.

G.Hēgelis

Lielākā laime ir tā, kas mūs atbrīvo no trūkumiem un labo mūsu kļūdas.

J.V.Gēte

Angļu

Laime arī bez stūrmaņa dažas laivas noved ostā.

V.Šekspīrs

Daudzi laimes meklētāji atgādina izklaidīgu cilvēku, kas meklē savu platmali, kad tā atrodas viņam galvā vai rokā.

V.Šārpss

Laiques jēdziens ir neierobežoti daudzveidīgs. Visos laikos visām tautām un visām šķirām bijusi dažāda laimes izpratne... Ja mēs salīdzinātu zemnieka un filozofa celtās gaisa pilis, tad to arhitektūra izrādītos stipri atšķirīga.

H.Spensers

Laimīgs ir tas, kas dzīvo savam temperamentam atbilstošos apstākļos. Taču pilnvērtīgāks ir tāds cilvēks, kas prot savu temperamentu piemērot jebkādiem apstākļiem.

D.Hjūms

Pasaulē nav un nevar būt nekā šausmīgāka par mūžīgu laimi.

B.Šovs

Ja cilvēks ir vesels un viņam ir mērķis, viņš neaizdomāsies, ir laimīgs vai nav.

B.Sovs

Latviešu

Dzirdēt mīļus vārdus un saņemt labus darbus ir laime. Bet varbūt vēl patīkamāk ir teikt labus vārdus un darīt labus darbus.

Rainis

Ikdienā arī ir zelts, tikai atroc!

Aspazija

Vairāk viņas tie, kuri iet laimi meklēt plašā pasaulē, mazāk – kuri to meklē sevī.

G.Upītis

Esi apdomīgs nelaimē, bet vēl apdomīgāks laimē.

R.Kaudzīte

Laime var vājo samaitāt, nelaime stipro spēcina.

Rainis

Laime nav atrodama bezdarbībā un mierā, bet kustībā un centībā.

Rainis

Ja veselība ir liela laime, tad vēl lielāka ir dvēseles miers.

Z.Mauriņa

Vienkāršā patiesība, ka laime ir darbā un pacietībā, nevienam nav pa prātam.

K.Skalbe

Laime ir darba pilnīgumā.

Rainis

Tā ir mana laime – dzīvot klusu un neievērojamu dzīvi.

K.Skalbe

Laime nav ilgstoša. Katram sapnim seko atmošanās.

J.Jaunsudrabiņš

Vislielākais, nebeidzamais darbs – priekš citiem strādāt – ir reizē arī vislielākais personiskais apmierinājums – laime.

Rainis

Kas var brīvi kā putns izdziedāt savu dziesmu, tam ir viss, lai būtu laimīgs.

Z.Mauriņa

Tu gribi savam draugam laimi nest – tad rādi viņam, kādi spēki viņa dvēselē snauz, viņam pašam nezinot.

K.Ulmanis

Ko cilvēks ne meklēt nemeklē, viņam dažreiz iekrīt klēpī.

A.Brigadere

Fragmenti no latviešu rakstnieku un dzejnieku darbiem par laimi

1) „Ķēniņš bija viens. Tik mazā princese Ilzīte bija pie viņa. Un viņa vienīgā laime bija paskatīties viņas bērna acīs, kuras vēl nezināja sāpju. Kad viņa bija prom, tas palika nemierīgs un sūtīja viņai pakaļ.”

(K.Skalbe „Kaķīša dzirnavas”)

2) „Ilgs bija mūsu skūpst. Mēs nerunājām, mēs jutām.. Es Līviju pavadīju līdz pat muižas vārtiem.. Pārgājis mājā, es, laimes pārņemts, ne sapņot nesapņoju, kas rentes muižā pa tam notika.”

(J.Poruks „Brūklenāju Vaiņags”)

3) „Pie mātes bērns, pie sava bērna māte:

Nav laimes lielākas! Nav citu jūtu,
Kas augstākas kā mātes gādība,
Kas stiprākas par mātes jūtām būtu.”

(J.Poruks „Pie mātes bērns, pie sava bērna māte”)

4) „Bet vajag art un strādāt, es domāju. Man nav nekā vairāk kā manas drēbes un mana dzīvība. Man nav ne ābeļdārzu, ne māju, ne auglīgas zemes; pat šis arklis, kuru es nesu, nav mans, bet man ir tomēr tik labi un saldi sirdī, jo es esmu jauns un gribu dzīvot.. Nogurums man tik liels, kādu sen neesmu piedzīvojis, bet es esmu klusi laimīgs – kaut pats nezinu, par ko. Vai tie ir jaunības neizsmeļamie spēki un dzīvošanas prieks, kas mani?”

(J.Akuratērs „Kalpa zēna vasara”)

5) „Toties jo krietnāks viņš bija strādāšanas ziņā, un, jo lielāks un grūtāks darbs, jo vairāk viņš jutās savā elementā un jo drošāk un laimīgāk viņam tad smaidīja seja.. Bet prieks bija redzēt viņu darbā, un pie tam viņš darbā – arī visgrūtākā – nekad nesvīda, jo katru darbu darīja bez jebkādam pūlēm, viegli un it kā rotādamies.”

(J.Janševskis „Dzimtene”)

6) „Svētdienās, kad arī tēvs pārnāca, viņi ar māti nevarēja beigt vien noskatīties puikās un nopriecāties. Arī es labprāt nolūkojos klusajā, miera un laimes pilnajā būdiņā.”

(E.Birznieks-Upītis „Pelēkā akmens stāsti”)

7) „Jā, kāpēc gan laime – un ne tikai laime, bet viss skaistais, ko mēs sagaidām savā dzīvē, - jāsamaksā ar .. ciešanām? Caur sāpēm gan tās kļūst daudz mīļākas, bet daudz, daudz dzīves spēka sadeg vienīgi par upuri.”

(A.Sakse, fragments no vēstules Olgai Ozoliņai)

8) Ja kādu reiz es laimi sagaidītu... Lai ikdienības putekļi uz dvēseles nesakrājas
Es viņu neiedomājos kā pasakā, Un to pret visu daiļo netrulina,
Kur būda pilī pārvērtusies vienu rītu – Lai neauglīgais nemiers sirdī stājas,
Un viss nu laistās lielā greznumā. Un lai tā priecāties par mazumiņu zina.

Es negribētu būt par karalieni, Un vakaros, kad brīdi var no darba dusēt,
Kas staigā dimantu un zeltu zaigā. Lai tīras drānas būtu man un blakus draugs,
Es tikai vēlētos, lai nerūgtina dienu Ar kuru mīļi runāt var un arī klusēt,
Tās sīkās rūpes, kas it visur līdzī staigā. Un istabā uz galda smaržīgs puķu trauks.

(E.Zālīte „Laime”)

9) „Man bija tikai kāds liels, skaists sapnis, ko neizdevās piepildīt līdz galam. Bet es zinu: reiz pienāks diena, kad varēs piepildīties arī tas... kad mana nelaimīgā dzimtene kļūs brīva un aicinās atpakaļ mājās savu svešās salās izklienēto tautu.”

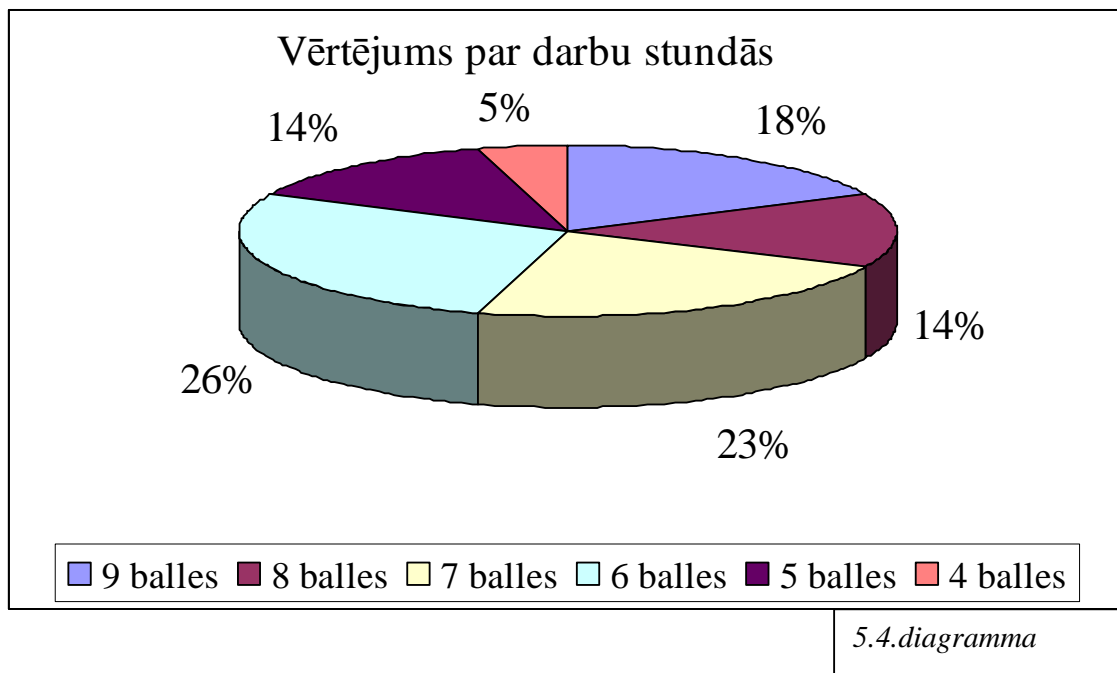
(V.Lācis „Pazudusī dzimtene”)

10) Šī sirds ir vienīgā manta, Man dzīvi paņēma ļaudis,
par savu ko varu es saukt; un slavu es negribu gūt.
ne zelta, ne slavas man nava, Ir sirds – visdārgākā manta,
ne dzīves, kur sapņi var plaukt. ar kuru var laimīgs būt.

(A.Skujiņa „Sirds”)

Šo tematu „Koncepts *laime* latviešu valodā” skolēni apguva ar lielu interesi.

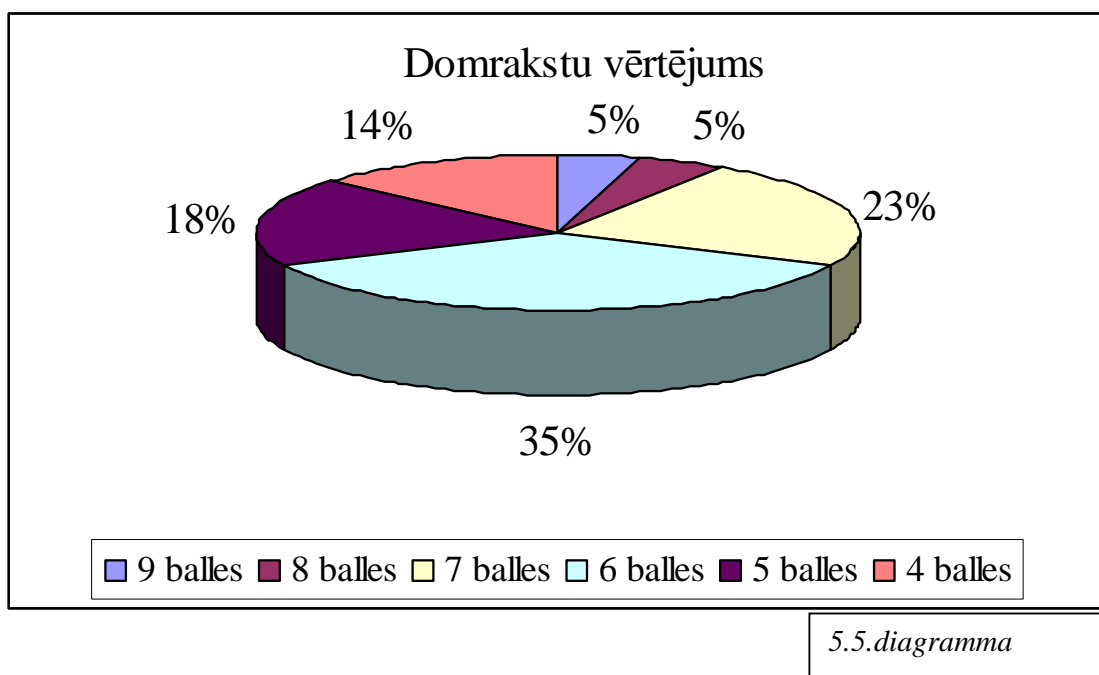
Tajās stundās, kad skolēni strādāja grupās, skolotājs kļuva par skolēnu mācīšanās novērotāju un vērtētāju, par partneri mācību procesā. Arī skolēniem grupu darbs ļoti patīk, jo tad pat paši kautrīgākie skolēni brīvi pauž savas domas, attieksmi, apspriež dažādas idejas. Stundu darbā iesaistījās pat tie divi skolēni, kuriem ir ļoti vājas zināšanas valodā un kuri parasti ne stundās, ne mājās neko nedara. Vēl joprojām liela nozīme ir atzīmei, jo darbam ierosina brīdinājums, ka darbs būs vērtēts. Skolotājs vēroja skolēnu darbu visu sešu stundu garumā, paši skolēni vērtēja savu darbu, kā arī grupas dalībnieki vērtēja viens otru. Vērtējot vienam otru, skolēni negrib apvainot kādu, nevēlas konfliktēt, tāpēc vērtējums bieži nav objektīvs. Jāatzīmē tas, ka tie skolēni, kas ļoti labi un aktīvi strādāja, novērtēja sevi par 1-2 ballēm zemāk nekā skolotājs, bet tie, kas pārāk nepiepūlējās, novērtēja sevi augstāk nekā patiesībā vajadzētu. Grūtības radīja novērtēt to skolēnu darbu, kas piedalījās tikai divās stundās (skat. 6. piel.). Skolēnu darba vērtējums redzams 5.4. diagrammā.

Skolēnu zināšanas varēja konstatēt domrakstos. Ja sākumā skolēni laimi saistīja ar konkrēto, personīgo, tad tagad savos domrakstos viņi atklāja gan savu laimes izpratni, gan noskaidroja, kāda tai nozīme cilvēka dzīvē, gan prata saskatīt latviešu kultūrai raksturīgo pasaulainas skatījumu, salīdzināt ar savai kultūrai raksturīgo, kā arī atklāja laimes jēdzienu vispārcilvēciskā plāksnē (skat. 4. piel.). Nevar sagaidīt, ka skolēni pilnībā spētu uztvert

atšķirīgo, jo netika piedāvāts tik plašs materiāls. 20% skolēnu dažādu iemeslu dēļ neizprata uzdevuma būtību. Savos domrakstos viņi rakstīja tikai par savu laimes izpratni. Iemesli tam varētu būt šādi: 1) nepietiekamas valodas zināšanas traucēja uztvert informāciju, saprast jēdziena *laime* nozīmi; 2) skolēnu nevēlēšanās iedziļināties stundas gaitā un strādāt ar pilnu atdevi; 3) apmēram trešā daļa skolēnu nepiedalījās visās stundās dažādu iemeslu dēļ. Jāņem vērā arī tas, ka skolēni dzīvo diasporā, nedzīvo savas kultūras teritorijā, tāpēc neuztver savai kultūrai raksturīgo, jo apkārtējā pasaule, dzīve nepiedāvā viņu kultūrai tipisko.

Domrakstu rezultāti redzami 5.5.diagrammā un 5. pielikumā.

Uzskatu, kā mērķi ir sasniegti, jo skolēni attīstīja starpkultūru dialoga veidošanas prasmes, iepazīstot koncepta *laime* nozīmi latviešu kultūrā sastatījumā ar tā nozīmi krievu kultūrā, kā arī paplašināja skolēnu zināšanas un padziļināja interesi par latviešu kultūru.

Arī mācību materiāla uzdevumi ir izpildīti, jo stundu materiālu aprobācijas rezultātā gūti šādi secinājumi:

- 1) stundu materiāli sekmēja prasmes risināt starpkultūru dialogu veidošanos;
- 2) skolēni attīstīja prasmi atrast vārdā, tekstā faktus, kuros ietverta informācija par koncepta *laime* nozīmi latviešu un krievu vērtību sistēmā, analizēt un sistematizēt iegūto informāciju;
- 3) tika attīstīta prasme izmantot iegūto informāciju savā pieredzē, veidot tekstu un uzstāties ar to klasesbiedru auditorijā, tomēr daļai skolēnu grūtības sagādāja radīt tekstu, kas satur kulturoloģisku informāciju;

- 4) tika attīstīta prasme salīdzināt informāciju, meklēt kopīgo un atšķirīgo;
- 5) tika attīstīta valodas un komunikēšanās prasme, kas ļauj izteikt savu viedokli, emocijas, uzklaut un izprast citu izteiktās domas, uzskatus, pieredzi;
- 6) ne visi skolēni spēj uztvert valodu, tekstu, vārdu kā tautas kultūras sastāvdaļu;
- 7) nepieciešams uzlabot skolēnu prasmi strādāt ar dažādām vārdnīcām.

Lai pilnīgi īstenotu standartā izvirzītās prasības sociokultūras kompetences jomā, skolotājiem nav pietiekams metodisko līdzekļu nodrošinājums, tāpēc būtu nepieciešams apkopot skolotāju pieredzi, izdodot darba lapas vai vingrinājumu krājumu.

Secinājumi

1. Latviešu valodas kā otrās valodas pamatizglītības standartā, kas apstiprināts 2004. gadā, definētas zināšanas un prasmes, kas skolēnam apgūstamas komunikatīvās, valodas, sociokultūras un mācīšanās kompetences ietvaros, bet latviešu valodas process nav nodrošināts ar atbilstošiem mācību līdzekļiem, kas būtu piemēroti jaunā standarta prasību pilnvērtīgai realizācijai, it īpaši sociokultūras kompetences ietvaros, tāpēc skolotājam pašam jāizstrādā mācību materiāls.
2. Latviešu valodas apguves procesā jānodrošina tāda mācību vide, kas ļautu skolēniem ne tikai apgūt latviešu valodu kā sistēmu, mācīties to izmantot dažādās saziņas situācijās, bet arī radītu motivāciju uztvert to kā vērtību un tautas kultūras mantojuma daļu un izzināt kulturoloģiski marķētās valodas vienībās atspoguļoto latviešu pasaulainu.
3. Viena no iespējām, kā attīstīt skolēnu sociokultūras prasmes, ir lingvokulturoloģiskās pieejas izmantojums, kas nodrošina to, ka valodas apguve vienlaicīgi ir arī kultūras apguve vai iedziļināšanās tajā. Valodas vienību, kurām piemīt nacionālais kultūras komponents, apguve salīdzināmā aspektā ļauj citai lingvokultūras kopībai iekļūt latviešu pasaulainā un apgūt valodas līdzekļu kultūrnacionālo specifiku un cilvēku kultūras vajadzības, kā arī palīdz veidot kognitīvo bāzi – saskarsmei nepieciešamo kultūras zināšanu fondu, kas veicina valodas mācīšanas pilnveidošanu un starpkultūru komunikāciju.
4. Lingvokulturoloģiskās pieejas didaktiskās pamatvienības ir lingvokulturēma, koncepts u.c. Jēdziens 'koncepts' lingvokulturoloģijā tiek skaidrots kā kultūras sablīvējums cilvēka apziņā, tas, kādā veidolā kultūra ienāk cilvēka mentālajā pasaulē, no vienas puses, un tas, ar ko ikviens cilvēks pats ienāk kultūrā un reizēm arī ietekmē to, no otras puses.
5. Lai sekmīgi attīstītu mazākumtautību izglītības programmu 9. klases skolēnu prasmi veidot dialogu ar latviešu valodas un kultūras faktiem, svarīgi izvēlēties mācību mērķim un skolēnu interesēm piemērotu valodas materiālu. Lai skolēni varētu izzināt koncepta *laime* valodisko un kulturoloģisko jēgu, lietderīgi izmantot K.Karuļa „Latviešu etimoloģijas vārdnīcu”, „LLVV”, „Latviešu frazeoloģijas vārdnīcu”, latviešu tautas sakāmvārdu apkopojumu, aforismu izdevumus u.c. informācijas avotus, kuros jēdziens *laime* raksturots gan lingvistiskā, gan kulturoloģiskā aspektā.
6. Sociokultūras kompetences veidošanai sekmīgi izmantojamas šādas metodes un paņēmieni: situācijas izspēle, kas palīdz iegūt kultūrspecifisku pieredzi; valodas un kultūras saiknes izpēte- frazeoloģismi, sakāmvārdi sniedz valodas lietošanas piemērus, kas atspoguļo kultūru un tās ietekmi uz dzīvi; „kultūras ķekars”- vairāki savstarpēji saistīti kultūras kopsavilkumi par vienu tematu, kas attīsta prasmi salīdzināt informāciju, meklēt kopīgo un atšķirīgo.

7. Diplomdarba pētījuma rezultātā var secināt, ka mācību materiāla „Koncepts *laime* latviešu valodā” aprobācija (6 stundas) bija sekmīga, jo 9. klases skolēni, kuri izmēģinājumdarbības sākumā uztvēra laimi tikai saistībā ar sevi, savām izjūtām, mācību procesā ar interesi pētīja, kas ir laime latviešu skatījumā, kā arī noskaidroja kopīgo un atšķirīgo šī koncepta saturā latviešu un krievu kultūrā:

- latviešu un krievu tautas pasaulainā līdzīgais ir tas, ka laime tiek saistīta ar veselību, prasmi darīt labu, palīdzēt otram, būt noderīgam, kā arī atzinums, ka laime nav ilgstoša un tai blakus iet nelaime;

- latviešiem svarīgs laimes pamatnosacījums ir brīvība, kā arī uzskats, ka laime ir kustībā, centībā un darba pilnīgumā;

- krievu tautas priekšstats laime ir jāmeklē, tā dodas rokā tikai gudrajiem un drosmīgajiem.

8. Pētījuma laikā sagatavotais un aprobētais materiāls lieti noderēs topošajiem latviešu valodas skolotājiem studiju procesā, gan citiem kolēģiem ierosmei darbam, kā arī izstrādājot savu mācību materiālu mazākumtautību skolēnu sociokultūras kompetences attīstīšanai.

9. Izmēģinājumdarbībā iesaistītās 9. klases skolēnu latviešu valodas zināšanas un prasmes ir labas (vidējā atzīme latviešu valodā un literatūrā ir 6,1), skolēniem ir priekšstats par latviešu tautas kultūru, tomēr dziļākas izpratnes vēl nav, tāpēc darbs ar konceptu *laime* ne tikai papildināja skolēnu zināšanas par latviešu kultūru, sekmēja prasmes risināt starpkultūru dialogu, bet arī motivēja skolēnus patstāvīgi paplašināt savu kulturoloģisko redzesloku, savukārt latviešu kultūras vērtību apguve, konkrēti, koncepta *laime* izpratnes padziļināšana, sekmēja to, ka skolēni skaidrāk saskatīja arī dzimtās kultūras vērtības.

10. Ar šo materiālu pastarpināti iespējams attīstīt arī valodas kompetenci – ar stilistiku saistīto jautājumu zināšanas un prasmi izvēlēties saziņas situācijai atbilstoša valodas stila tekstu un valodas izteiksmes līdzekļus; komunikatīvo kompetenci – prasmi orientēties saziņas situācijā, plānot sava teksta saturu, atrast atbilstošus valodas līdzekļus, lai atklātu tematu, autora komunikatīvo nolūku, kuru attīstīšanai ieteicams pāru un grupu darbs, kas palīdz skolēniem formulēt un uzdot jautājumus, aizstāvēt savu viedokli, palīdz iemācīties izstrādāt darba plānu; mācīšanās kompetenci – prasmi izmantot savam nolūkam atbilstošus lasīšanas paņēmienus, iegūt informāciju no dažādiem uzziņu avotiem, apkopot to un produktīvi izmantot savā radošajā darbībā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Aforismu enciklopēdija. Domu graudi (sastādītājs A.Būrmanis). – Rīga: Aplis, 2004. – 148.-149. lpp.
2. Aforismu enciklopēdija. Vārda spēks un domu lidojums (sastādītājs V.Kravis). – Rīga: Aplis, 121.-123. lpp.
3. **Bidere M., Grigule L., Ieviņa I. u.c.** Mācību process: latviešu valoda (skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas). Atbalsta materiāli skolotājam. Rīga: IZM Izglītības sistēmas attīstības projekts, 2004. – 24 lpp.
4. **Bušs O.** Tautmīlis, Saulnesis un Žubīte jeb Reti lietotie personvārdi.// No: Vārdadienu kalendārs 2000.-2003. – Rīga: Valsts valodas centrs, 1999. – 464.-475. lpp.
5. Domu zibšņi. Izcili cilvēku izteikumi. Dažādu tautu gudrības (sastādītājs H.Voskis). – Rīga: Madris, 1999. – 77.-91. lpp.
6. Dzimtā valoda. Pamatizglītības standarts. Krievu valoda. Mācību programmas paraugs. – Rīga: Mācību grāmata, 2002. – 6.-14. lpp.
7. **Freidenfelds I.** Dzimtās valodas mācība un audzēkņu integrācija latviešu kultūrā.//No: *Skolu jaunatnes kultūrintegrācija* (rakstu krājums). – Rīga: RaKa, 1999. – 51.-67. lpp.
8. **Gavriļina M., Vulāne A.** Dzimtās valodas standarta koncepcija.// No: *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Zinātnisko rakstu krājums. – Liepāja: LiePa, 2001. – 6.-18. lpp.
9. **Gudjons H.** Pedagoģijas pamatatziņas. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. – 395 lpp.
10. **Ignatjeva L.** Vecāko klašu skolēnu komunikatīvās kompetences veidošanās retorikas apguves procesā: Promocijas darba kopsavilkums. – Rīga, 1999. – 196 lpp.
11. **Karulis K.** Latviešu etimoloģijas vārdnīca. – Rīga: Avots, 1992, 2001. – 490.-491.lpp.
12. **Kubuliņa B., Mežatuča S.** Latviešu literatūra 9. klasei cittaute mācībvalodas skolā. – Rīga: Jumava, 1998. – 160 lpp.
13. **Laiveniece D.** Valodas mācības pusaudzim. – Rīga: RaKa, 2003. – 391 lpp.
14. **Laķis P.** Latviešu kultūras apguves likumsakarības pašreizējā izglītības procesā.//No: *Skolu jaunatnes kultūrintegrācija* (rakstu krājums). – Rīga: RaKa, 1999. – 68.-76.lpp.
15. LAT 2 metodikas rokasgrāmata. – Rīga: LVAVP, 1998. – 115 lpp.
16. Latviešu valoda. Pamatizglītības standarts 1.-9. klasei – [atsauce 5.09.2006.]. Pieejams: <http://isec.gov.lv/saturs/standarti/new/stplv1.htm>
17. *Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās. Pamatizglītības standarts 1.-9. klasei* – [atsauce 5.09.2006.]. Pieejams: <http://isec.gov.lv/saturs/standarti/new/stplv2.htm>

18. *Latviešu valoda un literatūra 1.-9. klasei skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Mācību priekšmeta programmas paraugs* – [atsauce 20.09.2006.].
Pieejams:
http://isec.gov.lv/pedagogiem/program/pamskol/prog.shtml?lv2_1_9
19. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 4.sējums. – Rīga: Zinātne, 1980. - 573.-576.lpp.
20. Latviešu tautas mīklas, sakāmvārdi un parunas. – Rīga: Avots, 456.-461. lpp.
21. **Laua A., Ezeriņa A., Veinberga S.** Latviešu frazeoloģijas vārdnīca. I – Rīga: Avots, 586.- 587. lpp.
22. **Metuzāle-Kangere B.** Latviešu valodas atvasinājumu vārdnīca. – Hamburg: Buske, 1985.– 146. lpp.
23. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. – 83. lpp.
24. Psiholoģija vidusskolai. Eksperimentāla mācību grāmata. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. – 123.-127. lpp.
25. **Siliņš K.** Latviešu personvārdu vārdnīca. – Rīga, 1990
26. Svešvārdu vārdnīca (redaktore D.Guļevska). – Rīga: Norden, 1996. - 385., 389. lpp.
27. Valsts pamatizglītības standarts. – IZM ISEC – Lielvārde: Lielvārds, 1999
28. **Vulāne A., Gavriļina M.** Starpkultūru kompetences veidošana // No: Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. II – Liepāja: LiePa, 2001. – 97.- 112.lpp.
29. **Tiļļa I.** Sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēma. – Rīga: RaKa, 2005. – 295 lpp.
30. **Zaiceva Ā., Ondzule L., Vītola A.** Latviešu valoda 5. klasei. Skolotāja grāmata. – Rīga: Pētergailis, 2005
31. **Zaiceva Ā.** Situācijuzdevumi latviešu valodas mācību saturā pamatskolas 8.-9. klasē kā skolēnu komunikatīvās kompetences veidotāji // Valoda un literatūra kultūras apritē. Zinātniskie raksti. 624. sēj., Rīga, 2000. - 262.- 271. lpp.
32. **Вежбицкая А.** Понимание культур через посредство ключевых слов. – Москва:
Языки славянской культуры, 2001 - 287 с.
33. **Гаврилина М.** Методическое приложение – Projekts. Dzimtā valoda. Pamatizglītības standarts. Krievu valoda. Mācību programmu paraugs. – Rīga: LR IZM, ISAP, ISEC, 2002. - 99.-152. lpp.
34. **Гаврилина М.** Русский язык (5-9 кл.). – Rīga: Mācību grāmata, 1997-2001
35. Лекция. Тема: «Лингвокультурологический метод на уроках русского языка в начальных классах 12-летней школы» - [atsauce 28.10.2006.]. Pieejams:
http://www.petropavl.kz/skoipkppk/page5/10_1.shtml

36. *Лингвокультурология. Теоретические основы лингвокультурологии* – [atsauce 12.10.2002.]. Pieejams: <http://www.lib.csu.ru/texts/000019/Part4/lingvo/cadr23.html>
37. **Лучинина Е.** *Лингвокультурология в системе гуманитарного знания* – [atsauce 15.10.2002.]. Pieejams: <http://www.nsu.ru/education/virtual/cs7luchinina.htm>
38. Русские народные загадки, пословицы, поговорки (составитель Ю.Г.Круглов). - Москва: Просвещение, 1990 – с. 293-295.
39. **Саяхова Л.Г.** *Спецкурс «Русский язык в диалоге культур» в профессиональной подготовке студентов-филологов* – [atsauce 13.11.2006.]. Pieejams: <http://www.ksu.ru/fil/kn1/index.php?sod=20>
40. **Степанов Ю.** Константы: словарь русской культуры. – Москва: Академический проект, 2001 – с. 43.
41. **Шмелев А.** Могут ли слова языка быть ключом к пониманию культуры // Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – Москва: Языки славянской культуры, 2001 – с. 7-11.

Laimīgu cilvēku portreti

1.1.Ģimene

1.2.Jaunais pāris

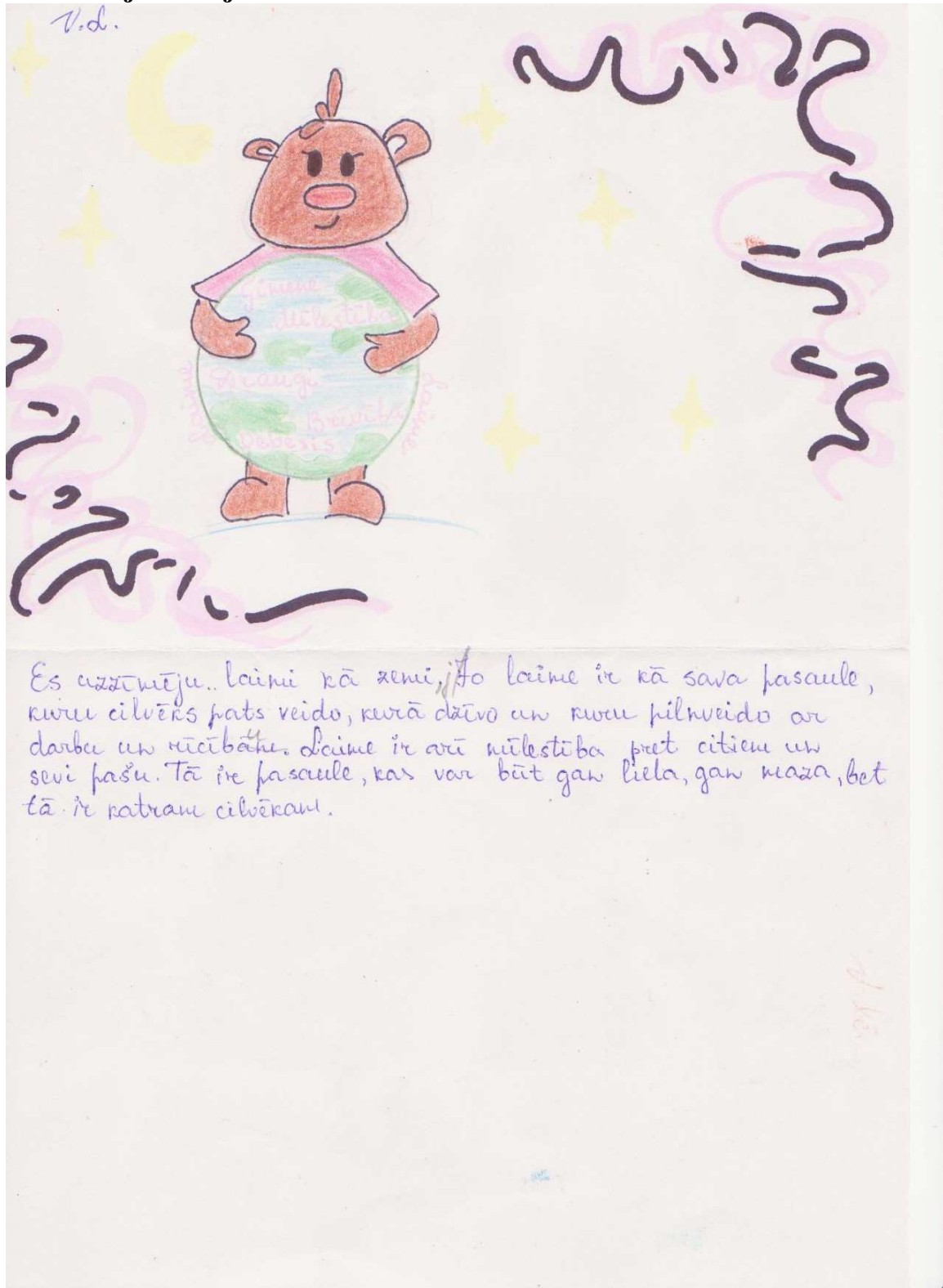

1.3.Bērni

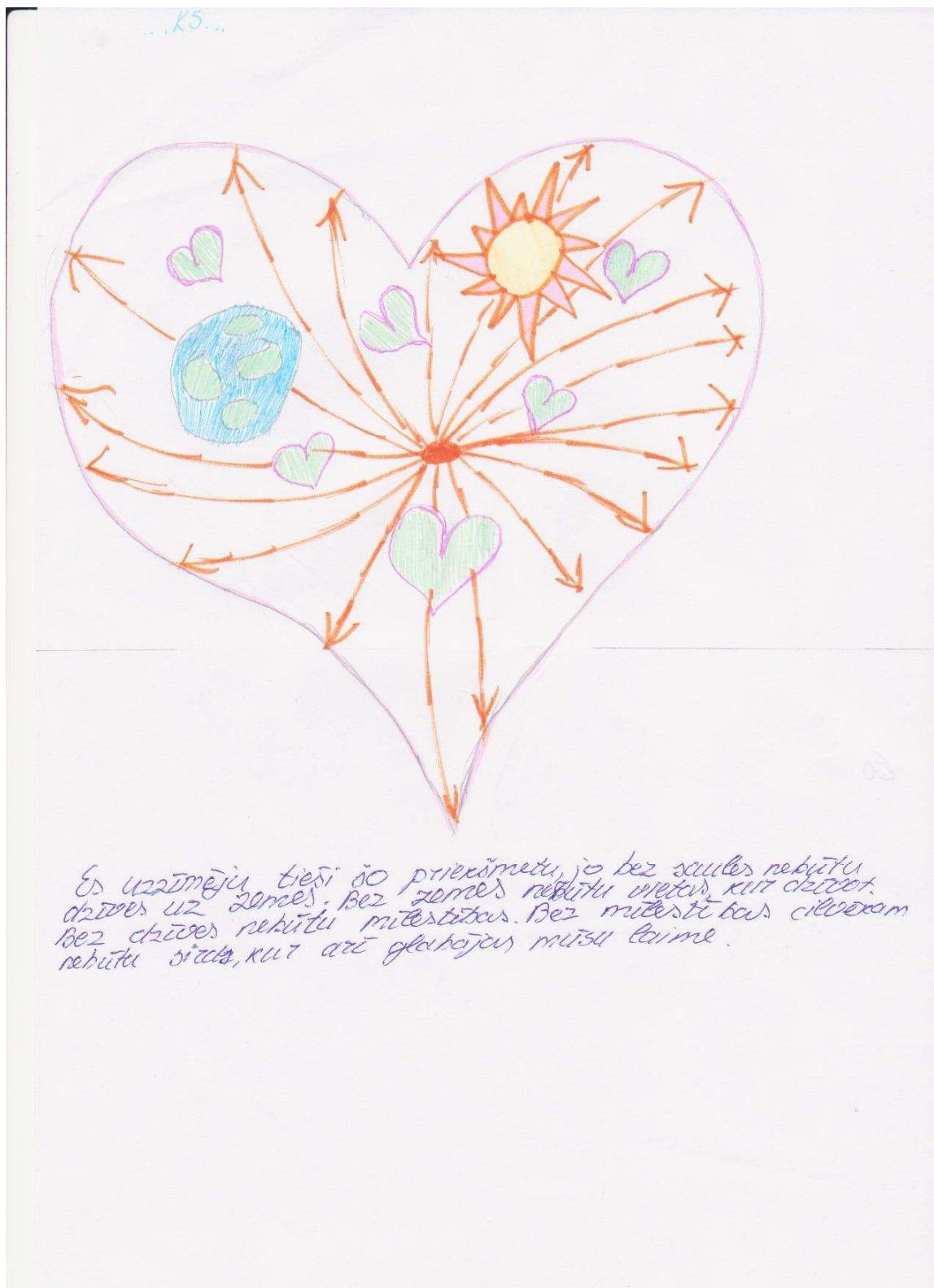

Skolēnu asociatīvie zīmējumi par konceptu *laime*

2.1.Valērijas zīmējums

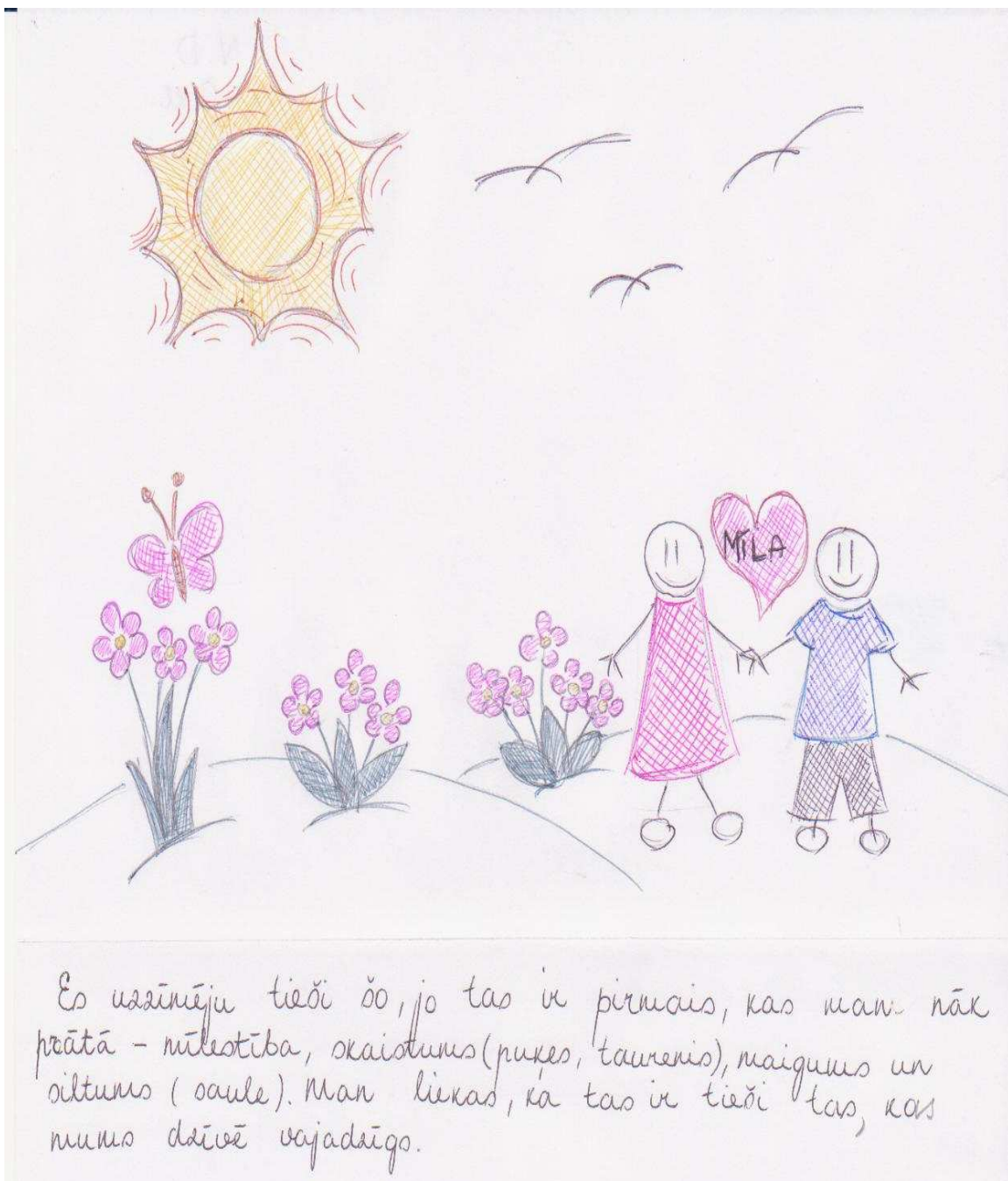
2.2. Karinas zīmējums

2.3.Sergeja zīmējums

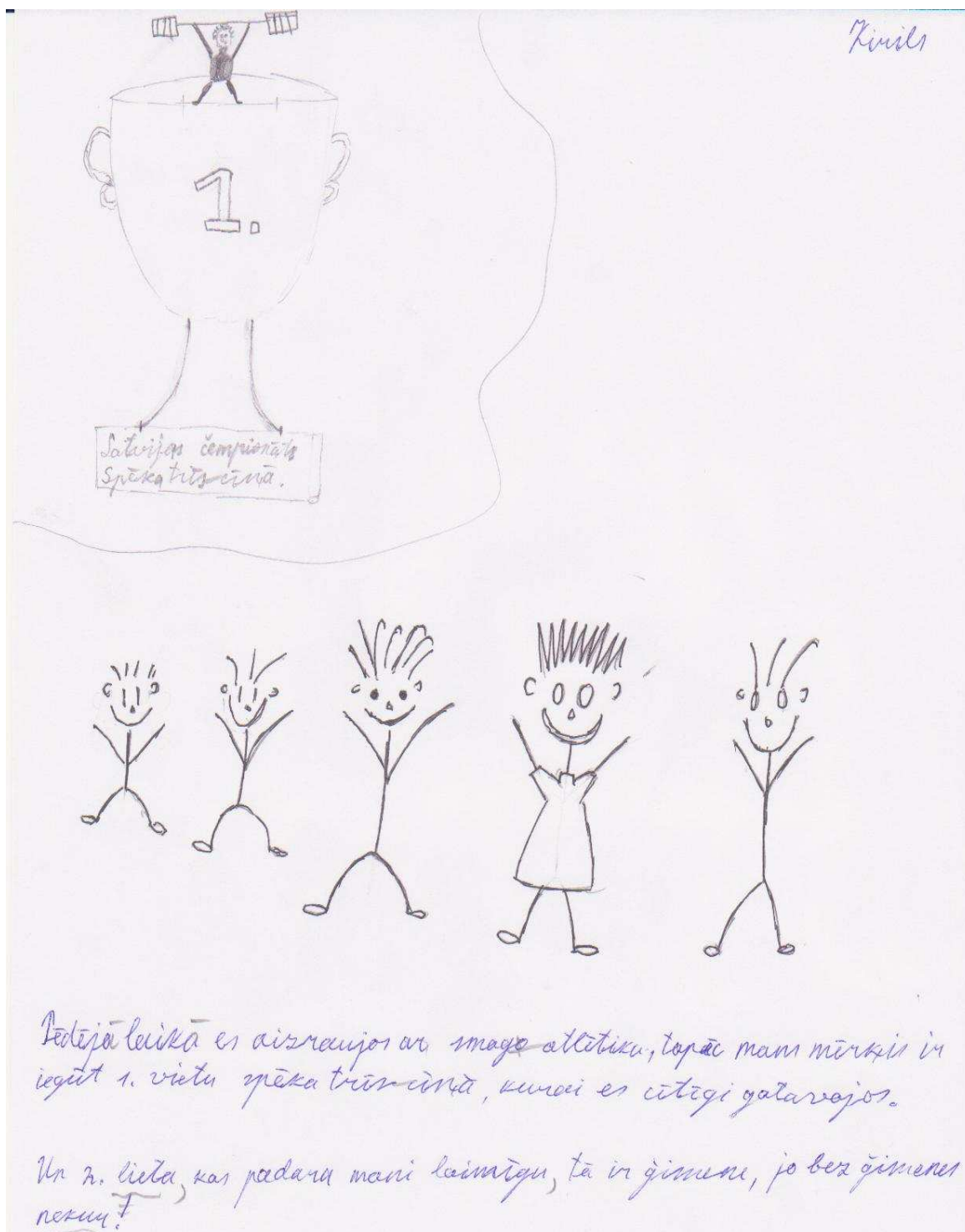
2.4. Natālijas zīmējums

2.5. Alīnas zīmējums

2.6. Kirila zīmējums

Skolēnu radošie darbi – pasakas par laimi

3.1. Valerijas pasaka

Kā radās Laime....

Reiz dzīvoja Princis ar principiēm cēliem. Tam bija viss, ko sirds var vēlēties. Tam bija viss. Bet ko lai iesāk ar to, ja nav laimes?

Tā dzīvoja Princis bez laimes... "Kādēļ to nemanto līdz ar troni?" viņš prātoja. Un grasījās Princis jau nonīkt.

Tad karalis sasauca sēdi...

"Es padzīšu visus no pils, ja nevarēsiet pateikt manam dēlam, kur laimi atrast!!!"

Un tad teica gudrais:

"Laime tikmēr ies blakus, līdz uzvilksi mugurā kreklu, ko valkā visi laimīgie cilvēki! Ir tikai jāatrod tas laimīgais cilvēks..."

Pie bagāta vīra viņš vērsās, bet bagātais vīrs bija par daudz laimīgs priekš Prinča un, uzvelkot bagātnieka kreklu, viņš juta, ka laimes nav... Cerības zuda. Tad devās Princis pie gudrākā vīra, domājot, ka tas viņam palīdzēs. Taču gudrais vīrs teica, ka nav laimīgs it nemaz. Jā, zina viņš visu, bet nespēj just, un ir laimīgs vismazāk... Bet Princis nepadevās, jo pasakām ticēja. Un devās tālāk.

Apbrauca visus- visskaistākos, vismīlētākos... bet nekā. Zaudējis cerību, viņš devās mājās caur ciemu, kur satika nabadzīgu zemnieku. Zemnieks tam vaicāja: "Kāpēc tu tik bēdīgs?"

Princis pastāstīja tam savu dzīves stāstu, un zemnieks piedāvāja savu kreklu.

Smiedamies princis to uzvilka bez jebkādas cerības. Tad pēkšņi... viņš jutās laimīgs!!!

Viņš nesaprata: kā tā var būt?? Īstenībā zemniekam bija viss, ko vien laimīgs cilvēks var vēlēties: mājas, draugi, mīlestība, darbs.

Zemnieks tika atalgots, dzīvoja pilī kopā ar Princi. Un viņi bija laimīgi!!!

3.2. Tatjanas pasaka

Kā rodas laime.

Sensenos laikos, kad vēl nebija cilvēku, parādījās Laime. Laime bija maziņa radībiņa, kuru nevarēja redzēt. Viņa bija gars. Jau senos laikos, kad vēl nebija cilvēku, Laime darīja savu darbu un pienākumu. Un pienākums viņai bija tāds- jāvēro, lai viss dzīvais un nedzīvais, kas viņai ir apkārt, būtu laimīgs un priecīgs. To viņa arī darīja.

Kādu dienu skrēja Laime pa pasauli un ieraudzīja savādu un līdz šim neredzētu radījumu. Tas bija cilvēks. Lai aplaimotu arī viņu, viņa uzcēla viņam māju, lai viņš tur dzīvotu. Lūdza Dieviņam, lai viņš atrod viņam dzīvesbiedreni, kura mīlētu viņu, rūpētos par viņu un dzemdētu viņam bērnus. Cilvēks bija ļoti laimīgs un priecīgs. Viņš pastāstīja to arī saviem bērniem, un tie savējiem, savukārt, tie pateica savējiem.

Reiz pasauca Dievs pie sevis Laimi, lai viņa pastāstītu par savu darbu. Un prasīja Dieviņš: "Laimīt, kā tu domā, vai visi cilvēki novērtēs savu laimi un sargās to?" Un Laime atbildēja: "Domāju, ka nē, ne visi, bet tomēr ceu, ka tā tas būs. Bet ne jau visiem es varēšu palīdzēt, jo pasaulē ir tā, ka vajaga redzēt citu cilvēku laimi, lai ieraudzītu savu nelaimi." Dievs atbildēja: "Bet ko lai darām, lai cilvēki būtu laimīgi. Kas jādara?" Laime pibilda: "Patiesībā mēs neko nevaram darīt, jo katrs cilvēks ir savas laimes kalējs." Un tā viņi ilgi domāja, bet tā arī neko neizdomāja. Un arī šodien katrs pats dara sevi laimīgu, tikai labiem cilvēkiem Dievs un mazais gariņš vārdā Laime palīdz mums.

3.3. Alīnas pasaka

Kā radās laime.

Reiz Dievs sasauca visus savas pils iemītniekus un jautāja, no kādas blodas viņi gribētu padzerties. Vienā traukā bija bagātība un veiksmē, bet otrā - labklājība un veselība. Jaunieši gribēja padzerties no pirmās blodas, bet vecāki cilvēki - no otras. Bet, kad pirmais gribēja jau dzert, galds, kur buroju dāriens stāvēja, apgāsās, blodas sasitās un izlija uz Zemes iedzīvotājiem. Vienus buroju dāriens neskāra, bet citus aptēja līdz ausīm. Dievs padomāja, padomāja un izlēma, ka šis neparastais dāriens sauksies par laimi un cilvēki, kurus tas skars, būs smaidīgi, jautri un vienmēr priecīgi. Tā arī radās cilvēku laime.

3.4. Džūlijas pasaka

KĀ RADĀS LAIME

Senos laikos, kad Dievs radīja pasauli, tajā valdīja tikai laime un sapratne. Cilvēki nezināja, kas ir nelaiمة. Viņu dzīve bija laimīga.

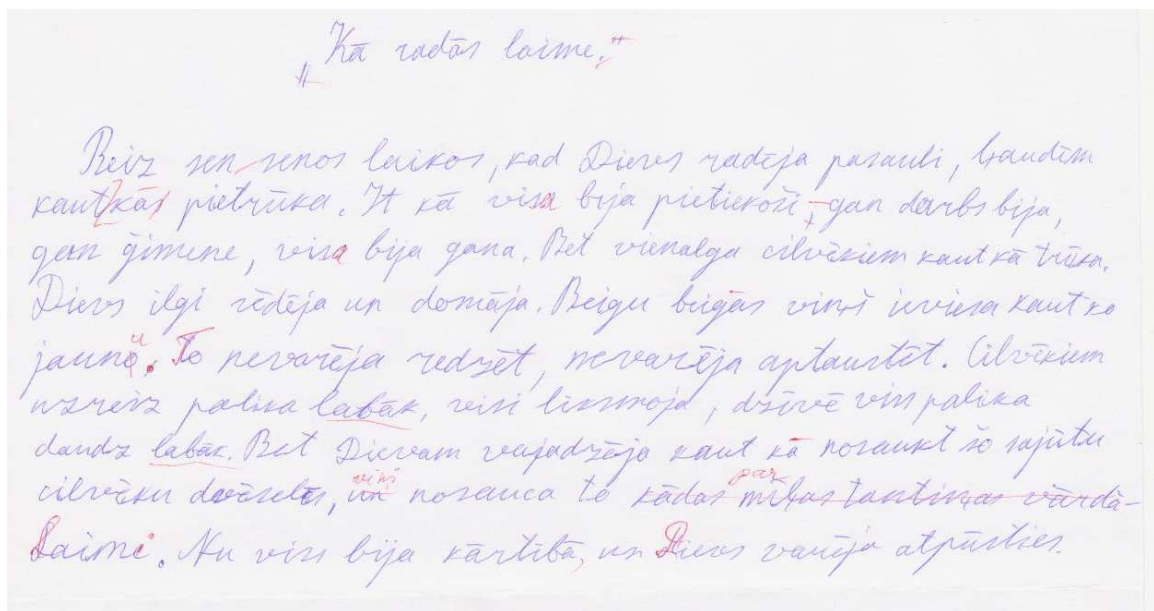
Vēlāk Dievs nodomāja, ka dzīve ir pārāk vienmērīga un gaucīcīga. Tad viņš nolēma, ka vajadzīgs pretstats, lai cilvēki mācītos tikt galā ar problēmām, mācītos izdzīvot. Tā pasaulē nāca nelaiمة.

Sākumā cilvēki nemācēja ar to cīnīties, taču gāja laiks, un ar laiku viņi to iemācījās.

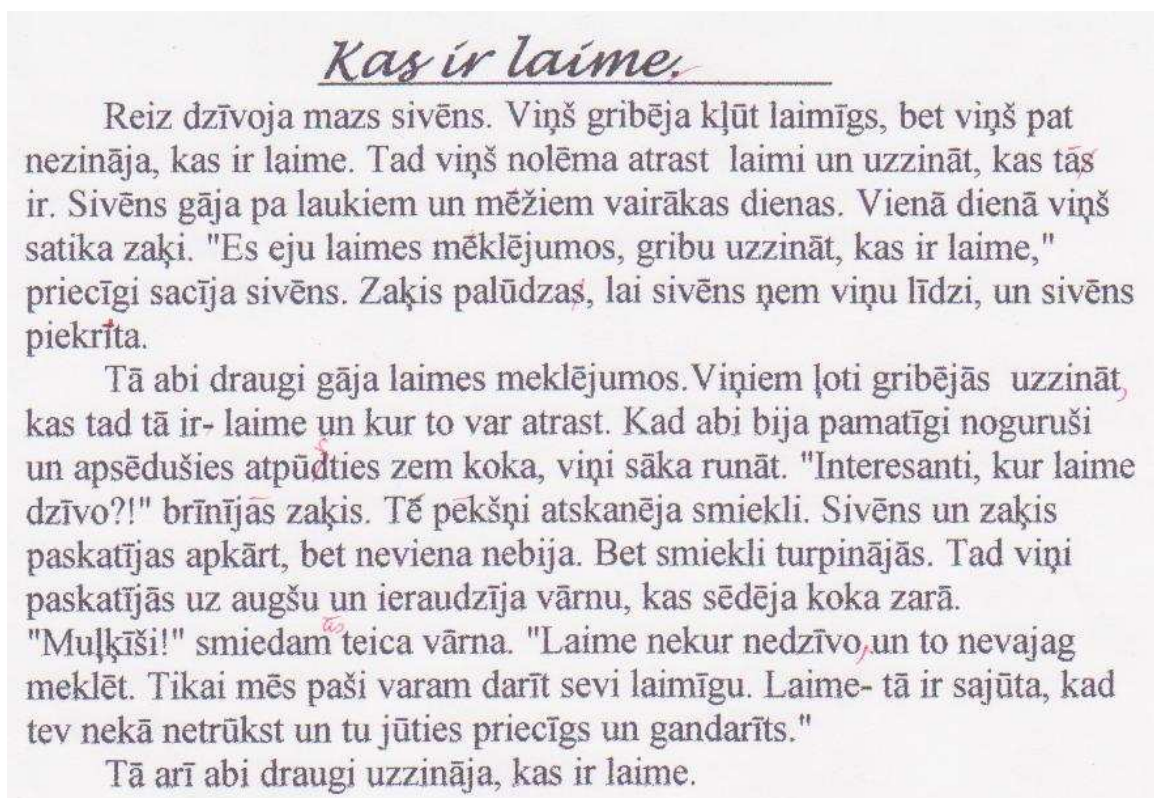
Tagad, kad cilvēki bija sadūcās ar nelaimi, viņi saprata, kas ir laime. Laime ir cilvēka izjūtas, patīkamas izjūtas. Viņi saprata, cik daudz viņiem bija - ģimene, draugi, mīlie cilvēki, mājas, nauda, veselība...

Dzīvē vispār kaut ko izprast ir grūti, ja nesi to izjūti, un ja nav ar ko salīdzināt.

3.5. Kirila pasaka

3.6. Natālijas pasaka

3.7. Maksima pasaka

NECERĒTA LAIME.

Reiz dzīvoja māte kopā ar dēlu Anci. Viņi dzīvojuši ļoti nabadzīgi. Reiz māte Anci bija aizsūtījusi uz mežu pēc malkas. Ancis aizgājis mežā, pielasījis žagarus, bet nākdams uz māju, apmaldījies, jo bijis jau tumšs. Viņš nezinādam, ko darīt, skatījies uz visām pusēm, un ieraudzījis tālumā uguntiņu spīdam. Viņš ļoti priecīgs devās uz to pusi un ieraudzīja savā priekšā mazu mājiņu. Pienācis pie loga, viņš redzēja, ka logi ir vaļā un pie loga ir galds. Pie galda stāvēja pavecs vīrs, otrā pusē sieviete un galda galā mazs puisēns. Tēvs skaitījis naudu, ko saņēma pārdodot labību. Mazais puisēns lūdzis, lai tēvs viņam arī dodot naudu, bet tēvs, ieraugot Anci, sacīja: "Ka nauda vairāk ir vajadzīga Ancim, un pa to laiku izstiepis roku pa logu ārā un sacījis: "Še, puisi, paņem naudu tā tev vajadzīga vairāk nekā mums!" Ancis tūlī paņēmis naudu, pateicās un devies ātri mājās. Un no šās dienas Ancim ar māti klājās labāk, jo bija arī nauda, ko maizi nopirkt. Tēvs nenozēloja ka bija atdevis naudu puisim, jo pašiem tāpat naudas bija pietiekami. Laima bija redzējusi vīra labo rīcību un nolēma pateikties par to vīram, un nākamgad viņam izauga vēl lielāka labība un viņš nopelnīja daudz vairāk naudas.

Skolēnu domraksti – pārspriedumi par konceptu laime

4.1.Valērijas pārspriedums

Laime dažādās kultūrās.

Laime... ko cilvēki saprot ar šo vārdu, ko jūt? Kaut ko labu, gaišu, mīlu un draudzīgu es iedomājos, skaidrot šo vārdu.

Uzskata, ka laime visiem cilvēkiem, visām tautām nozīmē vienu un to pašu. Taču tai pašā laikā tas ir kaut kas cits.

Datviešiem laime ir miers, klusums, darbs, ģimene un brīvība. Datvieši par laimi uzskata dāvi ar tuviem cilvēkiem, būvā valoti, mīvē. Turpretī frančiem laime ir mīlestība, kaistle, kaut kas aktīvs, nemierīgs. Tā arī katrai tautai, bet visi to sauc vienā vārdā, apņēmo vienā jēdzienā. Bet es domāju, ka nav pareizi vispārināt laimes jēdzienus, jo ikvienam cilvēkam tas ir kaut kas savs. Piemēram, man laime ir draugi, ģimene, mīlestība, brīvība; laime ir tad, kad tev saprot, kad vari dāvēt aktīvu, pilnvērtīgu dāvi. Mana laimes izpratne tieši nesakrīt ne ar krievu, ne ar latviešu laimes izpratni, kaut arī es esmu dzimusi datvijā, pēc tautības esmu krieviete. Mana laime ir apņēmojums no visām tautām, man laime ir sava masa pasūtīte, kurā es varu justies labi, brīvi. Litani laime ir kaut kas saistīts ar naudu, mantu, citā laimi uztver kā vienkāršu dāves parādību. Un ir nepareizi teikt, ka tā nav laime.

Es domāju, ka ne vārdu "laime" nevar izskaidrot tā, lai visi to lietos pareizi. Tas ir jēdziens, ko, manuprāt, nevar tieši izskaidrot.

4.2. Jūlijas pārspriedums

Kas ir laime

Kas ir laime? Kwieens cilvēks uz zemes nerina, kas tieši ir laime... Katrai tautai tā nozīmē kaut ko savu, tajā pašā laikā nozīmē vienu un to pašu. Visi mūsu zemes iedzīvotāji ir laimīgi (savā veidā) varbūt to nevisi saprot - to labo dzīves pusi. Tācu mums visiem ir prieks, kā mēs esam dzīvi, ar mums tuvām cilvēkiem viss ir kārtībā.

Kas ir laime? Saules stariņš tavā sirdī, dzīves melodija, visu saprast vai tikai darīt. Laime ir prieks par kaut ko... Dāves jēga - būt laimīgām. Priecāties, dzīvot, censties kaut ko sasniegt - tā ir laime.

Dziādas tautas iedomāja sev dievus, lai tie atnestu laimi, bet mēs nevaram saprast, kā mūsu dzīvē, kuteis ir mūsu rokās. Tu vari lūgt dievus diennaktīm, bet tikai pats cilvēks varēs mainīt sevi vai visu sev apkārt. Mēlaime ir ļoti tuvu laimei. Katrai tautai sava laimes izpratne: krieviem - daudr labu, franciēm - miers, bet latviešiem - miers, darbs, būvība, ģimene.

Zatviešu tautai būvība ir ļoti svāīgā pēc 700 gadiem bez tās. Beidzot irauties no vāriem, tas ir kā jaunā elpa, kā svāigs gaisss.

Miers ir ļoti svāigs visām tautām: nekādu karu, slepkavību vai dabas katastrofu.

Darbs atnes kā uz spāriem laimes sajūtu, ka tu esi kaut ko izdarījis sevi vai citu labā. Katram vajadzīgs darbs. Strādāt - nozīmē būt, pelnīt sev iekšu.

Man lēkas, kāv tautām ir ledūga laimes izpratne. mums visiem vajag vienu un to pašu. varbūt daļiem tas nav spilgti izteikts, bet patiesība ir tāda: mīlestība, darbs, miers, būvība un ģimene. Dvēselē aizmē tas vietas. no } gadstākiem nāk tā patiesība: viss ir svāids, mums ir tikai jācenšes to saglabāt.

.kas ir laime? Tās ir prieks, tās nekād nav par daudz, dievi nelichēs, mums pašiem jāpāņem un jāatrod sava laime, jāpaglabā tas, kas mums ir svāigs. Lūk, kāp ir laime.

4.3. Sergeja pārspriedums

Katram cilvēkam laime nozīmē kaut ko citu. Vairākiem tā nozīmē būt kopā ar ģimeni, mīlēt savus radniekus un būt mīlētam, dažiem laime asociējās tikai ar naudu, bet cilvēki nesaprot, ka par naudu laime nevar nopirkt. Pārējiem laime saistīta ar saviem pienākumiem: izglītību, darbu, sportu...

Man personīgi tagadējā dzīves posmā laime nozīmē būt kopā ar ģimeni, draugiem, jo, pēc manām domām, katram cilvēkam manā vecumā ir jābūt ģimenei, kas padarītu viņu laimīgu. Ar izglītību man nozīmē lielu laimi. Ja man tūs zināšanas, tad tūs labs darbs, kas man patīms. Savā ziņā arī nauda ir sava veida manā laimē, jo ja materiālais stāvoklis tūs nestabils, tad radīsies nesapūpes un laime ātri izzudīs.

Man liekas, ka liela loma ģimenes laimē pieder veselībai, ja vienam ģimenes loceklim saslimstot, visi pārējie jūts viņam lēdzi un tūs nelaimīgi. Lai ģimene tūtu laimīga, vajag, lai tur valdītu rātīcība, mīers, unheība.

Katrai tautai laime nozīmē kaut ko atšīsīrīgu. Tas ir atuerīgs no tradīcijām, dzīves apstāvēlēm. Latvēsīem laime nozīmē mīeru, ulasumu. Latvēsī ir strādnieku tauta, viņiem jāstrādā lai tūtu reāa, un tad viņi tūs laimīgi par paveīuto. Loti daudz latvēsīem nozīmē būvība, jo latvēšu tauta par to cīnījās gadsimtēm pret vairēkiem ienaidniekiem, un tagad kad būvība ir atgūta, latvēšu tauta ir patēsām laimīga.

Laime ... tā patēsām ir vīna no vīs latēvajām jūtām pasaulē jo, kad tu esi laimīgs, tad arī vīs apūent ir laimīgi, un tos liek padomāt cik, dzīve ir sūcīsta.

4.4. Alīnas pārspriedums

Kas ir laime

Laime katram cilvēkam nozīmē kaut ko savu, bet kopumā tas ir kaut kas labs, kas cilvēkam izraisa patīkamas jūtas un emocijas. Mana laime ir tas, ka es draicoju, elpoju un varu skatīties uz šo apbrīnojamo pasauli. Man liekas, kad cilvēks slimo, viņš grib ātrāk izvesēties. Kad viņam ir skumji, cilvēks grib, lai viņš būtu šajā brīdī kopā ar draugiem un laimīgs runātos ar viņiem. Katrā citā brīdī cilvēka laime būs kaut kas cits.

Latviešu tautai liela laime bija, ir un varbūt būs darbs, ģimene un veselība. Latvieši ir ļoti centīgi, mīl strādāt un grib dzīvot mierā un klusumā. Viņiem arī bija liela nozīme būvībai, tāpēc ka latvieši no ļoti seniem laikiem piederēja te vienai, te otrai valstij, un latvieši beidzot gribēja kaut par brīvu valsti, un ar laiku viņiem tās iadevās.

Laimei ir liela nozīme cilvēka dzīvē, tāpēc ka bez tās viņam nebūtu gribas dzīvē kaut ko sasniegt un kaut vienreiz laimīgam. Cilvēki kļūtu draimi un nedraivi, taču pašā slīstākajā dzīves brīdī cilvēkam atnāk negaidīta laime, un viņš uzsmaidīs un nostāsies uz kājām, tāpēc ka laime ir dzīvot šajā pasaulē.

4.5. Džulijas pārspriedums

Kas ir laime

Laime ir ļoti plašs jēdziens. Ko īsti nozīmē vārds laime? Laime ir kaut kas labs. Tas ir tas, kas tev sagādā prieku. Kad cilvēks jūtas laimīgs, viņš staro, viņa acis spīd, lūpas smaida un sirds sitas kā neprātīga.

Katrs cilvēks laimi saprot citādi, tomēr visiem cilvēkiem laime ir viens un tas pats – tās ir jūtas, kas iepriecina. Vienam tā ir ģimene, citam – veselība, vēl kādam – darbs, kurā viņš atrod savu piepildījumu. Mūsdienās ļoti liela loma cilvēka dzīvē ir naudai, arī tā spēj padarīt laimīgu. Daudzi saka, ka naudai dzīvē nav tā lielākā nozīme, bet patiesībā ir, jo bez naudas nevar saņemt kvalitatīvus medicīnas pakalpojumus, nevar atļauties nopirkt visas lietas un sadzīves priekšmetus, kas ir nepieciešami.

Es jūtos laimīga, kad man apkārt ir cilvēki, kas mani mīl un kurus es varu mīlēt. Tāpēc uzskatu, ka cilvēkam vissvarīgākais dzīvē ir ģimene. Žēl, taču ne visi cilvēki ir apmierināti ar savu ģimeni un jūtas tajā laimīgi. Iemesli tam var būt visdažādākie: vardarbība, alkohols, bieži strīdi, nesaprašanās un neuzticēšanās utt. Arī draugiem nav mazsvarīga loma manā dzīvē, jo viņiem es varu uzticēties, jautri pavadīt laiku kopā. Vēl mani, kā jau visus skolēnus, iepriecina labas atzīmes.

Tāpat kā katram cilvēkam, tā arī katrai tautai ir dažāda laimes izpratne. Ko latviešu tauta saprot ar vārdu laime? Latviešiem laime ir ģimene, mierīga un klusa dzīve, darbs un brīvība.

Ģimene... Katram cilvēkam ir nepieciešami draugi un ģimene. Cilvēki, kas tevi atbalstītu, dotu padomu vai palīdzētu grūtā brīdī. Agrāk ģimenei bija daudz lielāka vērtība dzīvē nekā mūsdienās. Tās bija lielas, draudzīgas, cilvēki dzīvoja saticīgi līdz mūža beigām un nešķīrās. Latviešiem kā viens no laimes nosacījumiem ir arī mierīga un klusa dzīve, kurā nav konfliktu, strīdu, krasu pārmaiņu.

Latvieši jau izsenis bijuši strādīga tauta, kāda ir arī tagad. Viņi nespēj sēdēt mierīgi, zinot, ka kaut kas ir jādara, ka ir nepadarīti darbi. Par latviešu lielo mīlestību pret darbu arī liecina folklorā, it īpaši tautasdziesmas, kurās atspoguļota darba dzīve.

Ko latviešiem nozīmē brīvība? Latvija ilgu gadu bija pakļauta kādam, un tauta nevarēja dzīvot brīvi un justies laimīga. Tagad, kad esam neatkarīga valsts un zinām, ko nozīmē brīvība, vairs nevēlamies to zaudēt. Tāpēc miers un brīvība daudziem latviešiem, it īpaši vecākiem cilvēkiem, asociējas ar laimi.

Visi cilvēki vēlas būt laimīgi. Bet kas būtu, ja pasaulē valdītu tikai laime? Es domāju, ka dzīve būtu pārāk mierīga un garlaicīga. Manuprāt, cilvēkam vispār ir grūti novērtēt to, kas viņam ir, jo viņš nezina, kā ir bez tā. Piemēram, ja cilvēkam ir mīloša ģimene un atsaucīgi draugi, viņš tam nepievērš tik lielu uzmanību un nespēj pienācīgi novērtēt, cik viņam daudz dots. Cilvēks, kurš neslimo, nekad pilnībā nesapratīs tos, kuriem ir veselības problēmas un nenovērtēs veselības nozīmi dzīvē. Tāpēc arī ir tik ļoti grūti noformulēt, kas ir laime.

5.pielikums

Domraksta rezultātu analīze

	Vārds, uzvārds	Saturs	Teksta uzb./org.	Valodas plūdums	Vārdu krājums	Pareizr.	Kopā	Balles	
								Darbā	Semestrī
		6	6	6	6	6	30		
1.	K.Dobrovoļskis	3	3	4	4	4	18	5	7
2.	N.Dubjuka	4	4	5	5	5	23	7	8
3.	A.Gordimovs	2	2	3	4	3	14	4	5
4.	A.Grīnberga	5	4	5	4	4	22	7	7
5.	R.Jakovļevs	3	3	4	4	4	18	5	6
6.	V.Ļeontjeva	5	4	4	4	5	22	7	8
7.	A.Ļuta	4	4	4	4	3	19	6	6
8.	N.Makejeva	4	4	4	4	4	20	6	6
9.	T.Makejeva	5	5	4	4	3	21	6	7
10.	S.Mihailovs	6	5	6	5	5	27	8	8
11.	E.Ņikiforovs	3	2	3	3	2	13	4	4
12.	M.Ņikitins	3	3	5	5	5	21	6	7
13.	J.Ozarčuka	5	5	4	5	3	22	7	6
14.	K.Pelūde	3	3	3	4	3	16	5	4
15.	A.Piekalns	3	3	4	4	3	17	5	5
16.	A.Poņedeļņikovs	5	4	5	4	3	21	6	5
17.	I.Seļavina	5	5	5	4	3	22	7	7
18.	A.Sičika	4	4	4	4	3	19	6	5
19.	K.Smirmova	3	4	5	5	4	21	6	7
20.	I.Tkačuks	2	3	3	4	3	15	4	4
21.	V.Vačiļa	3	3	4	5	4	19	6	6
22.	D.Vozņesenska	6	6	6	6	5	29	9	8

6.pielikums

Stundu apmeklējums un vērtējums par darbu stundās

N.p. k.	Vārds, uzvārds	9.10.	10.10.	11.10.	12.10.	16.10.	17.10.	Vērtējums	
								Darbs stundās	Domraksts
1.	K.Dobrovoļskis							7	5
2.	N.Dubjuka							9	7
3.	A.Gordimovs							6	4
4.	A.Grīnberga							8	7
5.	R.Jakovļevs							7	5
6.	V.Ļeontjeva							8	7
7.	A.Ļuta				n	n		6	6
8.	N.Makejeva							7	6
9.	T.Makejeva							9	6
10.	S.Mihailovs							9	8
11.	E.Ņikiforovs							5	4
12.	M.Ņikitins							6	6
13.	J.Ozarčuka							7	7
14.	K.Pelūde		n	n	n	n		4	5
15.	A.Piekalns			n	n	n	n	5	5
16.	A.Poņedelņikovs		n	n				5	6
17.	I.Seļivanova							8	7
18.	A.Sičika				n			6	6
19.	K.Smironova			n	n			6	6
20.	I.Tkačuks					n		6	4
21.	V.Vačiļa							7	6
22.	D.Vozņesenska							9	9

7.pielikums

Domraksta vērtēšanas kritēriju tabula

<i>Punkti</i>	<i>Saturs</i>	<i>Teksta uzbūve/organizācija</i>	<i>Valodas plūdums</i>	<i>Vārdu krājums</i>	<i>Pareizrakstība</i>					
6	Temats atklāts pilnībā. Visi uzdevuma nosacījumi izpildīti, viedoklis argumentēts.	Teksts strukturēts. Domas izklāsts mērķtiecīgs. Stils atbilst uzdevuma nosacījumiem.	Dažādas uzbūves teikumi un gramatiskās formas lietotas pareizi, atbilstoši darba saturam.	Plašs vārdu krājums, kas ļauj precīzi, skaidri un tēlaini izteikt domu.	Ne vairāk kā 2-3 interpunkcijas un/vai ortogrāfijas kļūdas.					
5	Temats atklāts. Uzdevuma nosacījumi izpildīti. Vietām trūkst argumentācijas.	Teksta strukturēts. Domas izklāsts mērķtiecīgs. Stils vietām nav izturēts.	Pareizi lietoti dažādas uzbūves teikumi. Ir dažas kļūdas gramatisko formu lietojumā.	Izmantotais vārdu krājums ļauj skaidri izteikt domu.	Ne vairāk par 8 interpunkcijas vai pareizrakstības kļūdām, kas netraucē uztvert tekstu.					
4	Temats visumā atklāts. Nav pilnībā izpildīts kāds no uzdevuma nosacījumiem.	Teksts visumā strukturēts. Kāda no teksta kompozicionālajām daļām ir nepilnīgi izstrādāta.	Lietoti dažādu konstrukciju teikumi. Ir kļūdas gramatisko formu lietojumā un teikumu uzbūvē, taču tas netraucē uztvert saturu. Vietām neveikls izteiksmes veids.	Vārdu krājums ir pietiekams, lai veiktu uzdevumu. Dažas neprecizitātes vārdu izvēlē.	Samērā daudz (bet ne vairāk kā 15) interpunkcijas un/vai pareizrakstības kļūdu, taču tas netraucē uztvert domu.					
3	Temats atklāts virspusīgi. Ir atkāpes no temata. Nepietiekams apjoms. Nav izpildīts kāds no uzdevuma nosacījumiem.	Tekstu ir mēģināts strukturēt. Trūkst mērķtiecīguma domas izklāstā. Teksta daļas vietām nav loģiski saistītas.	Pārsvārā lietoti vienkārši teikumi. Kļūdas teikumu uzbūvē un gramatiskajās formās apgrūtina satura uztveri.	Ierobežots vārdu krājums. Kļūdas vārdu izvēlē vietām traucē uztvert teksta saturu.	Vairāk nekā 15-20 dažāda veida kļūdu, kas vietām rada neskaidrības un traucē uztvert saturu.					
2	Temats izklāstīts bezpersoniski. Lietotas vispārīgas frāzes. Nepietiekams apjoms. Nav izpildīti vairāki uzdevuma nosacījumi.	Trūkst kāda no teksta kompozicionālajām daļām. Loģiskā saistība starp teksta daļām vāji izteikta.	Vienveidīgi teikumi. Kļūdas to uzbūvē. Kļūdaini veidotas gramatiskās formas. Teksts grūti saprotams.	Nabadzīgs vārdu krājums, kas traucē uztvert domu.	Vairāk nekā 20 dažāda veida kļūdu, kas traucē uztvert domu.					
1	Temata saturs tikai ieskicēts. Izpildīts tikai viens uzdevuma nosacījums.	Teksts nav loģiski saistīts. Izteikts teksta organizācijas trūkums.	Daudz teikumu uzbūves un gramatisko formu kļūdu, kuru dēļ teksts ir ļoti grūti saprotams.	Ļoti nabadzīgs vārdu krājums. Lai uztvertu domu, teksts jālasa vairākkārt.	Kļūdu dēļ teksts ir grūti saprotams. Lai uztvertu domu, teksts jālasa vairākkārt.					
0	Saturs neatbilst tematam. Uzdevums nav veikts. Apjoms ir pārāk mazs, lai darbu varētu novērtēt.									
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Punkti	1-4	5-8	9-12	13-15	16-18	19-21	22-24	25-27	28-29	30

http://isec.gov.lv/pedagogiem/program/pamkol/prog.shtml?lv2_1_9#6

Diplomdarbs „Skolēnu sociokultūras kompetences veidošana latviešu valodas un literatūras stundās mazākumtautību izglītības programmu 9. klasē” izstrādāts LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, ka izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Sanita Ercika _____
Paraksts Datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr. paed. Anna Vulāne _____
Paraksts Datums

Recenzente: _____
Amats Vārds, uzvārds

Darbs iesniegts: 5.01.2007.

Pieņēma: _____
Paraksts Paraksta atšifrējums

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ ; protokols Nr. _____ ; vērtējums _____

Komisijas sekretāre: profesore Anna Vulāne _____
Paraksts